

oblig. ubi ad diem debitum antè peti non potest, & idèd non rectè d. l. 10. contrà interpretari, quia eius textus ratio ibi, quia non eo modo restituitur, ut testator rogauit, apertè suadet, non in fauorem hæredis grauati adiectam dilationem, quia si testator solùm eius utilitatem respiceret, cum ei rectè possit hæres renunciare, non repugnare testantis iudicio ante tempus & dilationem restituere, & eo modo poterunt ea iura congruè conciliari, aut in eis admittere solutionem Donelli lib. 7. comm. cap. 20. ut si iuxta §. legis præced. institutus esset hæres ad diem, non possit ante restituere.

48 Sed vterius pro omnimoda huius difficultatis resolutione, quantumvis in hoc casu Religiosi donatarij veri creditores censerentur in commoditatibus, & fructibus primogenij, itavt eis fraus fieret renunciando, adhuc mero iure valeret renunciatio primogenij in sequentem successorem facta, l. si libertus, & ibi Bart. de iur. patr. totus tit. ff. si quid in fraudem patroni, Mantica de tacitis & ambig. conuent. lib. 13. tit. 37. n. 1. & necessarium esset intendere Paulianam actionem reuocatoriã, ut rescinderetur renunciatio, l. 1. ff. qua in fraud. cred. vnde antequam hoc iudicium intenderetur, & in eo donatarij obtinerent, ut verè Ioannes primogenij possessor existimandus, & in eum ciuilem, & naturalem possessionem fuisse translatam.

49 Denique ut quarto argumento occurratur, quatenus ex possessione, quam habebant Religiosi, rectè eos intendere declinatoriam videretur, facillè occurrens, si consideres quod suprà iam pluries notauimus, nec possessionem ex clausula *constituti*, donatarios habere posse in bonis futuris maioratus, nec etiam insistentiam, cum bona administrauerint donatricis mandato, & ut illis proffit prædicta insistentia, debeant proprio iure tenere, non alieno, aut nomine donantis, & eam qualitatem expressè probare debent Castrenf. vol. 1. conf. 179. n. 4. Cephal. vol. 1. conf. 5. n. 40. Ruin. vol. 1. conf. 34. n. 13. Tiraq. de iur. primog. q. 25. & arg. l. fin. quemadmodum seruit. amit. iuncta gloss. verbo credit, l. 1. §. Iulianus rectè ait, & l. fin. de itin. act. que priuat. l. 1. §. Aristo, de aqua quorid. & astina, comprobatur Ramonius conf. 57. num. 11. Hanc autem qualitatem non solùm Religiosi non probant, verùm eam excludit mandatum donatricis, cuius virtute bona maioratus administrauerant: vnde non poterunt rei necessarij censerì donatarij, cum in iudicium proficere potius ex proprio iure ad impediendam alterius possessionem, quàm ut suam, quam verè in bonis maioratus non habebant, nec poterant habere, defenderent, & non habebit locum fori declinatoria, ex ipsa doctrina Ancharani in d. cap. significasti, num. 14. de for. comp. quia cum in præsentì donatarij nec ex qualitate bonorum primogenij, nec ex constituto obtinuerint possessionem, potius autem petere creduntur, eo quòd bona maioratus futura intendunt donatione vniuersali comprehendì, ex paritate tituli, id est donatione ad illos pertinere, nec posse in eorum fraudem renuntiari; è contrario verò Ioannem immediatum successorem sibi bona maioratus competere intendit, quo casu ipse Anchar. expressè tradit, Clericum comparentem offerre teneri libellum & litem contestari coram iudice sæculari, & faciunt verba ibi: *Aut non nititur ex possessione, sed ex paritate tituli, quia asserit dictam hereditatem ad se pertinere, & potiorẽ esse, si vera opinio mea, & prædictam Ancharani distinctionem comprobatur & sequitur* Matta de iurisd. 4. p. centur. 2. casu 159. n. 14. Salgado de Regia protect. 4. part. cap. 45. num. 150.

50 Nec ut reos necessarios donatarios existimari, aliquid suadebit l. liberis 7. §. ult. de liber. causa, quæ in argumento contrario suprà adducto num. ... quia longè differt à nostro casu, procedit enim ad hoc ut constet, quis actoris partes sustineat, ut ei probandi onus iniungatur, textus ibi, *petitoris partes sustinet, & ibi, is partes actoris sustinet qui seruum suum dicit, & iterum iis verbis, is qui*

se dominum dicit, actoris partes sustinebit, & necesse habebit seruum suum probare. Ultra quam seruus in eo textu non potest censerì reus voluntarius, cum à domino compellatur in iudicium venire, & ex libertate in seruitutem vindicatur.

Neque quod de tenutæ iudicio notauimus ex Bobadilla lib. 2. Polit. cap. 18. n. 158. quando maioratus bona detinerentur à Clerico coram iudice Ecclesiastico discutendum, quidquam obstat, quia ultra quam contrarium verius esse probat Paz de tenut. cap. 63. per tot. & apud sæculares iudices causam possessionis maioratus discuti oporteat, si aliquàlter sustineri posset opinio Bobadillæ, tunc maximè quando suo nomine possideret Clericus: at verò in nostra specie nihil proprio iure possidebant donatarij, sed donatricis nomine, & quamuis rei insisterent, id tanquam eius administratores, & longè semper in iure differunt qui possidet, vel qui in possessione est, l. si quis 10. §. idem Pomponius, ff. de acquir. pos. & eis qui in possessione sunt, non competunt interdicta possessoria, maximè *uti possidetis*, de quo nostra disceptatio, l. 3. §. creditores 8. ff. uti possidetis. Vnde ex prædictis constat à nostro Senatu rectè decisum.

DISPUTATIO XI.

Lex taxatiua pretiorum cautè ferenda,
& quid operetur.

- 1 Lex declaratoria ad præterita referenda.
- 2 Præteritum nondum completum præsens videtur.
- 3 Venditio rerum qua pondere, numero, vel mensura, conditionalis est antequam appendatur, vel numeretur.
- 4 Fructus futuri vendi possunt, sed non est venditio priusquam nascantur.
- 5 l. non dubium, C. de legibus, cap. cum tu, de usuris, expenduntur.
- 6 Lex ad præterita refertur ex publica utilitate.
7. 8 Lex noua extenditur ad præterita, quatenus habet tractum ad futurum.
- 9 Venditionis contractus sola conuentione perficitur, & in quo deficit complementum.
- 10 Ad initium contractus effectus eius referendi.
- 11 l. si quis vina 4. de pericul. & commod. rei vendita expenditur.
- 12 Afflictis adducitur.
- 13 Lex futura respicit, non præterita.
- 14 l. cum lex 22. ff. de legit. explicatur.
- 15 Præteritum decisum, & pendens quid.
- 16 Princeps lege sua nulli videtur velle præiudiciũ inferre.
- 17 De lege ad pactum argumentum.
- 18 Declaratio non operatur ut ius alicui tollat.
- 19 l. 1. de pænis, expenditur.
- 20 l. si seruum 5. ff. si ex noxal. caus. agitur, cum l. 1. de pænis, exornatur.
- 21 Decisio Senatus ut pretium ante legem conuentum lex taxationis non reformet.
- 22 Pretia rerum ex communi usu & utilitate statuenda.
- 23 Magistratus officium exerceat, ut iusto pretio res vendantur.
- 24 l. pretia rerum, §. fin. ad l. falc. exornatur.
- 25 l. superuacua, C. de in integr. rest. explic.
26. 27 Pecunia æstimatio omnia aequat, & compensat. ibid.
26. 27 Pretia iusta rebus multoties, & in variis regnis taxata.
- 28 Tempore Regis Henrici, quia moneta deterioratione pretia creuerant, taxatio facta fuit.
- 29 Magistratus cautè pretiorum taxationem proponant, quia plura solent euenire damna.
- 30 Alphonsi Regis sapientis tempore maxima incommoda ex taxatione pretiorum.
- 31 Pecunia legitimo valore fraudata non potest congruè taxatio pretiorum fieri.

- 32 Ioannes Mariana Historiographus Hispanus expenditur.
- 33 Indiarum diuitia pretia rerum excrescere fecerunt.
- 34 Antonius Faber expenditur.
- 35 Nouella, ne quis quod agricol. mutuam pecun. dederit, explicatur.
- 36 Pecunia semper eadem & equalis aestimatio esse debet.
- 37 l. 2. C. de veter. numism. potest. explicatur.
38. 39 Ioannes Mariana impugnatur.
- 40 Pecunia debet proportionem quadam aquare mercium pretia.
- 41 Noua taxatione magis pretia creuerunt, & omnium penuria adaueta.
- 42 Magistratus maiorem quam reliqui ciues, ex taxatione indigentiam experti.
- 43 Lites & plura damna ex noua lege euenerunt.
- 44 Lex noua de taxatione merito crescentibus damnis abrogata.
- 45 Taxa frumenti non generalis, sed cuiusque anni & pronincia facienda.
- 46 Ratio nostrae decisionis ut pretium conuentum noua taxatione non comprehendatur, quia lex non derogat iuri quæsito.
- 47 Nauarrus & Gratianus in confirmationem decisionis expenduntur.
- 48 Præteritum quamuis expectet executionem à futuro, lege noua non comprehenditur.
- 49 Lex non reformat futura quæ habent connexionem cum præteritis.
- 50 Lex si reformaret conuentionem iam factam, induceret contractum extra voluntatem contrahentium.
- 51 Contrariorum eadem ratio.
52. 53 Decisio alia Senatus, ut venditionis gabella debeat primo gabellario, qui tempore venditionis fuit; non secundo, qui tempore traditionis.
- 54 Decisio alia, ut venditis agnis, & traditis pro pretio conuento, non reformetur pretium, noua postea lege taxationis edita.
- 55 Lex reformaret pretium conuentum, si pactum, aut traditio fieret in fraudem legis futura cum eius ferenda scientia.
- 56 Lex rectissime 14. de lib. caus. explicatur.
57. 58 l. 1. §. venditor, de act. empt. interpretatur.
- 59 Decisio alia ut prædicta procedant quando contractus fieret post legem editam in Curia, antequam fieret publicatio in loco ubi contraheretur.
- 60 Leges Tauri etiam declaratoria non extenduntur ad præterita in præiudicium tertij.
- 61 Lex taxatiua pretiorum non est declaratoria, sed decisua pretij.
- 62 l. sicut, C. de act. empt. explicatur.
- 63 Retrotractio fit in contractu conditionali, impleta conditione ad tempus contractus.
- 64 Clem. 2. de atat. & qual. & cap. 1. de postul. pralatorum, exornantur.
- 65 leos 26. §. super usurarum, l. de his 27. C. de usuris, explicata.
- 66 Censuum annuorum redditus ex quatuordecim unus, ad unum ex viginti redacti in Hispania anno 1621. & qua ratione.

Q V Æ S T I O.

Disputatio politica, & decisua de pretiorum taxatione lege lata, utrum extendatur constitutio ante eam venditâ lanâ, quæ postea tondenda, an pretium conuentum, quod maius fuit, vel à lege taxatum tempore quo tonderetur, obseruandum.

Ro emptore legem nouam, & pretium taxatum reformare contractum, cuius implemētum postea sequutum fuit, videntur suadere primū, quia prædicta lex censenda declaratoria, cum in dubio æstimationis rerum quam cupiditas mercatorum, & auaritia plurimum excrescere fecisset, iustum, & naturale pretium statuat: vnde videtur ad iam præterita referenda, quasi nihil nouum faciat, sed solum pretium iustum rerum declarat; quod ciues ex natura contractuum obseruare teneantur: qui enim declarat, nihil ex se facit, sed dubium exprimit, l. heredes palam, §. si quis post, de testam. & ideo legem declaratoriam ad præterita referendam, ex communi Doctorum sententia tenet Felin. in cap. fin. num. 4. de constit. Bald. in l. non dubium, col. 2. C. de legib. facit Nouel. 143. de rapt. mulier. & l. fin. C. de pact. l. penult. Cod. de usur. & ultra eum Decius in cap. fin. de constit. num. 13. Bart. communiter receptus in l. omnes populi, num. 44. Panorm. & plures ex Canonistis in d. cap. ult. de constitut. Menchaca lib. 1. controuers. illustr. cap. 44. n. 2. Menoch. conf. 792. num. 8. Anguiano de legibus, lib. 5. controuers. §. per totam.

Maximè cum præteritum nondum completum ad tempus præsens referatur, l. fin. ff. communia pradior. ibi, ut tamen ex nouissimo actu etiam superiores confirmantur, prindeque sit, atque si eodem tempore omnes cessissent, facit l. Tribunus 20. §. cum aliquis, de mil. testam. cuius argumento notat gloss. in d. l. fin. vers. eodem tempore, ut merito in hoc casu interpretari debeamus legem pretij taxatiuam ad illud nondum completum referendam, tum ex natura legis declaratoriae, quæ præteritum respicit, tum etiam, quia præteritum nondum perfectum ad tempus præsens referatur, & ideo ex natura cuiuscunque legis nouæ comprehendere oportet, & non formatum pretium à contrahentibus, sed quod verè valet tempore præsentis cum solueretur, attendi oportere, probatur l. in lege 62. §. corpora, ad l. falc. ibi, secundum rei veritatem æstimanda erunt, hoc est, secundum præsens pretium, nec quidquam eorum formali pretio æstimandum, & pretia iusta non ex præterita emptione, sed ex præsentis æstimatione constituuntur, quæ sunt verba text. in l. 3. §. Diui, ff. de iure fisci, ex quo notat glossa in l. 2. vers. potest, C. de patribus qui filios disraxerunt.

Secundum argumentum præstat essentia contractus rerum, quæ pondere, numero, vel mensura consistunt: nam venditio censetur conditionalis antequam res appendatur, vel mensuretur, text. in l. quod sæpe, §. in his, de contrah. empt. iis verbis: Sabinus & Cassius tunc perfici emptionem existimant, cum adnumerata, appensa, admensaue sint; quia venditio quasi sub conditione videtur fieri, ut in singulas metretas, aut in singulos modios, quos, quæque admensus eris, aut in singulas libras, quas appenderis, aut in singula corpora, quæ annumeraueris. Ecce textum, qui expresse tradit in rebus quæ pondere, numero, vel mensura veneunt, conditionem inesse, & perfectam venditionem non censeri antequam appendantur, vel mensurentur, ac per consequens antea videtur non posse ius ad pretium conuentum acquiri venditori: patet ex eodem textu ibi, modò ut etiam si de pretio conuenerit, non tamen aliter videatur perfecta venditio, quam si admensa, appensa, annumerataue sint: & probatur etiam d. l. si quis vina 4. de peric. & comm. rei venditæ, ibi, an verò magis emptio sit soluta, quasi sub conditione venierint, hoc est, si ante illum diem fuissent degustata; inde quemadmodum conditio suspendit actum, qui in eam confertur, ita & contractus conditionalis non potest censeri perfectus, donec conditio impleatur, arg. §. sub conditione, de verb. oblig. & in venditione, de qua agimus, text. in l. necessario 8. in princ. ff. de peric. & commod. rei vend. vers. quod si sub conditione, ibi, quod si pendente con-

ditione res tradita emptor non poterit usufructu pro emptore, & quod pretium solutum est, repetitur: cum enim emptio non consistit, quidquid eius nomine datum est, condici potest, *l. cum ab eo 4. §. fin. de contrah. empt.* cum igitur nec emptio perfecta est, non poterit ex prædicto contractu ante legem taxationem obligatio pretij induci.

4 Sed & cum pretium ipsum, licet solueretur, non acquireret venditor, sed condici posset, quanto minus ita ad illud in hoc casu ius acquisitum censemus, ut noua lege comprehendi non valeat, maxime quia in hoc casu venditio facta fuit lanæ quæ ex pecudibus tonderetur, quæ fortè tunc nata non erat: unde licet futuri fructus possint stipulatione comprehendi, *l. interdum 93. de verborum oblig.* & similiter emptione & partus futuri, & sola spes, *l. nec emptio 8. ff. de contrah. empt.* & item in legato referri illa posse quæ adhuc in rerum natura non sunt, si esse sperentur, *§. ea quoque, de legatis*; tamen verum est priusquam in nostro casu lana nasceretur, tondatur, vel appensa sit, non liquere quanta sit, & quæ res venierit, & nisi hoc constiterit, emptio perfecta dici non potest, *dict. leg. necessario*, ibi, & si id quod venierit, appareat quid, quale, quantum sit, & pretium, & purè venit, perfecta est emptio: igitur cum lana tempore contractus non esset nata, nec qualis, aut quanta appareat, nec purè vendita dici possit, imò & quando lex edita fuit, non apparet lanam natam, aut detonsam, dicendum est, cum post legem prædictam, quæ pretium taxauit, omnimodo effectum habeat venditio, & res tunc producat, debere illum contractum legem comprehendere, & ex concordi omnium sensu lex noua extenditur ad actum præteritum, qui expectat perfectionem suam, & complementum à futuro, Gaspar Antonius Thesaur. *lib. 3. qq. forens. quest. 113. n. 7.* Menoch. *conf. 792. n. 7.* Cornueus *conf. 15. n. 12. & 13.* & ex Felino, & aliis Magoniis *decis. Lucens. 88. n. 12.* & idem ex Decio, Socino iuniore, Ruino, & Contardo admisit quando lex respicit executionem; nam si fiat post legem nouam, illa comprehenditur, etsi proueniat ex actu præterito: ita constitutio pretiorum taxationa effectum & executionem venditionis respicere videtur, & comprehendere illum, quando post legem pretium soluitur, quamuis ex antè inita conuentione.

5 Tertium, legem nouam ad casum præteritum extendi, & in hoc casu pretium taxare suadet, quod desumitur ex text. in *l. non dubium, C. de legibus*, ubi apertè traditur eius constitutionem ad veteres legum interpretationes esse protrahendam, & noto verba ibi, *sed pro infectis etiam habeantur, licet legislator fieri prohibuerit tantum, nec specialiter dixerit, inutile esse debere, quod factum est*, quæ nobis mirè conducunt, ut sufficiat pretium, quod taxationem excessit, iniustum decernere, ut non solum postea datum, sed etiam antea conuentum comprehendatur, & fortius probatur ex text. *cap. cum tu 5. de usuris*, iis verbis, *quidam eorum impudenter affirmant, illas dumtaxat usuras restituendas, quæ sunt post interdictum nostrum receptæ, & iterum ibi, quod sine ante, siue post interdictum nostrum usuras extorserint, cogendi sunt per poenam, quam statuimus, in Concilio eas his, à quibus extorserunt, vel eorum heredibus restituere*: & cum lex, quæ aliàs posset ad præterita referri, non tamen vnquam extendatur in poenalibus, *cap. cum singula 32. de præbend. lib. 6.* Bart. quem ceteri sequuntur in *l. omnes populi, n. 44. de iustitia, & iure*, Corral. in *l. non dubium, C. de legibus*, Menoch. *de arbitr. cas. 185.* Decius *conf. 19. n. 6.* Puteus *lib. 2. decis. 487. ex c. quoniam, de simonia*, alios referens Morla in *emp. iuris, tit. de legibus, q. 6. n. 11.* & in eadem specie usurarum videtur poenam adiectam non extendi ad præterita, sed solum futura comprehendere, *c. quoniam 2. ibi, ut si quis inuentus fuerit post hanc definitionem usuras accipiens, 47. distinet.* adhuc tamen in *d. cap. cum tu*, ad præteritas decretum refertur, quamuis iam exactæ fuerint, inde longè facilius executio contra-

ctus, quæ pendet, & pretium adhuc non solutum, nouo taxationis decreto poterit comprehendi.

Sed leges ad præterita referri posse, cum utilitas publica, aut æquitas iuris suadet, vel Principis voluntas inducit, notant omnes *suprà* relati, & probat D. Anguianus *de legibus 1. tom. per totum lib. 5.* & quoties lex consuetudinem improbat, de præterita esse interpretandam tradit glossa verbo *Consuetudine, in Clem. statutum, de elect.* quam ut singularem extollunt Panormitan. in *cap. ult. col. ult. de consuetud. & lib. 2. conf. 7. col. 4.* Bald. in *l. C. de pact. pig.* quos & Romanum, Iasonem, & alios refert & sequitur Couarr. *lib. 3. variar. cap. 13. n. 4.* plura, in quibus ad præteritas leges nouæ referantur, notat D. Anguiano *d. lib. 5. controu. 1. n. 3.* & insinuare videtur *Clement. 2. de etate & qualitat.* quæ disponit de præteritis, & futuris, ibi, *mancipati officiis, vel mancipabuntur in posterum*, & comprobatur glossa verbo *Vtetur, in Clement. 2. de vita & honestate Clericorum*, dum statuit decisionem eius text. interdicentis quibuscunque virgatis, vel partitis vestibus publicè uti, extendi etiam ad vestes prius factas, quibus inquit glossa. Clericos uti minimè posse sine poena illius constitutionis, & desumitur idem per argumentum à speciali ex *cap. 1. de postulatione Prælatorum*, ibi, *ad faciendas electiones, vel postulationes de cetero procedatur*, ubi notat glossa. verbo *de cetero*, ut constitutio illa etiam antegesta ligaret, nisi adiectum fuisset verbum *de cetero*, extendit Imol. in *dicto capite finali de constitut. num. 12.*

Quartum, & validius pro hac opinione fundamentum præstat text. in *l. de his 27. C. de usuris*, ubi cum in præcedenti *l. eos 26. §. super usurarum*, nouam constitutionem & generalem Imperator facere necessarium duxerit, quæ veterem duram, & grauissimam molem usurarum ad mediocritatem deduceret, taxationemque adhibuit, illustribus personis non licere ultra tertiam partem centesimæ, eis qui alicui licitæ negotiationi præsent ultra bessem, in illis autem traiectionis contractibus amplius quàm centesimam usuram non posse stipulari, postea in *d. l. de his*, prauam interpretationem testatur eorum, qui legem illam nolebant extendi ad contractus, in quibus ante nouam constitutionem usuræ stipulatæ essent, quasi etsi postea decurrerent, cum tamen à præterito originem traherent, ad illas non deberet taxatio referri, & statuit ibi, *inbemus etiam eos, qui ante eandem sanctionem ampliores quàm statuta sunt, usuras stipulati sunt, ad modum eadem sanctione taxatum ex tempore lationis eius suas moderari actiones.* Ex quo text. communem conclusionem interpretes deducunt, legem nouam referri ad præterita, quatenus tractum habent ad tempus futurum. Ita Bart. Bald. & reliqui ordinarij, nam cum influit præteritum in futurum, meritò quod imposterum extenditur, debet futuris dispositionibus reformari, & quamuis lex solum futurum respiceret, hunc etiam comprehenderet casum, quasi sub eius tempore efflueret: nam quemadmodum menstrua, vel annua legata in singulos annos, vel menses diuersa legata, non vnum censerentur, *l. si in singulos annos 4. ff. de annuis legatis*, ita in eo quod post nouæ constitutionis tempus procedit, vel ut sic loquamur, tempore ea comprehenso gignitur, ut usuræ, meritò noua taxatio locum habebit, ut aliàs de usufructu traditur quotidie nasci, & quotidie constitui, *l. 1. §. interdum, ff. de usufr. accrescendo.*

Et quatenus præterita causa pendet à futuro, magis eius temporis, quàm præteriti existimanda, ut in nostro casu venditio antea conuenta; si tamen infert executionem in tempus post nouam taxationem, & pretium quod respicit complementum contractus, & in cuius solutionem præcipuus confertur effectus, postea soluitur, videtur nouæ legis dispositione, etsi futura, reformandum, idque absque eo quod lædi videatur illud interpretum opinamentum, qui censuerunt verba generalia legis non posse trahi etiam ad illa futura, quæ non aliter

aliter quam cum præteritorum præiudicio comprehendi possunt. Panormit. in cap. pastoratis, §. verum, num. 1. de appellat. Felinus in d. cap. ult. de const. num. 3. vbi communiter Canonistæ, Alex. in d. l. omnes populi, n. 4. vbi Ioannes Crotus n. 142. & argum. l. iubemus, C. de testamentis, ex Abbate in cap. fin. de const. & Angelo Morla in empor. tit. 2. quest. 6. num. 8. quia hîc totum in futurum confertur, cum ad pretij solutionem respiciat contractus, & post nouam legem soluatur: quæ enim pendent, vel quod superest exequi, vt verbis Scæuolæ vtar, comprehenduntur noua dispositione, quæ licet omnia comprehendere vellet, tam præterita, quam futura, vt non extenditur ad præterita iam finita, ita etiam disponit de præteritis pendentibus, & nondum finitis, vt post Bart. notant omnes per text. in l. Lucius 90. §. quæ marito, ff. de leg. 2. ibi, tam in præteritum, quam in futurum: & iterum iis verbis, respondi secundum ea, quæ proponerentur, ea dumtaxat onera legatariis imposuisse, quæ superessent. Igitur cum super sit post nouam legem pretij solutio in nostra specie, non leuiter suaderi possumus ad hunc contractum esse referendam taxationem.

9 Sed in contraria sententia pro venditore, vt pretium conuentum tempore contractus sit præstandum, non autem quod à lege diminutum & taxatum fuit, faciunt primò, quia contractus venditionis sola conuentione perficitur, l. 1. §. fin. l. 2. §. sine pretio, ff. de contr. empt. text. in princ. Inst. eod. §. perficiuntur, Inst. de donat. l. 1. de rer. permut. not. omnes in his iur. Tiraq. de retr. lignag. §. 1. gloss. 1. n. 2. & communem Doctorum sententiam not. Lafarte de dec. vendit. c. 3. n. 6. pretij numerationem, & rei traditionem, non ad substantiam venditionis, sed ad executionem pertinere: censetur igitur perfecta obligatio huius contractus simul atque de pretio conuentum, licet nec illud solutum, nec res tradita sit, Donel. lib. 13. com. cap. 1. & 4. Duat. ad titulum de contr. empt. cap. 2. Cuiac. lib. 23. obs. c. 15. differt enim valde perfectio contractus quæ ex solo consensu pendet, ab implementatione, & consummatione, quæ fit numerato pretio aut re tradita, vt rectè tradit Osvald. Hillig. ad Donel. lib. 12. com. cap. 10. lit. E, vbi reprehendit Harmenopulum lib. 3. promptuarij, tit. 3. qui contractum à complemento & consummatione illius distinguere nesciens, tunc emptionem contrahi scribit, cum hinc res traditur, illinc pretium soluitur, aut de eo fides habetur; & licet tribus modis perfectam venditionem dici posse tradiderit Hilligerus ad Donel. lib. 12. com. c. 4. lit. E, primò ratione obligationis, secundò traditione secuta, & tertio quoad periculum, & in his quæ pondere, numero, vel mensura constant, vt in lana, quæ ad pondus vendita, licet non dicatur emptio perfecta quoad periculum, vt pertineat ad emptorem, nisi adnumerata res, admensa, vel appensa fuerit, l. quod sæpe 35. §. in his, de contr. empt. tamen quoad ius acquisitum ex contractu, eius obligatio statim nascitur simul atque de pretio conuentum, vt notat Hilligerus vbi proxime, quod nobis ad forenses controuersias plenius, & planius explicat Ioan. Gutierrez de tabellis practicarum, lib. 7. de gabellis, q. 7. n. 18. triplicem statuens perfectionem emptionis, & venditionis, quod ante eum, licet ipse non referat, tradiderunt Bald. & Salicetus in l. 2. C. quando liceat ab emptione discedere, primò conuentione, ex quo non possunt discedere contrahentes, vt in l. 12. C. quando liceat ab emptione discedere, l. sicut ab initio, C. de oblig. & act. & condicionalis venditio huius generis est, quia etsi in conditionem collata, non possunt recedere contrahentes, si impleatur, perfecta dicenda, & ad hunc modum referenda gloss. in l. necessario, §. quod si pendente, vers. si ita res, ff. de pericul. & commod. rei vendita; alio modo quando est pura quoad periculum, quæ vocatur à Matthæo de Afflict. decis. 280. perfectio obligatiua: tertio modo quando res traditur, tunc enim dicitur plus perfici, & omnino impleri, ita gl. in l. 1. vers. post perfectam, C. de pericul. &

commod. rei vendita, gloss. in principio de empt. & vendit. Afflict. vbi proxime, num. 1. & 4. vbi addacit Hostiens. & alios.

10 Omnis quidem actio, quæ ratione alicuius actus conceditur, competit ex tempore illius actus, vt not. Doctores argum. text. in l. ait prator 21. ff. ad l. Aquil. ibi: quod si mortiferè fuerit vulneratus, & postea post longum interuallum mortuus sit, inde annum numerabimus, secundum Iulianum, ex quo vulneratus est, licet Celsus contrascribat: ita similiter non ad tempus traditionis, quo consummatur contractus & completur, vel vt sic loquamur, extinguitur effectus, referenda actio est, sed ad tempus conuentionis, vt exinde ius contrahentibus quæatur, nec attendenda traditio est, quemadmodum non attenditur in l. sciendum, in fin. cum l. seq. ff. de adil. ed. actionem redhibitoriam, quæ ratione contractus datur, quæ statim competit ex die venditionis conuentæ, nec expectatur traditio, etsi post aliquot dies conuentionis interposita stipulatio, faciunt verba text. ibi: Calius Sabinus scribit ex priori causa, quæ statim (inquit) vt venit, id mancipium eo nomine posse agere coepit.

11 Quod etiam locum habet in eis rebus, quæ pondere, numero, vel mensura constant, vt in nostra specie: nam sola conuentione perficitur contractus, ne ab eo possit discedi, vt si vina ad mensuram, vel degustationem intra certam diem faciendam vendantur, si venditor adhuc intra præfinitum tempus non tradiderit, non est resolutus contractus, sed ad omne interesse tenetur, argum. l. 1. ff. de act. empt. gloss. verò, non tenet in l. 2. C. de pericul. & commod. rei vendita, vbi Salicetus n. 2. quod & probatur apertè l. si quis vina 4. ff. de pericul. & commod. rei vend. ibi, an verò magis emptio sit soluta, quasi sub conditione venierit, hoc est, si ante illum diem fuissent degustata? & intererit quid actum sit: ego autem arbitror, si hoc in occulto sit, debere dici emptionem manere, periculum autem ad venditorem respicere. Quibus verbis insinuat, nisi apertè in conditionem venditio conferatur, ab initio sola conuentione censeri perfectam, vt exinde obligatio acquiritur, nec possit ab emptione discedi, si solum in occulto sit venditio, id est, tacita ex natura rei, scilicet quod venditum appendi, numerari, vel vinum in eo text. admensurari & degustari, quod etsi hanc legem non adducat, sequitur & explicat cum Bartolo, Castrenf. Baldo Parisio, Corneo, Saliceto, & alijs D. Couarr. pract. cap. 3. num. 6. statuens in rebus venditis ad mensuram, licet quoad dominij translationem non dicatur emptio perfecta antequam res tradatur, nec quoad periculum priusquam mensuretur: tamen antea ab ipso contractu quoad obligationem, vt non possint contrahentes ab emptione discedere, censetur perfecta venditio, etiam in eis quæ pondere, numero, vel mensura consistunt, vt recedere non liceat, nec pretium minuatur, quia ad illud, quod conuentum fuit, obligatio statim acquisita, nec potest lege taxatiua ius venditori iam quæsitum tolli, quia nunquam vult Princeps sua lege alteri præiudicium inferre, vt argum. l. 2. §. 1. ne quid in loco publ. Morla in empor. tit. 2. quest. 6. n. 4. & supra probauimus, & apertè in nostra specie, & in terminis huius quæstionis not. Paul. Castrenf. in l. sicut, C. de act. empt. quam refert, & sequitur Afflict. decis. 280. vt quod diximus, censeri venditionem perfectam, in his rebus non solum procedere, ne contractus resolui possit, sed etiam perfecta iudicabitur quantum ad augmentum, vel diminutionem pretij: ita si pretium postea diminuatur, nihilominus emptor teneatur soluere pretium conuentum, & si augeatur, non tenetur plus soluere quam conuenierit, argum. d. l. sicut, ibi, ita commodum autem pretij pertinet, licet & ille text. id non probet, quia de augmento, vel diminutione naturali pretij, non de accidentali legis, & longè diuersa ratione procedit.

12 Sed prædictam doctrinam exollit Afflict. num. 5. ad fin. cum commendans mente tenendam, quia per alios

non tangitur, id autem in venditione facta ad mensurationem, vel pondus, etiam ante mensuram aut pondus perfectam esse, ut obligatio nascatur, nec possint contrahentes resilire, tradiderunt Decius *conf.* 179. Corneus *vol. 2. conf.* 111. Paris. *conf.* 59. *vol. 1.* Capycius *decis.* 14. verum etiam contra Alex. *vol. 5. conf.* 90. tenent Decium sequuti recte possideri rem incertam ratione quotæ; & ideo tradita possessione rerum venditarum ad mensuram, et si mensuratio non facta, non solum venditionem quoad obligationem, sed etiam quoad periculum censi perfectam, & ulterius venditiones quæ pondere, vel mensura consistunt, etiam quoad periculum censi perfectas quando fuit venditum totum corpus, ut si venderetur totum vinum, quod est in cellario ad rationem tanti pro salma, ita ex Alex. Bald. Castrensi. Salic. Affl. & *decis.* 399. n. 8. & Ursillis in *addit.* n. 1. unde cum in hoc casu totius lanæ, quæ tonderetur ex pecudibus, velut vnius corporis venditio fieret, et si non diceremus perfectam quoad periculum, tamen quoad obligationem, ut pretium non minuatur, aut debeat augeri, videtur non posse perfectam inficiari.

13 Secundò, nouam constitutionem, quæ pretia taxauit, non extendi ad contractum conuentione perfectum, ex quo statim ante traditionem, & complementum obligatio nata fuit, suadet vulgatum illud, legem futuris dare formam negotiis, nec ad præterita referri, *l. 3. l. leges 7. C. de legibus, l. per diuersas. §. ult. C. mand. Nouell.* 115. ut cum de appellatione cognosc. in princ. collect. 8. cap. 2. de constit. cap. Sara, 3. 2. q. 4. Tridentinum sess. 27. c. 12. 18. 10. Bart. in *l. omnes populi, col. 5.* vbi communiter omnes, ff. de iust. & iur. Panormit. Felin. Decius, Beroius, & reliqui in d. c. 2. idem Felin. in *cap. fin. de prescript.* Bald. *vol. 4. conf.* 93. & *conf.* 95. n. 3. Socin. *vol. 4. conf.* 106. n. 6. Alexand. *vol. 2. conf.* 7. & 96. Medices de *legibus & statutis*, 4. p. q. 31. Tiraq. de *iure primog.* q. 43. n. 17. & de *retract. lignag.* in *prafatione*, ex num. 28. Couar. *lib. 3. var. cap.* 13. n. 4. Connan. *lib. 1. comment. cap.* 9. n. 8. ex Natta, Bursato, Parisio, Belluga, Menochio, Azueto, & aliis, ex Theologis Morla in *empor. iuris*, tit. de *legibus*, q. 6. per totam, & ultra eum Anguiano de *legibus, lib. 5. per totum*, quinque controuersis latè discutiens tradit Donell. *lib. 1. com. c. 5.* vbi Hilligerus in *notatis lit. F.* adducit Hot. *lib. 1. obs. c. 1.* & Gentilem *lib. 2. lect. cap.* 11. & memoratur Cicero in Verrem, qui eum reprehendit, quod edicto suo comprehenderit tempus præteritum.

14 Probat idem Donell. d. *lib. 1. cap. 14.* vbi interpretatur *l. cum lex 22. ff. de legibus*, iis verbis, cum lex in præteritum quid indulget, in futurum vetat, & omitta emendatione Accursij in gloss. eius text. qui conuertit literam ut legatur, cum lex in futurum vetat, in præteritum indulget, quasi inde firmetur supradictum, legem solum futuris negotiis formam dare, & ideo prohibitionem futuri potius esse indulgentiam præteriti, quia prædictam literam conuersionem post Bart. & Zasium in d. *l. cum lex*, qui non admittunt, refutat Hilligerus d. *cap. 14. lit. D.* cum Antonio Fabro in *rationali eius text.* dicendum est, leges futura prohibere, non præterita, ideoque facilius est, ut respiciant futura, non è contra, ut idem in futuris disponente intelligantur, quod disponunt in præteritis; sed potius è contrario quod indulgent in præteritis, vetare intelligantur in futuris; & cum indulgentia sit benigna concessio Principis, quæ vel à pœna liberat, aut gratiam & priuilegium elargitur, *l. 3. de const. Princip. l. 1. de milit. testam. l. ult. de bon. proscr. l. 30. de oblig. & act. l. 24. §. si seruus, de fideic. libert. l. 2. C. de sent. pass. l. 2. C. de generali abolit.* not. Brisson. *verb. indulgentia*, cum hæc à lege fit, ad ea tantum pertinet, quæ prohibita vult legislator, nisi quatenus indulget, & ideo indulgentia restricta ad præteritum includit tacitam prohibitionem in futurum, quia ultra quod dici solet, inclusionem vnius esse alterius exclusionem, *l. cum Prætor 12. ff. de iudiciis*, ex natura legis est, ut quod non pertinet ad indulgentiam, sed dis-

positionem constituendi, referatur in futurum, adeo ut ex indulgentia ad præterita in futura prohibitio desumi oporteat.

Unde in nostra specie cum formam contractibus, qui post legem fierent, statueret pretij taxatio, merito non referenda ut aliquatenus lædat præterita, ex quibus iam orta obligatio: & quamuis Bart. in *l. omnes populi, n. 40. de iust. & iure*, præteritum distinguat indecisum, & pendens de iam deciso, accipit *l. penult. C. de sacros. Eccles. l. causas, C. de transact. l. cum quærebatur, §. perinde, ind. sol. l. 1. & 2. de iureiur. Nou.* 119. ut sponsalitia largitas, §. fin. *vers. hac autem*, & præterita decisa, seu finita negotia censeat, quæ transactione, sententia, iuramento, solutione, præscriptione, aut similibus modis effectum habuerunt: pendentia verò, quæ adhuc implementum non consecuta, aut in iudicio appellatione suspensa. Sed tamen recte notat Anguiano *lib. 5. controuers. l. n. 11. & seq.* prædictam distinctionem nostræ quæstioni non conuenire, quia solum illis negotiis aptari potest, quæ in iudicium deducta: nos autem loquimur de natura & effectu ipsius legis, quæ licet possit ad præterita referri, cum ad ea expressè conditur; eam verò semper accipere debemus interpretationem, ut quatenus ipsa mens legislatoris patiat, minus præteritis inferat præjudicium, quia regulare est, futura tantum informare, non præterita lædere, & in dubio pro cauto solum id habendum, quod ex rei natura venit, *l. cum quid 3. ff. de reb. cred.* nec verosimile est plus comprehendi, quam rei qualitas ferat, argum. *l. stipulatus 4. vers. verum, ff. de usuris*; si enim legis ipsius essentia suadet solum futura respicere, et si absolutis verbis, aut dubiis lata sit, quanto magis in hoc casu pretij taxatio ad contractus antea perfectos non referenda, cum apertè non in præteritum, sed in posterum pretium statuatur, & ultra naturam rei plures nouæ sanctiones nominatim excipiunt dispositiones, & contractus ante legis constitutionem factos, ut in Pragmatica circa repræsentationem, & successionem fœminarum lata anno 1615. & in alia, quæ in fauorem agrorum condita anno 1619. & in altera, quæ summisiones extra forum prohibuit, & ne conuentis salariis debitorum onerentur, edita anno 1623. & in quampluribus.

Tertiò, quia et si legis natura & essentia id non persuaderet, ratio ipsa similiter euinceret, quippe id ius, quod ex venditionis perfectione quæsitum, ad pretium conuentum extendi non oportet dispositio nouæ constitutionis, cum nunquam præsumatur Principem sua lege alteri præjudicium inferre voluisse, *cap. super eo 15. de offic. deleg. l. 2. §. merito, & §. si quis à Principe, ff. ne quid in loco publico*, Burgos de Paz *conf.* 14. num. 21. Didac. Perez gl. 2. col. 1. ante med. in rubr. tit. 18. lib. 8. ordin. Pander. *rerum quotid. 3. part. diff.* 13. n. 3. Azueto. in *l. 4. tit. 14. lib. 5. recop. n. 21. & in l. 8. tit. 1. lib. 6. recop. num. 2.* Morla in *emp. de reb. cred. quæst.* 1. n. 9. & in specie de qua agimus, d. *tit. de legib. quæst.* 6. n. 4. & facit doctrina Decij in *cap. ult. num. 13. de constit.* ut quemadmodum in rescriptis, & priuilegiis debet fieri declaratio, ne præiudicium tertio fiat, ita in legibus, & probat idem Decius *conf.* 104. post Anchar. *conf.* 399. semper enim à dispositione excipitur ut alteri ius quæsitum non tollatur, & firmat glossa in *Clem. sape, verb. defensiones, de verb. signif.* & in generali arbitrio non venit alterius iuri præiudicium fieri, quod communiter admittunt interpretes in *l. filiusfamilias, ff. de donat.* Bald. in *l. cum antea, C. de arbitr.* Alex. *vol. 2. conf.* 216. n. 12. facit text. in *cap. quamuis, de rescriptis in 6.* & ex Rebuffo, Egidius, Bossio, & aliis latè comprobat Mieres de maiorat. 4. parte, q. 44. n. 65. & 66. inde ad leges Tauri desumens interpretationem, ut quamuis non sint correctoria, sed declaratoria legum antiquarum, ut tradit Ioan. Lupus in *l. 27. Taur. n. 17.* Burg. de Paz in *proemio earum leg.* tradit Molin. *lib. 3. de primog. cap. 6. num. 4.* tamen eas leges non debere extendi ad præterita, ut operentur præiudicium tertij, ita etiam per pactum semel

semel ius quæsitum non solum paciscenti, sed etiam alteri in consequentiam, qui pactus non fuit, adhuc eo inuito tolli non potest, argum. *l. fin. ff. de pactis*, ibi: *ideoque cepit hoc pactum fideiussori quoque prodesse, & iterum eis verbis, sed verius est semel acquisitam fideiussori pacti exceptionem, vltius ei inuito extorqueri non posse*, de cuius concordia cum *l. si vnus*, §. *pactus ne peteret, vers. eadem ratione*, ff. *de pact.* alibi notauimus, & videndi Bart. Odo-fredus, Albericus, Ferretus, Riminaldus, Charondas, Connanus, Bolognetus, Faber, & alij, quos refert Genoa in concil. ad has ll. pag. 35.

17 Igitur simili modo iniuriam alteri inferre, & obligationem ad pretium conuentum iam quæsitam deletæ absque eius consensu, quemadmodum nec pacto fieri potest, nec lege permittendum: nam quæ non possunt fieri per pactum, non permittenda per legem, statutum, vel consuetudinem, quia hæc omnia æquiparantur. Euerardus in locis legal. loco 89. adde Tusch. pract. lit. A, concl. 496. & 510. n. 18. Afflict. decis. 91. n. 9. & decis. 258. num. 2. Gratian. discip. 88. n. 20. cum seq. maximè in hoc casu, vbi iniquitatem præferre videtur alteri ius quæsitum auferri, facit text. in *l. fin. C. de fideiuss.* ibi, *inuenimus enim in fideiussorum cautionibus plerumque ex pacto huiusmodi causa esse prospectum, & ideo generali lege sancimus*, &c. valet enim argumentum de contractibus ad leges, vt ex *l. fin. de reb. alien. non alien.* Bart. Castr. Bald. Dominico & aliis probat Euerardus d. loco de pacto ad legem, cap. 89.

18 Vnde quemadmodum perfecta venditione ex contrahentium consensu, qui de pretio conuenerunt, alter recedere ante traditionem non potest, aut obligationem quæsitam deletæ, sic nec lex quæ pretia taxauit, in obligationis præiudicium pretium conuentum minuet, quamuis pretij declaratoria sit, & pro vtilitate publica in posterum proferatur, quia non potest maiorem potestatem lex habere quam Princeps, qui eam condidit, & is etiam retractando aliquem actum, etsi nullum declararet, non extenditur retractatio, vt præiudicet alteri in iure iam quæsito, Boscius in pract. crim. tit. de remediis ex sola clementia Princip. n. 17. & facit *l. 27. tit. 18. part. 3.* quælibet enim declaratio non potest operari, vt alicui ius suum tollat, *l. si partem*, §. *ult. ff. quemad. ser. amit.* Cast. in l. *hæredes palam*, §. *si quid post. n. 4. in fin. de testam.* Calcanæus cons. 48. n. 22. Alciat. respons. 37. num. 2. Mantica lib. 3. de coniect. ult. vol. tit. 1. n. 33. Burgos de Paz in proemio leg. Tauri, n. 311. ex pluribus D. Castillo lib. 3. contr. cap. 10. n. 26. nec à Principe declaratio fieri potest in tertij præiudicium, ex text. sic intelligendo in cap. duobus 14. de rescript. lib. 6. quem inde interpretantur, & prædictam doctrinam comprobant Hier. Gonzal. in reg. Cancellaria, in reg. mensium, in proemio, §. 3. n. 20. Ludouicus Gomez in reg. de non tollendo iure quæsito, quæst. 13. in princ. vers. pro qua opinione. Rebuffus in praxi beneficiari ad eandem reg. gloss. 1. vers. & super istum textum, & quia Princeps non facit vt alteri ius quæsitum tollat, nec lege fieri credendum est.

19 Denique quartò eandem opinionem confirmat argumentum quod desumi potest ex *l. 1. ff. de pœnis*; nam quoties de delicto quæritur, non debet reus eam pœnam subire, quam conditio eius admittit eo tempore, quo sententia fertur, sed quam sustineret, si eo tempore sententiam passus cum deliquisset, & comprobatur Vlpian. in §. *proinde*, & §. *per contrarium eius text.* facit *l. si quas 21. vers. nec verò*, C. ad l. Corn. de fals. l. iniuriarum estimat. 21. ff. de iniuriis; conditio enim personarum, quæ tempore actus gesti, non quæ tempore effectus consideranda, *l. ad testium 21. §. conditionem*, ff. qui testam. fac. poss. ibi, *tunc inspicere debemus, cum signarent, non mortis tempore, & initium spectandum esse in quocunque actu*, probant in iurisdictione, *l. cum quedam puella*, in princ. & in §. 1. ff. de iurisd. omn. iud. & in negotiorum gestione, arg. *l. Pomponius, quæst. 2. de neg. gest.* & ad infamiam contrahendam,

l. quid ergo, ibi: *Prætor enim ad initium nuptiarum retulit, ff. de his qui not. infam. & ad restitutionem, arg. l. 3. §. scio, ff. de minor. not. gloss. verb. respondere, in l. minoribus 6. C. de his quib. vt indig. & in quolibet contractu initium inspicere oportere, l. si tamen, vbi gloss. verb. initium, ff. ad SC. Maced. l. si procuratorem 8. ff. mandati, & in stipulatione quoad acquisitionem, l. fin. de stip. seruor. & in obligationibus initium spectandum, l. 1. §. fin. & ibi gloss. pen. C. de imponenda lucrat. descript. lib. 10. Vnde similiter in contractu venditionis conuentio consideranda, & obligationis initium, quæ ex conuentione oritur, vt ius ex eo quæsitum noua lege non comprehendatur, maximè quia de contractibus ad delicta argumentum valere, & e contra certum est; quia delicta, & contractus pariter considerantur, *l. omnem*, ff. de iud. c. cap. fin. de for. comp. cum simili notant Cynus, Bart. Salicet, Iason, & Doctores communiter in l. cunctos populos, C. de summa Trin. & fide Cathol. & Castrenf. & alios referens probat Euerard. in loc. legal. a contractibus ad delicta, cap. 20.*

Vnde sic ad primam contractus conuentionem referemus omne ius, & obligationem, sicut in delicto non attendimus tempus sententiæ, sed cum factum admissum fuit, *d. l. 1. ff. de pœnis*, de cuius difficultate cum *l. si seruum 5. ff. si ex noxal. caus. agat.* vltra ordinarios videndi Duar. ad eum tract. cap. 11. Petr. Fab. in l. factum 155. §. in pœnalib. ff. de R. l. Cuiac. lib. 10. obs. cap. 22. Ant. Fab. in rational. ad d. l. 5. Pacius leg. conciliat. cent. 2. q. 174. & in statulibero, an pœna serui, vel liberi infligenda? pro intellectu d. l. 1. §. perinde, vide *l. moris 9. §. statuliberi*, ff. de pœnis; *l. statuliber 14. de quæst. l. statuliberi 29. de statulib.* de quarum emendatione, & intellectu, vltra Duar. vbi supr. Cuiac. lib. 1. obs. 37. Robertus lib. 1. animad. c. 6. & Ant. Mercator ibi, & generaliter verissimam sententiam d. l. 1. vt in pœnis infligendis delicti tempus attendatur, non sententiæ, probant Cabal. resol. crim. cas. 147. n. 15. Matienzo in l. 3. tit. 4. gl. 7. n. 7. lib. 5. noua recop. Viuius plures referens lib. 3. comm. opin. pag. 45. in princ. ex aliis Tiraq. de pœn. temper. cap. 25. n. 8. Gamma quæst. 5. & ex nostris Ant. Gomez tom. 3. var. cap. 1. n. 72. & cap. 10. num. 9. & cap. 14. n. 4. Auend. de exeq. mandat. lib. 1. c. 22. num. 12. Didac. Perez gl. 1. in princ. rubr. tit. 1. lib. 3. ordinam. Matienz. in l. 3. tit. 4. gl. 7. n. 7. lib. 5. recop. Ioan. Gutierrez. pract. quæst. lib. 1. q. 5. in princ. & n. 7. & prædictam adæquationem delictorum & contractuum in terminis nostræ quæstionis, vt non ex legibus nouis, sed antiquis, quæ tempore delicti, vel contractus vigeant, in iudicio sint iudicanda, expressè admittit nostra Regia l. 15. tit. 14. parte 3. iis verbis: *Otro si dezimos, que si sobre pleyto, o postura, o donacion, o yerro que fuesse fecho eo algun temporal, que se iuzgava por el fuero viejo, fuere fecha demanda en iuzio en tiempo de otro fuero nuevo, que es contrario del primero, que sobre tal razon como esta debe ser prouado e librado el pleito por el fuero viejo, e non por el nuevo, e esto es porque el tiempo en que son comenzadas, e fechas las cosas, debe siempre ser catado, maguer se faga demanda en iuzio en otro tiempo sobre ellas*, not. Greg. Lop. ibi, in gl. 5. & 6. ex quo cum in hoc casu quoad pretium lis instituta, & ante nouam legem illud conuentum, quod tempus & natura induxerat, & communiter apud omnes vigeat, cum emptio, & venditio perfecta sit simul, atque contrahentes de pretio conuenerint, meritò illud, quod antea erat, non quod ex lege noua taxatum, erit præstandum; maximè si consideremus prædictam nouam legem non respicere traditionem, sed venditionem, vt vltra quam disponit in posterum, loquitur in eis, quæ venderentur, & verè post legem venditum non fuit, notat in simili, quando Lucense statutum duo copulatiue comprehendit, Magonius decis. Lucensi 88. n. 10. ideo etsi traditio fuerit post legem nouam, cum tamen antea venditum sit, non debet eius dispositione comprehendi.

Senatus pretium conuentum solui oportere decreuit, vt legis taxatio ad præteritam obligationem non reformatur.

20

21

De-

ci-

10.

22 Pre cuius decreti exornatione ultra ea, quæ supra notauimus, animaduertendum est, pretia rerum non ex affectu, vel utilitate singulorum, sed communiter fungi, *l. pretia rerum 63. ff. ad leg. falcid.* tradit glossa *verb. referuntur, in leg. hac verba 193. de verb. signif. & in l. 2. verb. Inducis, ad fin. & in l. 6. verb. non est, de rescind. vendit. & I C. Paulus ex Pedij sententia in l. si seruum 33. ff. de leg. Aquil.* quod & rectè notat Accursius in *d. l. pretia*, accipiendum, tale pretium statui debere, & rebus imponi, quod res communiter valeant; & ideo præcipuum Gubernatoris munus & cura Magistratuum, ne res communem æstimationem excedant: nam, ut inquit Cicero in *Verrem lib. 4. etenim qui modus est in rebus cupiditatis, idem est æstimationis, difficile enim est finem facere pretio, nisi libidini feceris*; multoties petia rerum augentur in Reipublicæ nocumentum ex nimia prurigne eorum, qui in nouos vsus aliqua conuertunt, vel in assiduam consuetudinem inducunt, itavt ex omnium cupidine æstimatio augeatur, & in rebus, quæ omnino ad humanæ vitæ vsum necessaria, auaritia vendentium victualia solet inducere, ut pretium nimis excedat: cui malo oportet mederi ab eo, qui Reipubl. præest, ut profit.

23 Et ad Præfectum vrbs spectare ut iusto pretio res vendantur, traditur in *l. 1. §. cura carnis, ff. de off. præf. vrbs*, & in eo mandata Principum id præcipue suis constitutionibus disposuisse, insinuare videtur *l. annonam 6. ff. de extraord. crim. ibi, qui fructus suos aquis pretiis vendere nolunt, dum minus vberes prouentus spectant, annona oneratur*; & in Episcopis qui Magistratui, qui municipiis præerant, qui pani & cæteris venalibus rebus, quæ ciuitatum populus quotidianum victum vsui suggerunt, de quibus in *l. munerum 18. §. Irenarcha, vers. item Episcopi, ff. de mun. & hon.* tradit glossa *verb. venalibus*, & huc respicit quod de nostris Episcopis traditur in *l. 1. C. de Episc. aud.* providere oportere negotiatores, ne commodum mercandi videantur excedere, & semper legibus, ac Magistratibus in cura fuisse iustum pretium rebus taxari in frumento, ut annonæ æstimatio statueretur, insinuat text. in *l. non debere 8. ff. ad municip.* quatenus vilius non debere cogi Decuriones vendere, quàm exigit annona, decretum est, & idem *l. decuriones 6. ff. de administ. rer. ad ciuit. pertin.* notat aliis iuribus adductis Mexia in *pragmat. taxa panis, concl. 4. n. 11. DD. communiter in l. 1. C. de Episc. aud. Canonistæ in cap. 1. de empt. & vend. post gl. verb. venalibus, Cou. lib. 3. var. cap. 14. n. 3. iis verbis: & quidem iusto pretio à Principe, vel Magistratibus definito, ne quis liberè res necessarias hominum alimentis quocunque pretio, grauissimo quidem, ob rei penuriam vendat. Et in hanc sententiam plures refert, & ex nostris Auiles in cap. 17. Prætorum, gl. verb. à razonables, n. 5. & 6. Didac. Per. in l. 6. tit. 1. lib. 2. ord. Azeued. aliosque innumeros cumulat Bobad. lib. 3. Polit. c. 4. n. 62.*

24 Sed utcumque id Magistratus curam, & Principum officium exigere videatur, tamen ex Couar. ubi proximè, oportet hanc rem cautè à Magistratibus perpendi, ut hac pretij definitione tunc vtantur, cum Respublica penuriam, & inopiam rerum ad hominum victum, & alimenta pertinentium patiat; & ultra alia plura, quæ notat Bobadil. ubi proximè, n. 65. omnia videntur desumi ex *l. ideo 4. ff. de eo quod certo loco*, ut ex rerum affluentia, sterilitate, vsu, necessitate, & essentia crescant, vel diminuantur pretia pro varietate Regionum, ut exemplo demonstratur in *d. l. pretia rerum, §. fin. ibi, nec etiam tantidem Roma ut in Hispania oleum æstimatur, nec continuis sterilitatibus tantidem, quanti secundis fructibus*. Pro cuius rei intelligentia ego noto olim apud Romanos cum orbem nostrum dominarentur, non fuisse permis- sum Hispanis plures fructus colere ad hoc ut vinum, & oleum Romanum transportarentur in Hispaniam, & eius diuitiæ (quas communiter omnes Historiographi extollunt, Plinius lib. 33. c. 4. Strabo lib. 3. qui apud Turditanos stabula equorum argentea inuenta fuisse testa-

tur, vide Budæum lib. 4. de asse, & quod ex Liuius, & aliis notat Aldrete in orig. lingua Castellæ, lib. 1. cap. 2. n. 15. 16.) pro pretio rerum, quæ victui, & vitæ necessaria Romæ deferrentur, & in prouinciis, ut erat Hispania, lege Domitiani decretum, ne vineæ colerentur, tradit Suetonius in eo, cap. 7. & primus Probus Hispanis permisit vineas colere, ut Flavius Vopiscus in Probo, ibi: *Gallis omnibus, & Hispanis, ac Britannis hic permisit ut vites haberent, vinumque conficerent*: & in eodem Imperatore ex nostris tradit Garibaius Zamalloa in suo comp. histor. lib. 7. cap. 40. quemadmodum & hodie nos (ita ludunt Imperia) apud Indos Occidentales non permittimus oliueta & vineas communiter coli, ut ex nostra Hispania ad remotissimas illas Regiones vinum, & oleum transportetur, & vice mutua tot auri, & argenti talenta quotannis Hispanæ classes inferant in Hispalensia littora: ideo I C. Vlpianus in *d. §. fin.* non tantidem tunc Romæ æstimandum oleum, ut in Hispania, sicut hodie longè maioris pretij hæc apud Indos, quàm apud nos censentur.

Nec quidquam retardet, ad hanc pretij diuersam constitutionem attendi Regionum varietatem, quod traditur in *l. superuacuum, C. de tempor. in integ. rest. ibi, ex differentia enim locorum aliquod induci discrimen, satis nobis absurdum visum*, quia ultra quam loquitur in longè diuersa specie, in ea meritò procedit, quia continuum tempus quadriennij satis sufficit in quibuscumque, etsi longè diffitis locis, ut possit in integrum restitutio postulari; sed quod nobis maximè conuenit, & rei de qua agimus conducit, desumitur ex *d. l. ideo, ibi, pecuniarum quocunque licet videatur una, & eadem potestas ubique esse, tamen aliis locis facilius & lenioribus vsuris inueniuntur; aliis difficilius, & grauioribus vsuris*, quasi pretia taxanda pro ratione pecuniæ: eius enim æstimatio, valor, copia, aut indigentia omnibus rebus pretium statuit, quia ultra ea quæ vulgariter notantur, pecuniæ verbo omnia comprehendit, *l. pecunia verbum 177. de verb. signif. gloss. verbo Mutuam, in l. 1. C. etiam ob chirographariam pecuniam*, & post Accursium notant communiter interpretes in *l. singularia, ff. de reb. cred.* & omnia æstimare pecuniam, ad eamque rerum pretia referenda, probat Celsus in *l. prope-modum 88. ff. de verb. signif. ibi, sic dicimus centum aureos habere, qui tantum in pradiis, cæterisque similibus habeat*: & facit text. in *l. deducta 58. §. omnis, ff. ad Trebell. iis verbis, diuersa causa est pradiorum pro hereditaria parte retentorum, quippe pecunia omnis de portione retineri potest. Quem locum eleganter, & subtiliter post plures explicauit insignis præceptor mens Salmanticensis D. Ioan. Chumacero, supremi Consilij Regij, & Cameræ in disp. iur. c. 5. n. 23. ad idem, ut pecunia rerum æstimationem comprehendat, inuentamque fuisse ut hominum necessitatibus, & contractuum difficultatibus prospiciatur, est glossa in fin. verbo non possunt, ff. qua sententia sine appell. rescind. & est omnibus melior text. in *l. si ita fideiussorem 42. ff. de fideius. ubi lauolenus, fideiussore accepto quod ego decem credidi, de ea pecunia mille modios tritici fide tua esse inbes? non obligari fideiussorem, quia in aliam rem, quam credita est, fideiussor obligari non potest*: & statim nobis aptissimam subdit rationem ibi, *quia non ut æstimatorum, quæ mercis numero habentur, in pecunia numerata fieri potest, ita pecunia quoque merce æstimanda est*: quippe ad numeratam pecuniam licet omnium rerum valor referatur, & illa æstimatio taxetur, non verò merx possit æstimare pecuniam, quæ omnibus pretium constituit.*

Vnde cum his præteritis annis apud nos ferè immensè creuit ærosa pecunia, tum quia ab anno 1602. valor eius adauctus fuit, & immoderatè cusa, tum propter illuuiem ærosæ pecuniæ adulterinæ, quæ ex Septentrionalibus Regionibus nostri Imperij rebellibus omnes ferè portus Hispaniæ inundauit, deteriorata, & minoris valoris reddita moneta, tam ex valore metalli, & materiæ imminuto, quàm ex maxima eius affluentia, omnium rerum pretia nimis excrefcere cœperunt, cui damno ut

Regale Consilium occurreret, modum adiecit, & valorem victualium & mercium taxauit sua noua constitutione anno 1624. quæ salubris modela omni æuo, & ab omnibus Rebus publicis adhibita fuit, & ultra plura noto idem apud Romanos factum à Cornelio Sylla Dictatore, qui vt refert Patricius lib. 3. de Republ. tit. 11. decreuit rerum pretia, & taxationem constitui, & Theodorici Regis formulam curatori ciuitatis, eiusque officio statutam scribit Cassiodorus lib. 7. var. cap. 12. his verbis: *Vt laudabiles ordines curia sapienter gubernet, moderata pretia ab ipsis, quorum interest, facias custodiri: non sint merces in potestate sola vendentium, æquabilitas grata custodiat in omnibus, opulentissima siquidem & hinc gratia ciuium colligitur, si pretia sub moderatione seruentur*, quod etiam notat Petr. Nauarrete in conseruatione Monarchia, discursu 38. & ultra illum, Iulianum Imperatorem Antiochiæ pretiorum taxationem constituisse notauit Sozomen. lib. 6. historia tripart. cap. 40.

27 Et factum etiam postea Romæ tradit Ludouicus Babia 3. tomo de vitis Pontif. ab Innocentio IX. nam cum sterilitas fructuum, & rerum penuria nimis augeter pretia, illa taxauit, & idem d. 3. tomo, cap. 19. de Turcatum Sultano Amurate refert illum taxationem æstimationis omnium mercium fecisse, & nimis acriter aduersus excedentes pœnas executum, & nocte incognitum solitum inuisere vicos, & plateas, vt cognosceret an moderamen & edictum obseruaretur; & de Tamurberque etiam Iouius & Cuspinianus de eius factis, etsi haberet innumerablem exercitum, commeatu abundauit, taxatis victualibus, & mercibus sui exercitus, & capitis pœnam illum iniunxisse taxationis violatoribus. Et notabile est quod de Britanno Rege Iudicailo tradit Bertrandus de Argentre lib. 2. hist. Britanna, vbi eius regimen maxime extollit, quod mercium pretia moderamine iusto minueret, quo ex confinibus Prouinciis in Britanniam inuehebantur merces omnes, & ex eo refert Ant. Yepes in Chronica D. Benedicti, 2. p. an. 565. cap. 1. pag. 166. & seq. inde non leue dissidium inter Britannum Regnum, & Gallorum exortum, quia in hoc valde mercium pretia creuerant, & ideo Dagoberti Galli Regis Prouincias mercatores omnes vitabant ad Britannum Iudicaili regnum commercia sua transferentes, in quo iusta æqualitate rerum taxata erant.

28 Et apud nos jam olim ex eadem causa, quia monetæ valor imminutus, cum ad stipendia præstanda ab Henrico Castellæ Rege Gallis, & aliis militibus extraneis, quos ad bella ciuilia, vt se in Regno firmaret, conduxerat, monetam deterius valoris, & pondere defraudatam cuderet, & valorem augeter anno 4. sui Regni, adeo rerum omnium pretia creuisse refert Petr. de Ayala Historiographus anno 8. cap. 8. victualia, arma, & cætera, vt equus octuaginta millibus eius pecuniæ venderetur, ex quo anno 146. omnibus rebus generalis, & minutissima pretiorum taxatio constituta, habita proportionem locorum, temporis, & personarum; nam etiam hominum operis pro ætate, & qualitate stipendium constitutum, cuius constitutionis tenorem summe notandum refert Herrera in agricult. generali, pag. 180. & Episcopus Mondoniensis in epist. familiar. in epist. ad Comitem stabilem Castella; & tempore Ioannis I. Regis, Era 1406. hoc est, anno Christi 1368. etiam factam fuisse taxationem tradit Mariana ex amici schedis desumptam ex Hispanica Latinam tradens, in tract. de ponder. & mensur. cap. 23. & quando taxatio facienda, quibus Magistratibus incumbat, & de necessitate, & iure pretij taxati, idque maxime conducere ad victualia & annonam, vide quæ latè ex Ludouico Messia, Pinello, Alphonso de Castro, Soto, Matienzo, Didaco Perezio, Afflicto, Corseto, & aliis innumeris cumulauit Cenedo in collect. ad Decretal. coli. 118. n. 2. cum seq.

29 Sed utcumque sit, id quod aliis temporibus tot retrorsus culis salubre visum fuit, & antiquis inhærendo vesti-

giis, hodie Consilium Regium Pragmatica sanctione decerneret, experientia quæ citius, & certius euentum ostendit, edocti sumus, quàm certum extiterit, quod notauit Couar. d. lib. 3. var. cap. 14. n. 3. dum suadens nimis cautè vtendum hac pretiorum definitione, Magistratus monet his verbis, *itidem precauentes, ne maior inopia sequatur, mercibus ab his, qui eas habent, absconditis*. Vidimus his annis maximam omnium egestatem, & merces, & victualia à mercatoribus latebris & sepulchris abscondita, ne minori pretio (scilicet taxato) vendere compellerentur, & quamuis salubribus decretis supremi Magistratus pœnis iniunctis delinquentibus, & accusatoribus præmiis concessis curarunt ne merces occultarentur, & iusto pretio venderentur: tamen nunquam renuente natura, & communi iniuria populi consequi potuerunt.

Idem in simili casu expertum in Castella tempore sapientissimi Regis Alphonsi, nam cum ætarij inopia, & belli necessitatibus compellentibus commutata in deterius fuisset moneta, omnia rerum pretia creuerunt, cui damno nec nouis legibus, nec pretiorum constitutione occurrere potuit: suggero verba insignis Historiographi Ioannis Marianæ lib. 13. de rebus Hispania, c. 11. ibi, *immutata pecunia dolor vrebatur, unde maior annona caritas est consequuta, id malum nouo incommodo, cum remedium quæreretur, cumulatam rerum venalium pretia à Rege taxata sunt, unde suprema annona difficultas extitit, rerum dominis eo pretio vendere recusantibus; sic maiorem perniciem afferunt, quæ sapientissime in salutem excogitata fuisse videbantur*. Ex quo etsi vniuerso orbi admirabilis, ingenio excellenti, & potentia Alphonsus Rex sapiens, vt Germanos Electores eius gloria induceret, vt eligerent Imperatorem, tamen ex hoc apud suos Hispanos, qui inter omnes gentes fidelissimi, adeo inuisus extitit, vt plures ærumnas, & calamitates sentiret, notat idem Ioan. Mariana lib. 4. c. 5. sed quod idem Mariana lib. 13. c. 11. tradit pretiorum taxationem annonæ caritatem inducere, cum non iusta, & adæquata taxatio sit, mutuasce videtur ex Sozomeno d. lib. 6. c. 40. hist. trip. qui de Iuliano Imperatore dum pretia taxauit, ita notandis verbis: *Igitur Imperator pugnaturus contra Persas venit Antiochiā, cumque populus quæreretur venalia quidē abundare, sed ea carius videri, volens magnitudinē suæ largitatis ostendere, minora quàm debuit pretia in foro rerū venalium constituit, & cum fugissent tabernarij, negotiatoresque diuersi, res necessaria defuerunt, Antiocheni verò grauiter hoc ferentes, contumelias irrogarunt Imper.* Hæc Sozom.

Hæc autem omnia circa pretiorum immutationem, & non posse, aut non debere fieri in eo casu, quando moneta legitimo pondere, & valore fraudata, ultra quod difficile est consequi eius executionem, vt notauimus. Ratio etiam, quæ luminis naturalis riuulus, manifestè suadet; quippe pecunia est veluti libramen, quo mercium pretia trutinantur. Si enim intrinseci valoris, id est metalli diminuta fuerit, minoris æstimationis existat, necessariò plus valebunt merces, quasi non æquet eas valor exiguus monetarum. Sed licet pretiosæ materiæ sit moneta auri puri, vel argenti, si tamen magna sit copia eius, raritate deficiente, quæ omnium auget æstimationem, etiam pecunia erit minoris pretij, & maioris venalia. Hispanis testimoniis lubet probare, vt certius ex nostra penu colligatur, cum necessarium fuerit quid optima regendi ratio decerni suadeat.

Prodeat ipse Ioan. Mariana duplex testis, qui in dicto tract. de ponder. & mensur. c. 23. statim in princ. scribit: *Ex ea pecunia varietate, sed & minori copia argenti factū est, vt superioribus temporibus pretia rerum multo minora, quàm nostro fuisse videantur, quod in historiis nostratibus maxime obseruauimus rerū gestarū, in Hispania ante ducentos circiter annos fanecā ordeī, hoc est, modios sex, duobus tantū maravedinis emi cōsueuisse, at verò in summa caritate annonæ ad maravedinos triginta creuisse, qui pretio aliarum rerum*

rerum pretia respondebant proportionem quadam. Ecce ubi ex minori argenti copia maior eius æstimatione, & rerum pretia magis exigua: nam licet non probem, ut statim constabit, varietatem pecuniæ ad pretiorum moderamen prodesse, imò obesse, ut quilibet prudens deprehendet: tamen quanto magis æstimabitur materia de qua monetata cuditur, cum ea pretia statuatur, maioris valoris existet pretium ipsum, & minori quantitate merces æquabit.

33 Sed à contrario ex copia metallorum auri, & argenti, quæ Indorum classes nobis intulerunt, adeo post illud tempus in Hispania rerum pretia creuerunt, ut non minimum pondus, ut antea, sed maximum necessarium sit, ut æquet mercium æstimationem: nam magis exigui valoris reddita ex eo pecunia aurea, & argentea, quod etsi non indigeat alia probatione, quam naturali experientia, qua illud deprehendimus, & constat ex traditis à Laurent. Capelloni lib. 3. *rationam. varij, cap. 121.* illud etiam ex eodem authore Ioan. Mariana offero testimonium, nam lib. 16. de reb. Hispan. cap. 8. dum extollit nobilissimam victoriam, quam Alphonsus Castellæ Rex prope Tarifam adeptus, in qua supra ducenta Maurorum millia in prælio fugaque ceciderunt, cum è Christianis (quod vix fidem facit) viginti non amplius deficerent, refert opima spolia, quæ ex hostibus adepta, & nobis aptissimè scribit: *castra hostium plena omnis opulentia Regia priuataque erant, multa vestis pretiosa, auri & argenti tantum, ut valor in Hispania moneta minueretur, mercium pretium cresceret.*

34 Vnde si nobilissimi metalli copia ex eo accidenti obueniens diminuit æstimationem pecuniæ, & rerum pretia auxit, quædam magis tam grandis illuuiæ pecuniæ ærosæ ex ignobili metallo cuspæ plusquam viginti & quinque annis malleis, & incude continuè obstrepentibus, & innumerabili adulterina moneta nobis illata, ipsam in vile pretium coniiciet, ita ut nisi maiori, quam antea pretio merces æstimari non valeant, quia rerum pretia proportionem quadam pecuniam respiciunt; & ideo ex hoc, quod per monetæ declinationem acciderit, quæ sunt verba text. inc. olim 20. extra de censib. tradit Ant. Fab. de numariis solut. cap. 2. 2. *quotidiana rerum experientia compertum esse eorundem bonorum redditus, qui sexaginta annis non nisi centum florenis apud nos locari solebant, hodie conducere trecentis, non aliam ob causam, quam quod moneta omnes, quibus constat usus commerciorum, ad eandem proportionem viliores facta sint.*

35 Debet enim eadem semper esse potestas pecuniæ, & ultra alia, quibus in iure denotatur, ego suggero non vulgarem inde interpretationem Nouella. 34. ne quis, quod agricol. mut. pecun. dederit, ubi agit Iustinianus de pignoribus, & usuris dandis propter res rusticis mutuatæ, & statuit: *si tritici, hordei, vel in alia specie de fructibus aridis mutuum dederint, per singulos modios solum parte modij octaua per singulos annos præstanda: sin autem pecuniam mutuo accepit, non amplius quam siliquam unam pro singulo solido annuam soluas, quod Cuiac. lib. 3. obser. c. 35. interpretatur usuram centesimam, & de ratione differentiarum inter fructus, ut octaua præsteretur usura, de pecunia centesima, tradit iis verbis: & respondebitur leuius esse pecuniarum, quam cæterarum usurarum, propterea quod pecuniarum potestas eadem semper est: cæterarum rerum pretia incerta sunt, & mutabilia, atque ita fit modò ut accessiones frumenti crediti excedant legitime rationem, modò ut excedantur, & hoc bellè confirmatur lib. 1. C. Theodosiani, de usuris, & idem probat text. in d. l. ideo, ff. de eo quod certo loco, qui tradit, pecuniarum unam, & eandem potestatem ubique esse debere: veruntamen ubi maior earum copia est, quasi non adeò æstimetur in eo loco, maius mercium existet pretium, & ubi minus pecuniæ, aut difficulter inuenitur, quasi magis pecunia constet, tunc minori eius quantitate venalia poterunt æquari, & rerum experientia docemur in regionibus diffitis à Curia, ubi ex incolarum paupertate, leui cultura, & exiguo commer-*

ciorum usu res omnes vilius vendi, quia rarior pecuniæ affluentia æstimationem illi adjicit, & mercibus detrahit.

Attendi quidem oportet, an qualitas materiæ, & in- 36 trinsecus valor pecuniarum pretium adæquet, quippe quando non æquualet rei emptæ, pro pretio in iure non habetur, ita in l. imaginaria venditio, ff. de reg. iur. imaginaria venditio non est pretio accedente; nam licet vno numo celebratur, ut tradunt Cuiac. Pet. Fab. & Ræuar. in eod. tex. cum enim pecunia à principio gratiæ emptionis, ac venditionis inducta, quilibet contractus, ubi pecunia interueniebat, quadam imaginaria venditione celebrabatur, ut redoleret id, propter quod pecuniarum usus inuentus; & quamuis esset pretium vnius numi, quia non æquiualens, rectè traditur non esse pretio accedente: illud enim pretium rectè dicitur, quod possit proportionem quadam merces adæquare, & quædam pluri materiæ æstimabiles numis accedent, facilius pretium constituent, & rerum pretia decrescent.

In quo noto text. in l. 2. C. de veter. numism. potest. ubi 37 traditur, pro imminutione in æstimatione solidi, quæ fortè tractatur, omnium specierum pretia decrescere necessarium est, in quo duplex difficultas: prima, quomodo sunt accipienda verba, omnium specierum: secunda potius ex eo quod valor imminuatur monetæ pretia augenda, ut animaduertimus, non decrescere; sed pro eius explicatione nota Græcos interpretes, quorum meminit Gothofr. in eo textu, verbum specierum, ita intelligere, id est, rerum venalium: aliter Hotom. quæst. illustr. cap. 25. de reliquis monetarum speciebus intelligit, ut puta vnà cum aureo gradatim omnes reliquæ monetæ pro rata cuiusque portione decrescât, & utrique difficultati satisfacit Ant. Fab. de numariis solut. cap. 6. his verbis: pro imminutione solidi, quæ fortè contingit, rerum omnium pretia decrescere, procedit enim eo casu, quo verè, & effectualiter æstimatio auri extrinseca diminuitur, hoc est, subsistente, retentaque eadem aureorum, & monetarum inferiorum bonitate intrinseca. Et eius textus intellectus confirmat id quod probauimus; nam cum moneta, quæ talis ponderis valebat decem, eodem pondere retento ad sex diminuat, tunc maioris pretij existet, cum solum in sex eandem bonitatem, & valorem intrinsecum retineat; unde quod antè decem numis egebat, ut eius valor adæquaretur, nunc proportionem quadam sex æstimatur, & ideo eius pretium decrescit: tunc enim pretia minui non possunt, quando minoris æstimationis reddita moneta, intrinsecè scilicet adulterina, ut ex ære, aut vili metallo cudatur, & cum pretium naturale sit ex communi commerciorum usu, quamuis valor publicus extrinsecus pecuniæ tribuatur, si essentia sua venalia non adæquat, nihil fiet, & rectè tradit Annæus Robertus lib. 1. rer. iudic. cap. fin. illud quidem fateri necesse est, non posse certum constans numis pretium ab ullo Christiano Principe assignari, nisi hoc communi omnium Europæ Principum consensu decernatur.

Ex quibus iam liquet, verum & constantem esse de- 38 bere pecuniæ valorem, ut posset congruo pretio continere venalia, & æqua æstimatione pensare; ideo non rectè dixisse Ioan. Marianam ubi supra, cap. 13. ex pecuniæ varietate rerum pretia antea apud nos fuisse minora: nam ultra quæ supra adducta, quæ facillè conuincunt Marianæ opinionem, manifesta argumentatione comprobabitur, quia fructus & merces, quibus vitæ humanæ indigentia æstimationem conciliat, etsi hæc ex copia, aut sterilitate aliquid crescat, vel diminuat, tamen nunquam aliquem valorem effugient; at verò moneta, quæ crebrò variatur, aut reprobari solet, cum incerta sit eius æstimatio, quasi nulla habebitur, quæ non firma est, cum pecunia ideo inuenta, ut traditur in l. 1. ff. de contrah. empt. ut eius publica, & perpetua esset æstimatio, & comprobatur Fab. de numar. solut. c. 13. his verbis, diuersum esse admittens si inter cæteras Reipublicæ calamitates, & diræptiones contingat crebrò variari monetas, & reprobari, quasi

quasi quandiu ea labes durat, & imminet periculum mutationis, dici posset subesse causam transigendi de numero earundem specierum aduersus incertitudinem augmenti, vel decrementi. Experti sumus, ut cum rumor mutationis monetæ vera æstimatione fraudatæ fluctuauit, omnium pretia maximè augerentur; cui malo adhibita medela nouâ constitutione pretiorum, quam Princeps noster, & eius supremum Castellæ Consilium iustissimè pro regni salute decreuit, cui subditi obsequi tenentur sub pœna peccati, iuxta quod ex Boerio, Co-uarr. Nauar. Menchaca, & aliis pluribus tradit Morla-ti. de legibus, quæst. 7. in terminis taxationis pretiorum, Soto de iust. & iur. lib. 6. quæst. 6. art. 3. pluribus Cenedo ad Decretal. col. 118. num. 3. vsquequo damna, quæ ex fraudibus & malitiis vendentium experta legis derogationem induxerunt, ut statim notabimus.

39 Sed utcunque pecuniæ variatio non in deterius, sed in melius contingeret, quia Regalis argenteus, qui vno marauedino constabat tempore Regis Henrici, postea tribus æstimatus, Petr. de Ayala in histor. Regis Petri, anno 8. cap. 8. & hodie ad triginta quatuor marauedinos excreuit. Rursus, ut idem tradit Mariana de ponder. & mens. cap. 22. cum Ioannis I. temporibus octo vnciæ argenti, seu marcus valeret marauedinos 250. & tempore Henrici III. æstimatus fuisset marauedinis 500. & sub Ioan. II. argenti marcus valore fuerit marauedinarum 1000. & excurrit vsque ad Ferdinandum Catholicum, qui lege, quæ in hunc diem seruatur, argenti marco valorem decreuit 2278. marauedinarum, ut ex eo argentei 67. cuderentur, singuli valentes marauedinos 34. si igitur ex eiusdem authoris relatione in d. cap. 22. semper moneta in maiorem valorem mutaretur, non rectè statim in d. cap. 33. ex varietate pecuniæ rerum pretia fuisse minora tradidit, quia siue incerta ex continua mutatione sit æstimatio, dubiam, & excedentem mercium æstimationem reddet, siue menetarum excreuerit pretium, maiori debebit merces compensare, ut ipsæ pluris constant, nisi velis defendere ex eo Mariani sententiam, quia quod antea tribus marauedinis æstimabatur, cum ad illum valorem argenteus mutatus fuit tempore Regis Henrici, hodie constat marauedinis 34. sed id verè non est pretium magis exiguum; nam idem erant antea tres marauedini, quod hodie 34. cum æqua materiæ quantitas, & intrinsecus valor monetæ Regalium erat, & potius nimis excreuantibus postea monetis, pretia creuerunt, non verò ex variatione antea minora.

40 His igitur ita notatis apparet pecuniam, quæ rerum omnium pretium existit, proportionem quadam adæquari debere ipsis mercibus, & venalibus, & id est, quod in sacra pagina traditur Genes. cap. 23. num. 16. digna pecunia, cum refertur Abraham emisit agrum Ephron, ut sepulchrum faceret Saræ vxori suæ, & pro pretio statuisse quadringentos siclos argenti probatæ monetæ publicæ, & pecuniam probauit, quia appendit, ut constaret nec materia, nec pondere diminutam; aliàs enim cum sua æstimatione fraudata moneta extat, ut nostris temporibus fuit, pretium, aut pecunia digna dici non potest, & ideo quantumcunque pretiorum noua constitutione nimis excrefcenti valore mercium, Princeps, & Magistratus occurrere voluerunt, semper in cassum, quia vendentes pro indigno pretio sua tradere recusantes, omnium rerum maiorem indigentiam cumularunt, notauit in ipso tempore, quo lex fuit lata, Hispanus Matthæus Lop. Brauo de regendi ratione, lib. 3. de rerum copia, his verbis: nec mercium in ista, aliisque pecuniarum in deterius mutationibus proderit taxatio: modo enim (ut Hispania historia, experientiaque docuit) remedium exitius, omnis namque merces suas recusauit vendere mercator, maior unde caritas, inopia, & seditionis properatio.

41 Longè enim pluris quàm antea pretia crescere, cum taxatio pretiorum constituitur, ea ratione factum; quia ex omnium venalium occultatione auari mercatores,

ne pro constituto pretio compellerentur, vendere contigit, ut quæ antea faciliè inueniebantur, nullo modo inueniri, & ergasteria omnia, tabernæ, & officinæ nudæ prospicerentur, & commercia interdicta, quia cum ex voluntate ciuium & industria procedant, non bene respondent coacta ingenia, & reluctantis subditis irritus labor fuit: sed cum aliquis ex nimia importunitate, & amicorum precibus qui venderet, etiam grandi, & excedenti pretio pro mercibus oblato, simul maximum beneficium cum venditione rerum præstitisse credebatur, eo solùm quod venderet nimia adhibita cautione, & in occulto contractibus celebratis, ne probari posset ultra pretium taxatum vendidisse, & nouæ constitutionis pœnis subderetur, cuius periculi quasi transgisse videbantur vendentes cum maiori pretio: nec enim solùm merces carius vendeabant, sed etiam periculum pœnarum, ex quo pretium augebatur; cui rei noto elegantissima verba Cassiodori lib. 4. var. epist. 5. ibi, tunc grande commodum est cum indigentibus pacisci, quando famēs solet totum contemnere, ut suam necessitatem possit expellere; nam cum ambitioni suæ seruiat, propemodum donare videtur, qui vendit rogatus.

Quibus calamitatibus oppressi magis vendentium calliditate fuimus Magistratus; nam cum prædicta noua lege non solùm pœna statueretur vendenti, sed etiam ementi, supremumque Consilium variis decretis commendaret eius legis obseruantiam, Magistratus quibus iniuncta executio, non poterant ultra pretium taxatum, ne eam destruere viderentur, pro mercibus offerre, & nisi maiori pretio oblato nullæ inueniebantur, nec vendentes audebant, quod cum amicis, aut coniunctis faciebant, clanculum vendere pro maiori pretio merces, eas Magistratibus emendas exhibere, quasi ab ipsis tunc deprehenderentur legis violatores, & pœnis subiacerent. Hæc omnia damna quæ delere intenderunt Rex noster & sapientissimi Consiliarij, temporis iniuria, & hominum malitia paulatim creuerunt, ut ager quamuis optima cultura, & magno labore paratus, ex cœli intemperie cum fructibus vepres & spinas producit; quanta inde iurgia excitata? qui fori innumerabilibus litibus non scatebant? quot calumniolis insinuationibus via non patuit? Populi clamor, ciuium dispendium, rixæ, contentionesque exortæ, & vindictis laxa materies, nam quisquis vicino inuidebat, aut inimicum habuit, ab eo, interposito altero aliquid emi machinabatur, & cum à nullo pretium statutum obseruaretur, statim ex venditione delictum, & ad iudicem delatio: nullis quidem ex taxatione utilitas, nisi scribis & lictoribus, qui vendentium excessus obiurgando, famæ, quieti, & pecuniis miserorum insidiantes omnia depopulabantur. O quantum dolui, cum ad Senatus aulam, cui Præses eram, plures huius farinæ delationes vidi iudicandas deferri, miseros reos à suis vicinis & æmulis accusari, plures opifices sua deseruerunt mechanica, ut delatores fierent, & ideo in eo non leuem curam adhibuit ut ante alias litium istarum relationes fierent, & breuiter expedirentur, & quantum minus posset, ista delatorum agmina Tribunalia inquirerent, ciues premerent, & à suis officiis vagi, & otiosi in commune dispendium existerent, iurgiosas lites ciuium internum dissidium alere cœpit istorum calliditas, & in legis executione aliquantulum remissum cum medicina non vinceret ægritudinem, sed crudelior certaret, & morbum auget; ideo à nostro Rege iuste abrogata, subditorum consulente salutem. Decet autem, ut inquit Plato dial. 3. de legibus, in ferendis legibus possibilitatis, & facultatis rationem habere, cum in hoc ex deterioratione monetæ res non æquaret pretium, quod à lege taxabatur, sine damno executio consequi non potuit, & ut Plutarchus de Solone dicebat, rebus magis leges, quàm res legibus accommodauit.

Quisquis ergo Princeps rerum pretia intenderit taxare, prudenter attendat, an moneta, quæ pro pretio

constituenda aliquo modo legitimo pondere fraudata, aut materia deteriori reddita, valor intrinsecus diminutus sit, quia tunc ultra quam non congrua taxatio est cum pecunia exiguae aestimationis, eadem quantitate ac si proba esset, non valet mercium æquare valorem, non poterit nouæ constitutionis recte executio obtineri: nam Princeps quod suæ potestatis est, scilicet subditis cudere probam monetam, nec materia, aut legitimo pondere diminutam, non facit, cum debeat meliorem, & integram cudere: illud autem intendere manente moneta deteriori, pretia taxare difficile, & quod Principum & Magistratum imperium excedit, quia pretiorum libramen naturæ est, sterilitatis, vel rerum copiarum, hæc pretia magis exigua reddit, illa cariora, unde difficilis & penè impossibilis executio erit: nam Deus quidem ipse ad naturæ, & hominum regimen, eius operationibus quodam modo cedit, & omnia iuxta institutum naturæ, & rationem disponit, quanto magis Gubernatores obsequi debent æqualitati rerum, & æquitati, nec nisi illis pensatis quidquam obtinebunt, nec aliquo modo efficient, ut pretio deteriori, quam ante, manente retrorsum vilitate monetæ, mercium valorem pecunia possit æquare, cum mercatores recusarent obsequi constitutioni, si cum pretia paulatim creuerint, & ante legem latam carioribus emerint, postea cum grandi iactura vilioribus vendere cogantur, ideo experientia compertum, licet variis adiunctis pœnis, & iudicium seueritate cogente huius legis obseruantiam iniungi, tamen à vendentibus fraudari, & postea anno 1629. noua lege pretiorum taxationem consultò abrogatam, quia vincet semper naturale pretium ciuile; & idem antiquitus ab hinc quadringentis annis, anno 1256. etiam factum tempore Regis Alphonsi sapientis; taxatione enim, ut prædiximus, constituta, cum omnium rerum indigentia maior sequeretur, iterum Regis decreto iussu, ut quisque venderet communi pretio non taxato, & notat Zamalloa in compend. histor. lib. 13. cap. 7. & 9. & lib. 15. cap. 6. & 30. & lib. 17. cap. 26. & 27. quod retrò sæculis obuennisse, & etiam suo tempore pluries visum cum de similibus pretiorum constitutionibus ageretur, & semper deinceps idem videndum, cum casus obtigerit: ibi animaduertit quod quam certum fuerit, exitus rei notauit. Semperque satius est legem latam abrogare, quam in executione deficere, ut magnus ille Moyses, qui postquam tot diebus de lege cum Deo consulisset, & portans in tabulis legem opere Dei factam, & scriptam, appropinquansque ad populum vidisset choros, salutationes, eius idololatriam, & vitulum, iratus valde proiecit de manu tabulas, & confregit eas ad radicem montis, Exodi cap. 32. quasi melius esset arripere vitulum, comburere, & legis tabulas confringere, quam eis edicere legem, quorum iudicia tantum à legis obseruantia, & executione aliena erant, & ut tradit de Augusto Dion lib. 62. non omnia statim uti decretum erat exequutus est, veritus ne parum succederet, si simul homines transferre, & inuerrere vellet, sed quadam in tempore disposuit, quadam reiecit in tempus.

45 Cui rei libet adiungere, quod pluries credidi, ad rectam regendi rationem respicere taxam frumenti, non generalem, & ubique fieri debere, sed quolibet anno pro Regionum varietate diuersam, inspecta vbertate, aut sterilitate locorum: nam quod in vno congruum pretium fuerit, aliis vel excedens ex affluentia, vel minimum ex sterilitate existeret; inde Theologorum quæstiones an iusta taxa frumenti sit, & subditi in conscientia obseruare teneantur, de quo Mol. de iust. & iure, tom. 2. tract. 2. disp. 364. & 365. quia possibile non est, ut idem semper, & ubique fructuum valor existat, d. l. pretia rerum, §. fin. cui damno facile occurri possit, si quolibet anno in quacumque Prouincia, pro modo fructuum pretium frumento statueretur, idque non solum ex meo iudicio, sed rectissime prouisum iuuenio in feudis, tit. de

pace tenenda, §. post natalem, ubi comitibus iniungitur, ut septem boni testimonij viris sibi electis sagaciter disponant, & quanto pretio secundum qualitatem temporis sit annona vendenda, vtiliter prouideant; idque iubetur fieri post natiuitatem B. Virginis, quo tempore iam fructuum vbertas, aut sterilitas cognosci potest, & ad hoc respicere potuit, quod ex Augusto tradit Suetonius, ter in anno quaternorum mensium referas dari, & ad pretiorum taxationem refert Petr. Greg. lib. 36. syntagm. iur. cap. 30. num. 15.

His igitur pro huius constitutionis pretiorum ratione prænotatis, ut cum casus obtigerit, quæ antea in nostra Hispania exempla historiarum offerunt, cognoscantur (licebit quidem nobis, qui senatorio munere fungimur, aliquando cum res expoposcerit in Politicis calamum persistere.) Ratio dicendi nostræ decisionis ex eo descendit, nam licet iustissimum censeatur statutum, quod mercibus pretium declarat, ut tradunt Abbas, & communiter Doctores in cap. 1. de empt. & vend. & illud fieri oportere, & alia permitti, ut rerum indigentia & caritas vitetur, post Couar. Auendan. & alios tradit Azuened. in l. 6. tit. 2. lib. 2. nouæ recop. Petr. Greg. d. lib. 36. syntagm. iur. c. 30. n. 11. adducens ad exornationem l. 1. C. de pretio piscis, Cod. Theodos. lib. 14. & legem Aristonici de pretio venalibus imposito, cuius Alexium Poëtam in Pileis meminisse tradit Athen. lib. 6. Deipnos. cap. 2. & etiam constitutionem Græcam refert l. 1. C. de pretio panis, Ostien. d. lib. 14. C. Theod. sed tamen statutum & quælibet Pragmatica intelligenda est ut de iure quæsito non tollendo agat, ut quam minimè grauet, & ita verba legis interpretanda, licet improprietur, ne quis indebitè iniuriam seu damnum patiat, l. 2. C. de noxalib. l. fin. §. in computatione, C. de iure delib. cap. 2. de consuet. & in statutis loquendo notant Castrens. Alex. & reliqui post gloss. in d. §. in computatione, Ant. de Butr. & Imol. in cap. audientiam, de Cler. non resid. & quamuis argum. l. venditio 13. §. constat, ff. communia pradiorum, & quæ not. Bart. in l. Antiochenis, de priuileg. credit. & in l. toties, de pollicit. tradiderit Carol. Ruinus vol. 5. conf. 62. col. 2. n. 9. per statutum generale posse præiudicari subditis etiam in iure quæsito, quasi vtilitati publicæ cedat priuata; idem sequitur & probat Paul. de Castr. 1. part. conf. 146. col. 2. vers. nec obstat; tamen in dubio semper statuta, & leges interpretari debent, ne alteri præiudicium inferant, aut ius quæsitum tollant, Decius conf. 356. n. 4. & conf. 445. n. 50. & argum. cap. pastoralis 19. de priuileg. cap. quamuis 8. de rescr. lib. 6. post Bart. & Antiquiores ex Rotæ decisionibus Molina, Suarez, Gutierrez, Rolando, Pinello, Paulo de visitatione, lib. 2. cap. 29. & aliis tradit D. Anguiano de leg. lib. 5. contr. 2. n. 6. & in rescriptis arg. cap. super eo, de offic. deleg. Cardin. & Bald. ibi, Panorm. in cap. in nostra, 3. notab. de rescript. ex quibus & pluribus vtrouique in rescripto & lege probat Mexia ad leg. Tolerti, 2. part. fundamento 3. n. 6. cum seqq. & in terminis legis taxatiuæ idem Mexia de taxa panis, conclus. 6. n. 131. & lex quantumcunque generalis feratur, non est referenda ad præterita, ut ad interpretationem legis 6. tit. 1. lib. 2. recop. ubi exprimitur eius decisionem locum habere in eis quæ antea facta, quæ non pendent, ex Hippol. Dueñ. Menoch. & aliis not. ibi Azuened. num. 1. cum seqq. & ultra prædictos Bald. in d. l. omnes populi, col. 6. & 7.

Rursus firmatur, quamuis enim plures crediderint 47 leges, quæ respiciunt executionem alicuius actus, etiam cum præiudicio actuum præteritorum, futuras executiones comprehendere, ut post gloss. verb. in posterum, in Clem. 2. de etat. & qualitat. tradunt Butrius & Panormitan. n. 11. in cap. ultimo, de constit. & communem opinionem testatur Felin. ibi, num. 11. Dominicus in cap. fin. num. 8. de elect. in 6. & in hoc casu prædictam traditionem, ut lex præterita non respiciat, limitauit Ioan. Crotus in d. l. omnes populi, num. 142. tamen verius est prædictam limitationem non procedere, eamque reprehendunt

prehendunt Imola, & Decius in d. cap. fin. de constit. n. 17. & ex Nauarro, & aliis comprobat D. Anguiano d. controuerf. 2. n. 11. cum seq. ubi interpretatur d. Clementinam 2. de etate & qualitat. & textum in c. fin. de elect. lib. 6. qui ob stare videbatur, & semper certum erit legem nouam superuenientem nihil obesse præteritis, ex quibus ius tertio quæsitum fuit, latè Calcanæus conf. 15. n. 12. & 13. & in simili comprobat Gratianus 3. tom. discept. forens. c. 465. n. 9. nota eius verba ibi, quod licet conuentio de soluendo pensionem quolibet anno recipiat implementum, & consumatur de anno in annum post legem, & ordinationem nouam, tamen quia actus est iam perfectus, & inchoatus ante dictam legem, & præcesserunt plures solutiones secundum dictam conuentionem, quam expresse partes declararunt, non subiaceret dicta legi superuenienti, & ad illam lex noua non trahitur: qui casus longè difficilior est, quàm nostra species, quia loquitur Gratianus in locatione ad plures annos facta pro certa pensione, quam postea lex taxauit, & licet plurium annorum locatio tot videatur locationes constituere, quot tempora ad quæ locatio refertur, Alex. vol. 2. conf. 164. Alciat. conf. 756. quos refert & sequitur Bertachinus verbo locatio, & annus post legem nouam excurrat, adhuc consideratur ista annalis solutio, tanquam obligatio iam decisa, pendens ex initio contractus: tum quia verius est vnâ solùm esse locationem, nisi fiat cum pacto remouendi, ex prædictis, & facta conuentione æquiparabitur pendentibus iam decisis, in quibus nouæ leges non possunt locum obtinere, vt post Bart. in l. omnes populi, n. 40. de iustitia, & iure, D. Anguiano de legib. lib. 5. controu. 1. n. 10. & probatur argum. l. causas, C. de transact. Alber. in l. leges, n. 4. C. de legibus, Ias. lib. 4. conf. 121. ante medium, vers. quibus sic stantibus, Capra conf. 6. n. 3. Becius conf. 3. n. 75. & 76.

48 Vnde fortius in hoc casu contractus venditionis, vbi vnus tantum contractus fuit, & vna obligatio, & hæc quæ perfectionem habuit, & ius contrahentibus quæsiuit, antequam noua constitutio edita esset, non debet comprehendere, vt pretium ipsa reformetur, sed conuentum in perfectione contractus soluere emptor teneatur: casus quidem præteritus, etsi expectet executionem in futurum, non includitur statuto, aut lege noua; sufficit enim, quod sumpserit initium, aut traxerit originem de præterito, licet complementum expectet in futurum, nam semper dicitur casus præteritus, & noua constitutione non comprehenditur, vt post supra adductos cum aliis latè probat Hondedeus lib. 1. conf. 16. num. 17. sic in nostro casu, cum de pretio conuenerint, & iam contractus venditionis esset à principio perfectus, quamuis respectu traditionis penderet à futuro, non posset tunc agi de robore venditionis perfectæ, nec lex noua aliquo casu tollere contractus iam factos, Alber. in d. l. leges, num. 3. C. de legib. non poterit in hoc casu noua constitutio locum habere, & pretium conuentum reformare.

49 Sed etiam ipsi interpretes, qui tenuerunt nouam constitutionem extendi ad actum de præterito, qui expectat perfectionem, & complementum à futuro, vt ex Abbate, Cardinali, Dominico, Baldo, & aliis comprobat Felin. in d. cap. ult. de constit. n. 11. tamen ipse dupliciter limitat, primò quando per extensionem legis nouæ ad executionem de futuro fieret restrictio ad actum de præterito, faciendo durior, quàm esset tempore actus gesti, vt pro interpretatione cap. ante triennium, 31. distinct. ex Dominico, Antonio, Archid. Imol. & aliis comprobat: secundò etiam limitationem proponit, vt non procedat in futuris, quæ nullo modo fuerint separata, sed omnino connexa cum præteritis, & habet omnimodam dependentiam ab eis, aded quod non posset constitutio respicere actum de futuro, quin etiam tangeret actum de præterito, quia tunc talia futura regulantur quasi præterita; & facit text. in cap. fin. §. sin autem, de præb. lib. 6. eis verbis, ad istos, vel eos qui per litteras facultatis dictorum predecessorum nostrorum in aliquarum Ecclesiarum Cano-

Larrea Decis. Granat. Pars I.

nicos erant recepti, licet præbendas, vel alia beneficia expectarent, constitutionem certum est non extendi præfatam: sequitur hanc limitationem Bellamera in d. c. fin. de constit. ad fin. vers. secundo casu. Hondedeus d. conf. 16. n. 19. Socin. iun. lib. 1. conf. 21. n. 15. & notandum est interpretes, qui generalem conclusionem tradiderunt, vt lex ad præterita extendatur, loqui in casu quo actus expectet perfectionem, & complementum de futuro: in hac autem specie quando venditio celebrata ante nouam constitutionem pretiorum taxatiuam, non expectat perfectionem à futuro; quia simul atque inter contrahentes de pretio, & re vendenda conuentum, iam perfecta venditio fuit, & ideo perfectio non pendet, sed solum complementum, quod in contractu emptionis, & venditionis longè differre ab eius perfectione supra animaduertimus n. 9.

Igitur si Doctores præallegati limitant nouam legem vt non procedat in præteritis, quæ perfectionem & complementum expectant à futuro, multò fortius in nostro casu prædictam venditionem non poterit comprehendere noua constitutio, quia nec respicere poterit executionem, id est, pretij traditionem, nisi tangat conuentionem iam perfectam, & etiam futurum complementum contractus adeo præteritæ conuentioni connexum, vt si noua lege minuatur, durior, venditori, si augeatur, emptori reddat contractum, & iam factum, & perfectum ita omnino destruat, vt absque voluntate contrahentium alium contractum lex formet nouo constituto pretio, in quo ultra quàm legi, quæ in conuentionibus potius deseruit contrahentium voluntati, non licet contra eam contractum inducere, iuris etiam principia læderentur, vt vel conuentionem lex dissoluat, vel si eam sustineat, pretio diminuto compellatur pro eo inuitus venditor vendere, aut si augeatur, emere emptor, contra l. nec emere, C. de iure delib. aliter enim nisi pretium conuentum sustineatur, alia, & præcipua iuris regula destruitur, vt statim cum contractus perfectus, neutri contrahentium fas est altero inuito discedere, l. 2. de contrahend. emption. l. 1. de rerum permut. l. 68. tit. 5. p. 5.

Vnde cum in iure contrariorum eadem sit ratio, 51 princ. Inst. de his qui sunt sui, Euerard. in loco à contrario, per tot. & si noua constitutione pretium rei venditæ ante eius solutionem augetur, merito emptor recusaret maius, quàm conuentum soluere, quasi ius sibi ex conuentione quæsitum, vt pretio conuento res tradatur, similiter & diminuto venditor petet illud soluendum quod ante factam venditionem conuenerit, quia commoda cuiusque rei eum sequi debent, quem incommoda, & è contra, arg. l. secundum naturam 10. ff. de reg. iur. & denique ius quæsitum ex contractu nunquam tolli per legem superuenientem, ex Decio, & consiliis Baldi, Castrenf. Anchar. & Calder. comprobat in simili Gratian. discept. 465. num. 17. & noto text. quem ille non adducit, vbi in privilegiis, circa quæ maior potestas Principis, vt abroget & reformet, quàm contractus, adhuc noua constitutione ius antea quæsitum non tollitur, l. pen. C. de decurion. lib. 10. ibi, beneficium quod ante per illustrem administrationem peractam eis acquisitum est, intactum, illibatumque iubemus seruari. Vnde valde iuri consona existit prædicta nostri Senatus decisio, quæ pretium conuentum solui decreuit, non obstante noua constitutione taxatiua pretiorum.

Ex qua prædicta discussione, & decisione primò infertur resolutio ad eam quæstionem in contractu emptionis, & venditionis, vtrum gabella debeat à tempore perfectionis, vel implementi, id est, simul atque de pretio conuentum, aut cum res tradita, & pretium solutum, & etiam inde cui gabellario debeat, si forte sit vnus tempore contractus initi, alius verò tempore executionis, & gabellæ, debitum contrahi à tempore venditionis conuentæ, & sic primo gabellario competere, supradicta manifestè suadent, & arg. l. sciendum, in fin.

cum l. seq. ff. de edil. edict. & l. 10. tit. 17. l. 31. tit. 19. lib. 9. recop. tenent plures ex nostris practicis, ut post Auen-
dan. respons. 29. per tot. Lafarte de decim. vendit. c. 3. n. 2.
& cap. 6. n. 24. Gironda, qui alios refert de gabell. 5. part.
§. unic. num. 11. latè comprobatur Guttier. eod. tract. cap. 7.
n. 26. de quo disputant Tiraq. de utroque retractu, tit. 1.
num. 48. & §. 1. glos. 2. & ibi n. 44. & glos. 10. d. §. 1. n. 115.
Molina 2. tom. de iust. & iure, tract. 2. disp. 337. & ad va-
rios effectus discutunt, etsi contra Salon. de iust. & iur.
quest. 191. vers. demum questio, Nauar. & alij, quos refert
Azeued. in l. 1. n. 83. cum seq. tit. 17. lib. 9. recop. qui no-
stram opinionem amplectitur, reiiciens Montalvum, &
Castillum, qui contrariam sequuti, & in idem consentit
Molina, & interpretatur Baldum, qui contrà sensit.

53 Verum quidem est, obligationem contractus non ex
traditione iudicari, sed ex pactione, & ut inquit Iusti-
nianus in princ. Instit. de oblig. qua ex contr. nascunt. ac
nec dare quidquam necesse est, ut substantiam capiat obli-
gatio: & ita gabellarium tempore contractus præferri
gabellario, qui fuerit tempore traditionis, arg. l. 12. tit. 17.
lib. 9. recop. tenent Lafarte d. cap. 3. n. 10. quem sequitur
Molina, & Azeuedo ubi proximè, num. 87. ubi notat adeo
considerari obligationis effectum ex conventionione con-
tractus, non verò respectu executionis, ut qui tempore
initæ venditionis immunis erat à gabella, licet tempore
rei traditæ, & pretij soluti cessauerit priuilegium immu-
nitatis, adhuc gabella non soluenda, ut ibi comprobatur
n. 89. & alios effectus inferendo, & respondet l. 5. tit. 17.
lib. 9. recop. quæ ad traditionem respicere videbatur.

54 DE- Secundo etiam inferitur decisio ad aliam controuer-
CI- sion. siam de grege vendito cuilibet agno viginti pretio sta-
tuto, & postquam traditi agni, priusquam pretium sol-
ueretur, prædicta noua constitutio pretiorum taxatiua
edita fuit, qua ad quindecim pretium agni minuebatur:
in hac autem disceptatione utrùm quindecim à lege ta-
xatum, aut viginti pretium solui debeat, multò facilius
res poterit expediri, quia si ex sola conventionione ius ita
quæsitum censetur, ut noua constitutione nec derogari
credatur, quantò magis ubi post conventionem traditio
rei venditæ intercessit, quo casu ex latere venditoris, cui
acquisita obligatio, non solum perfecta fuit, verum etiam
completa, & ideo illud pretium viginti soluendum est,
quod conventionione comprehensum, & ultra adducta no-
to text. in l. quod sape 35. §. ergo etsi grex, ff. de contrah.
empt. ubi de gregis venditione tradit I. C. si vniuersali-
ter vendatur vno pretio, perfectum videri, postquam de
pretio conuenerit; si verò in singula corpora certo pretio,
eadem erunt, qua proximè tractauimus; in præcedenti au-
tem retulit Sabini, & Cassij sententiam, ut non perfecta
censeatur, nisi cum singula corpora adnumeraueris, quo
fit ut in præsentia ex quolibet membro distinctionis om-
nino perfecta venditio censi debeat, quia licet non ap-
pareat an totus grex vno pretio, vel in singula corpora
statuto venderetur, etsi computatio viginti quemlibet
agnum respiceret, tamen cum iam agni traditi essent,
quando noua constitutio publicata fuit, videtur sine dū-
bio ex eius text. sententia perfectam censi venditio-
nem, ac per consequens ius fuisse acquisitum, ut viginti
conuenti pro pretio deberentur, maximè cum non ef-
set probatum scientiam habuisse legis venditorem, &
ideo properasse traditionem, aut emptorem recusasse,
quo casu ex dolo, qui nemini patrocinator in iure, non
deberet consequi venditor nisi pretium taxatum, iuxta
doctrinam Bart. in l. contra, ff. de legibus, dum tradit, si
aliquis sciret citò nouam legem edendam, & iam factam,
qua pretium tritici minueretur, & communi pretio
maiori tunc currenti suum triticum venderet ante legis
publicationem, eum teneri emptori ad interesse: quam
sententiam sequuntur Paulus de Castro, & Angel. in
dicta lege, contra Morlam in emporio iuris, titulo de legi-
bus, questione quinta, numero sexto: facit textus in l. qua-
ro 39. ff. de act. empt. iis verbis, ne aliquis emptor capia-

tur, qui fortasse si hoc cognouisset, vel empturus non
esset, vel minoris empturus esset.

Cuius argumento idem tenet Bart. in d. l. quero, in eo
qui in Palatio moraretur, & ibi cognouerit ordinatio-
nem factam, vel statim faciendam, quod triticum vende-
retur pro modica quantitate, nec certiorauit emptori, ut
teneatur ad interesse, & comprobant verba textus in l. si
vina qua 15. vers. planè, ff. de pericul. & commod. rei vend.
ibi, planè si cum intelligeret venditor non duraturam bo-
nitatem eorum usque in eum diem, quo tolli deberent, non
admonuit emptorem, tenebitur ei quantum eius interesset,
admonitum fuisse, ex quo idem post Guillelmum in d. l. con-
tra, & Bald. in l. 2. C. de pericul. & commod. rei vend. tenet
Rom. singul. 286. quos refert, & sequitur Felinus in c. 2.
num. 7. de constit. eiusdem opinionis Hippolyt. de Marsi-
liis in l. statuliber, num. 16. ff. de question. & in rubr. de fide-
iuss. num. 88. tractans de mercatura, tit. de spons. vers. item
quero, Franchis decis. 399. ad medium, n. 20. & videndus
Molin. de iustitia & iure, tom. 2. tract. 2. disp. 364. & 365.

56 Et iuuat l. rectissime 14. ad finem, ff. de lib. caus. ubi tra-
ditur, dolo autem non eum fecisse accipimus, qui non vltro
instruxit emptorem, sed qui decipit, & ommissa emendatio-
ne Gothofr. & aliorum in eo text. absque literæ corrup-
tione accipies, si verba, dolo autem non eum fecisse, inter-
preteris, non solum, vel non tantum eum fecisse, ut sapius
in iure intelligitur: ita in l. inuitum 5. ff. de seru. urban.
prædior. ibi, non eum qui contradi. id est, non tantum, &
in l. non enim 38. ff. ad Trebell. ut non solum solutio sit
hæreditatis restitutio, sed & successio, & in l. ne cum fi-
lio 16. ff. de furtis, ibi, non iuris constitutio, id est, non so-
lum, l. 1. §. igitur, de rerum permutatione, ibi, non in hoc
agemus, accipiendum non tantum, quod ultra quam præ-
dictorum iurium contextura aperte suadet, not. gloss. in
d. §. igitur, ubi Ias. Castren. num. 7. & variis exemplis illu-
strant Cuiac. lib. 8. obseru. cap. 9. Gilbertus Regius lib. 1.
enantiophanon, cap. 7. & lib. 2. c. 10. Iulius Pacius lib. 19.
Isagog. tit. 4. n. 7. & centur. 5. quest. 33. Ant. August. lib. 2.
emend. cap. 1. & ita similiter accipienda l. 1. §. quotidiana,
ff. de aqua quotidiana & aestiua, in qua ibi, non illa est, Go-
thofr. addit tantum, scilicet, & in l. 5. §. domum, ff. de iniu-
riis, ut domum accipiamus, non proprietatem domus, sed
domicilium, addit, non tantum proprietatem, & sic Donel.
lib. 3. comm. cap. 16. interpretatur verba text. in l. tutor 3.
§. sed etsi ei 15. ff. de suspect. tutor. ibi, hinc ergo non quasi
suspectus remouebitur, sed remittetur puniendus, ut non
quasi, pro non solum, accipiatur: sequitur Faber in Iuris-
prudencia, tit. 25. pr. 2. illat. 5. aliàs absurdum esset eum,
qui maiorem poenam meretur, à minori excusari, & hunc
loquendi modum, ut non accipiant, pro non solum, viti-
atissimum esse Iurisconsultis, ex Mureto, Gedeone, &
aliis not. Osvaldus in notatis d. cap. 17. lit. C, & ita con-
gruè intelligi poterit d. lex rectissime, ad fin. de lib. caus.
ut non solum dolo fecisse accipiamus, qui non instruxit
emptorem, sed qui decipit; in contractu enim bonæ fi-
dei, ut est emptio, §. actionum, de actionibus, pro dolo est
non admonere pretium rei statim minuendum; si enim
sciret emptor, vel non emeret, aut minoris rem haberet.

57 In quo notare libet text. in l. 1. §. venditor, ff. de act.
empt. iis verbis, non solum si admonuit, sed & si negauit
seruitutem istam deberi, & ultra quam nostræ sententiæ
mirè congruit, ad hoc ut emptor ad interesse teneatur,
velut ex negatione fraudulenta, si non admonuisset, cela-
re dicitur, velut si negasset non admonere, animadu-
tenda sunt eius textus verba omnino videri ab Vlpiano
aliena, & à recta dicendi ratione, quia multò magis te-
neri debebat venditor, qui seruitutem negauit, quàm
qui non admonuit, cum maiora sint delicta faciendi, quàm
omittendi. Tiraq. de poen. temper. caus. 44. per totam, l. ult.
§. dini, de public. & vect. magis enim fraudem arguit ne-
gare interrogatum, quàm sciens non admonere.

58 Vnde pro eius textus intellectu dicendum est, aut
periodum interuertendam iisdem verbis manentibus,
scilicet

scilicet, non solum si negauit, sed et si non admonuit, aut si id non placeat, dici poterit negatione addita, legendo ea verba, sed et si non negauit, ut sic comprehendant eum, qui insidiosè respondendo seruitutem dissimulat, l. ea qua 43. §. dolum, de contr. empt. l. qui libertatis 69. §. sed et si, ibi, perfunctorie, ff. de euiet. est enim inter non admonere, & negare medium, vel tacere interrogatum, vel ad rem non respondere, argum. l. i. §. scientiam, iuncta gloss. verbo velle, de tribut. act. l. de atate 11. §. nihil interest, ff. de interrog. act. conducunt quæ tradit Sarmiento lib. 1. select. cap. 1. Paz in praxi, 1. part. 1. tom. 8. temp. n. 75. Igitur non solum ex eo text. tenebitur ad interesse venditor, qui non admonuit, sed licet admonuisset, si tamen perfunctorie, callidè, & obscurè admoneret, ut incertum dimittat emptorem, d. §. nihil interest, quod ita explicatum accepi ab eruditissimo D. Ioanne de Solorzano, dum in Salmanticensi gymnasio legeret titulum de seruit. in Cathedra Digesti veteris, nunc in supremo Indiarum Senatu meritisissimus Consiliarius.

59 Tertiò similiter ex prædicta resolutione illustrari poterit alia nostri Senatus decisio, quæ his diebus meam DE vexauit aulam: die 13. Septembris, lata fuit Madriti noua C 1. constitutio pretiorum taxatiua, & die 18. eius mensis postquam iam in Curia lex publicata fuerat in loco longè diffito, vbi nec notitia legis peruenit, contractus celebratus quo saccharum conuentum maiori pretio vendi, & saccharum traditum pretio adhuc non soluto, postea legis editæ nuntius peruenit, & à Prætoris eius vrbis pretio constituto, noua constitutio publicata; venditor maius pretium, & conuentum petit, emptor nisi taxatum præstare recusat, quasi iam edita lege in Curia, qua omnium rerum pretia minuta, venditio celebraretur, ac per consequens nisi iustum, & taxatum valorem contractum recipere non potuisse. Senatus pro venditore decreuit, ut conuentum pretium consequeretur, tum ex prædictis, quia leges, nisi à die scientiæ & publicationis non ligant, ut ex Menchaca, Menoch. Belluga, & aliis probat Morla in empor. tit. de legib. quæst. 5. & quod sibi ius contrahentes conuentione acquisierunt lege ignorata, noua constitutione adimiquum non est: tum etiam, quia prædicta constitutio non simpliciter edita, sed ea qualitate, & velut conditione adiecta, ut Magistratus cuiusque loci iuxta rei affluentiam, aut egestatem, & Regionum naturam pretia taxarent, vnde antequam taxatio fieret, lex non potuit ligare, & quasi adhuc qualitate nondum expressa robur non habeat, ac perinde contractus antea non reformet, de quo vide quæ notarunt, ut lex non habeat effectum, nisi præcedat eius qualitatem, probari & adimpleri, Ioan. Andr. in c. 1. de homicid. in 6. Bald. lib. 1. conf. 2. n. 5. & lib. 2. conf. 298. in princ. Corn. lib. 3. conf. 216. num. 3. Alex. lib. 2. conf. 172. n. 5. vbi plures additiones, & lib. 3. conf. 82. n. 14. Cephalus conf. 326. à n. 5. & conf. 627.

60 Pro complemento autem breuiter fundamentis contrariis restat satisfacere, nec prædictis decisionibus detrahit primum, quo supra num. 2. & 3. traditur legem declaratoriam ad præterita referri, & non formato, & conuento, sed vero pretio taxato rem æstimandam, l. in lege 62. §. fin. ad legem falc. nec ex præterita emptione, sed ex tempore præsentis iustum pretium constituendum, l. 3. §. diui, de iure fisco. Huic enim difficultati facile occurre, si notaueris etiam in casu l. 6. tit. 1. lib. 2. recop. quæ in contrarium adducta circa leges Taurinas, licet non dicantur correctoriæ, sed declaratoriæ legum antiquarum, & ideo præteritum posse respicere, probarunt Palac. Rub. in l. 27. Taur. n. 17. Cou. lib. variar. cap. 19. num. 5. Mol. lib. 3. de primogeniis, cap. 6. n. 24. & supra diximus; tamen in præiudicium tertij non extendi ad præterita, pluribus comprobat Mieres de maioratibus, 1. p. quæst. 44. num. 65. nec obstat d. l. 6. quia ut tradit Azuenedo ibi n. 4. propter lites, & negotia finienda rectè decretum ut leges Tauri, quæ casus dubios decidere voluerunt in ne-

Larrea Decis. Granat. Pars I.

gotiis ante earum promulgationem, vel tunc pendentibus, vel postea inceptis, locum habere; aliter enim dubium emergens non explicaretur.

Rursus, quia prædicta lex pretiorum taxatiua non est declaratoria præteriti, sed decisiua, explicans pretium, quo tunc res valeant, & quamuis lex noua declaratoria esset, tamen nunquam ad præterita extenditur, si essent in ea aliqua verba, ut de cætero, vel deinceps, quibus constaret legislatorem solum futuris prospicere, nec præterita implicare, notant DD. in c. aqua, de consecrat. Eccles. gl. vers. de cætero, in Clem. 1. de usur. & ex cap. 1. de postul. prelat. c. fin. de sponsa duorum, Morla in emp. tit. de legibus, quæst. 6. n. 13. ita in præsentis hæc noua constitutio deinceps pretium taxat, nec præterita respicit, & ideo pretium conuentum lādere non valet, nec quidquam mouebit d. l. in lege 72. §. fin. & l. 3. §. Diui, quia in longè dissimilibus casibus procedunt, ut ex ipsarum serie manifestè constabit.

Nec etiam obstat secundum argumentum, quatenus rerum, quæ pondere, numero, vel mensura consistunt, venditionem tradidimus nondum perfectam, antequam res nascat, ponderetur, vel mensuretur, ex l. quid sapè, §. in his, de contr. empt. l. si quis vina 4. l. necessario, vers. quod si pendente, de peric. & comm. rei vend. quasi in hoc casu antequam nasceretur lana, & ad pondus traderetur, sub conditione videatur venditio celebrata, nec ante perfecta: sed breuiter responde cum Afflict. decis. 280. n. 5. illum text. & similes procedere quantum ad periculum ut sit venditoris, nam licet quoad hoc non videatur emptio perfecta, l. sicut, C. de act. emp. quod verò attinet ad augmentum, vel diminutionem pretij, censetur perfecta, ut supra probauimus, etiam ante pondus, vel mensurationem; cuius rei ratio differentiæ, quam non tradit Afflict. meo iudicio est, quia ideo venditor perfecta emptione & pretio conuento in emptorem transfert periculum, cum statim paratus sit rem tradere dum pretium soluat, vnde si per emptorem steterit non soluere, ad eum periculum pertinebit, cum facile potuit rem consequi, nec eo grauandus venditor, qui non potest alij vendere, nec à se periculum excutere: quæ omnia cum cessent quando res nascitur, vel præsens ad pondus, vel mensuram vendita, quia non stat per emptorem quin consequatur; ideo periculum non sustinet, quibus adde quæ contra Cuiac. tradit Fab. in rat. d. l. necessario.

Nec etiam oberit, venditionem velut sub conditione in hoc casu contractam videri, si lana nasceretur, & ideo antequam nata, & detonsa, perfectam censi non posse, quia cum valeat contractus fructuum qui adhuc in rerum natura non sunt, & eam conditionem inesse si nascantur, tamen impleta conditione retrotractio fit ad tempus contractus, ut ex eo perfecta obligatio, & ius acquisitum credatur, noto text. in litem illa, §. quod adici-tur, ibi, quia retrorsum se actio refert, ff. de const. pecun. & arg. l. potior, §. 1. & l. creditor, §. si prius, ff. qui potior. in pig. hab. in simili, & eleganti specie notat Guttier. de gabell. q. 7. n. 28. si venditio fiat in nundinis sub conditione, licet post nundinas pretium soluatur, aut conditio impleta, adhuc non cessabit priuilegium, l. 1. C. de nundinis, quia retrahitur implementum contractus, & conditionis ad tempus conuentionis, ut ex Baldo, Salzedo, Lassarte, & Gironda rectè comprobatur, & nos iam supra notauimus, legem nouam non comprehendere contractum præteritum, licet in futuro conferat executionem.

Tertium etiam quod desumptum ex l. non dubium, C. de leg. & cap. cum tu, de usuris, minùs obstat, quia eis iuribus congruè respondet Morla d. quæst. 6. num. 17. & 18. cum seq. textus verò in Clem. 1. de atate, & qualit. c. 1. de postul. Prelat. & Clem. 2. iuncta gloss. vers. videtur, de vita, & honest. cler. interpretatur D. Anguiano de legib. lib. 5. contr. 7. à n. 9. cum seq. & contr. 6. n. 7. & 8. nec aliquid contra, ut quando publica utilitas exposcerit, legem posse ad præterita referri, quia in hoc casu locum

non habebit, cum hæc noua constitutio pretiorum taxatiua, deinceps in futurum statuat, ne vltra pretium constitutum vendatur, nec de præteritis venditionibus mentionem fecit.

65 Denique non oberit quantum argum. ex l. eos 26. §. super usurarum, & l. de his 27. C. de usuris, nam omiſſa interpretatione D. Anguiani d. contr. 2. num. 20. vt ideo ibi reformentur vsuræ, quasi iuri naturali contrariæ, & ita etsi ex antiquiori contractu comprehendendi deberent, dicendum est, vt quamuis noua constitutione vsurarum taxatiua antiquior esset stipulatio, ex qua deberentur; cum tamen post eam decurrerent, & post legem, vt sic loquamur, nascerentur, ad illarum iustam exactionem non potest aliud tempus attendi, quam in quo decursæ; temporis enim qualitas iustam, vel iniustam vsuram ostendet secundum contractum, & rerum naturam, & pecuniæ valorem; vnde merito omnes, quæ post prædictam nouam constitutionem vsuræ decurrerent, ea minuerentur.

66 Cuius rationis & iurium argumento anno præterito 1622. omnes annuos census redimibiles, in quibus redditus erat vnus pro quatuordecim, ad viginti noua reducti Pragmatica, vt pro viginti vnus solueretur, & redditus annui diminuti, in quo ea difficultas, quæ aliquos vrgebat, quare dominis censuum iniustis posset diminutio fieri reddituum, cum ab eorum exactione possent debitores liberari redemptione census, & solutione sortis principalis; sed merito ea difficultate non obstante illud decretum fuit, quia ex temporis mutatione, qua omnia variantur, & pecuniæ valore diuerso censuum redditus iuste constituti fuerunt; nam antea decem pro centum, id est, vnus pro decem, iustus redditus iudicabatur, Auendaño de censib. cap. 32. num. 3. postea maiori pecuniæ affluentia, cum minus æstimaretur, vt pro quatuordecim vnus redderetur, l. 4. & 6. tit. 15. lib. 5. recop. Nunc denique cum hoc tempore iniusti redditus hi viderentur pensatis rerum & temporum circumstantiis, cum nostra Pragmatica anni 1608. vnus pro viginti iustum solum pretium taxauit, congruè lex absque eo quod de redemptione curaret, redditus minuit, & taxauit, qui hoc tempore iusti essent, ac per consequens decursi post nouam Pragmaticam ea comprehenduntur; aliter in nostræ decisionis specie, vt supra probauimus. Nec retardat l. Lucius 90. §. quæ marito, de leg. 2. supra num. 8. in argument. adducta, cum longè dissimilis sit, vt ipsa ostendit.

DISPUTATIO XII.

De moneta æroſa, & eius diminutione in nostris Regnis.

- 1 Pecunia origo ex pluribus.
- 2 Pecuniam qui primus cuderit.
- 3 Pecunia tempore Philippi ex metallo auri excellentiori cusa.
- 4 l. Quintus Mutius 27. §. fin. de aur. & argent. legato, exornatur.
- 5 Causa propter quam moneta cusa.
- 6 Moneta cudenda ius ad supremum Principem spectat.
- 7 Princeps aliis potest concedere, & symbolum Principatus cuspis moneta.
- 8 Priuilegio, aut prescriptione immemoriali ius monetæ cudendi potest acquiri.
9. 10 Moneta essentia magis ex publica authoritate, quam materia estimatione pendet.
- 11 Gregorius de Valentia expenditur.
- 12 Pecunia qualitas si ex metallo penderet, magis ad metallarij scientiam, quam ad Principis potestatem valor pertineret.

- 13 Metalla eiusdem generis auri & argenti cum valore differant & qualitate, non possunt aequalem tribuere pecunia estimationem ex eis mutuandam.
- 14 Pecunia si ad materiam referretur, magis pro merce, quam pro pretio haberetur.
- Emptio in quo differat à permutatione, ibid.
- 15 l. naturalis 5. §. & si quidem, ff. de præscriptis verb. expenditur.
- 16 l. fin. ff. de cond. caus. data, conciliatur cum d. §. & si quidem.
- 17 Dare significat dominium transferre.
- 18 Venditor non tenetur præcisè rem facere emptoris, sed si dominus sit, alter transfert vsucapiendi conditionem.
- 19 Emptor verò tenetur pretium facere venditoris.
- 20 Pecunia non recipit affectionem, quia non ad materiam, sed estimationem refertur.
- 21 Numi propter necessitatem ex plumbo, ligno, panno, papyro & corio facti, vt in bello Granatensi.
- 22 Basilus Legionensis expenditur.
- 23 Antonij Fabri ratio consideratur.
- 24 Petri Gregorij locus adducitur.
- 25 Caesar non ab vtero caso natus, sed ab elephante primum caso dictus, & communis error exploditur.
- 26 Hermenegildi Hispania Principis numisma.
- 27 Magister Marquez tenet contra moneta valorem ex metalli pondere æstimari, non ex publica authoritate.
- 28 Contraria sententia aduersus Marquez defenditur, vt pecunia valor non ex materia, sed ex publica authoritate pendeat.
- 29 l. 1. de cotrah. empt. expenditur.
- Princeps ex optima regendi ratione debet pecuniam ex pretiosis metallis cudere, ibid.
- 30 Pecunia apud extraneos non valeret, nisi ex materia æstimabili.
- 31 Pecunia essentia vt magis consistat in publico valore. Conciliatur l. cum aurum 19. ff. de aur. & argent. legat. l. Quintus 27. §. fin. autem, eodem.
- Seneca expenditur. ibid.
- 32 l. 1. §. fin. l. cum aurum 9. l. Titia 35. de aur. & argent. leg. l. quæ extrinsecus 65. §. sed etsi, de verb. obligat. in idem adducuntur.
- 33 L. nam etsi fur 13. §. fin. de reb. cred. explicatur.
- 34 Pecunia ad commercia sustinenda debet continere intrinsecam estimationem.
- 35 Cassiodorus expenditur.
- 36 Pecunia probanda publici officiales à Romanis destinati.
- 37 Pecuniam recenter cusam Romani volebant.
- Asper numus quis, & de aspris apud Turcas expenduntur Lipsius & alij, ibid.
- 38 Principis Imperium auget monetam vero valore constare.
- 39 Principis monetam recusari, eius authoritatem ladi.
- 40 Princeps non metu imperet, sed amore.
- 41 Princeps an possit ex sua voluntate monetam mutare.
- 42 Princeps sine iusta causa monetam non mutet.
- 43 Princeps quoad protectionem dominus subditorum, non quoad dominium.
- c. quanto, de iure iur. explicatur, ibid. & seq.
44. 45 Aragoes cum pactis & foederibus Regem elegerunt.
- 46 Iuramentum iniquum non obligat.
- 47 Princeps non mutet monetam sine Regni consensu.
- 48 Moneta qua in Castella mutata, adaucto valore anno 1602. postea anno 1628. ad antiquam estimationem & iustam redacta.
- 49 Historia exempla, in quibus in Hispania ex Regum indigentia moneta in deterius mutata.
- 50 Moneta mutationis plura damna, & semper vitanda.
- 51 Apud Turcas seditio ex deterioratione moneta.

- 52 Scoti in Regem insurgunt, quia moneta deteriorationi non occurrit.
 Gallia seditiones ex praua moneta, ibid.
 53 Hispania damna ex deteriori moneta.
 Ioannes Mariana, Zurita, & Prudentius Sandovalius de hoc expenduntur, ibid.
 54 Rex Sebastianus quia ante Africanam expeditionem monetam mutauit, malum vastationis miserabilis.
 55 Angli paulò ante schisma & rebellionem à fide & Ecclesia Catholica monetam deteriorarunt.
 56 Bataui Insulani, Hispani Regis subditi, adulterinam monetam in Hispaniam intulerunt.
 57 Isabella Regina Anglia fraus circa monetam.
 58 Perdicæ dolus in bello Chalcedon. moneta deprauatione.
 59 Principem non decere in moneta lucrari.
 60 Anton. Faber expenditur contra moneta deteriorationem.
 61 Pecunia ad imperij authoritatem maximè conducit.
 62 Pecunia vincit omnia, & pro omnibus habetur.
 63 Rex noster iuste monetam aneam ad iustum & antiquum valorem redire decreuit.
 64 Exempla plura similis mutationis moneta, quando deterior erat facta.
 65 c. quanto, de iureiurando, expenditur.
 66 Monetam propriam habere nihil populo gratius.
 67 Numus falsus, vel deterior pro nummo non est.
 68, 69 Germani simile damnum monetarum, ut nos experti, ex hæreticorum fraudibus, & eandem mutationem fecerunt.

QUESTIO.

Disputatio Politico-Iuridica de monetae essentia, & qualitate, ac mutatione erosæ in Regnis Castellæ hoc anno millesimo sexcentesimo vigesimo octauo, unde plures controuersie, ex quibus nonnulla, & sequentes decisiones.

- 1 **S**UPERIORI disputationi hæc maximè adhaeret: cum rerum pretia, & taxatio constituta fuissent à lege, quæ præcessit eam, quæ pecuniæ valorem diminuit, à quo mercium æstimatio quasi regulari videatur, de monetae essentia discussio meritiò subiungenda; & ut integrè offeratur tractatus, notandum est.
- 2 De origine pecuniæ à quo inuenta, & qua ratione egerunt omnes scribentes in l. 1. de contrah. empt. & videndi Plin. lib. 3. nat. hist. cap. 3. Alex. ab Alex. lib. 4. Genial. cap. 25. Strabo lib. 8. Geogr. Eutropius lib. 1. historia, Macrobius lib. 1. Saturnal. c. 3. Lactant. lib. 1. diu. inst. Polydor. Virg. lib. 2. de rer. inuent. cap. 20. Cælius Rhodiginus lib. 10. antiq. lect. c. 2. Georg. Agricola lib. 1. de pret. metal. & monet. plures refert Couar. de vet. numism. collat. c. 2. in princ. Vvolfgangus Luzius lib. 3. comm. de Rep. Rom. cap. 3. alios congerit Petr. Greg. lib. 3. 6. syntagm. iur. c. 2. per tot. Basil. Legionens. var. disp. 1. parte, relect. 1. Marquez in rectore Christiano, lib. 2. cap. fin. Nicol. Oresmius Lex. Episc. & Caroli V. Franc. Regis Præceptor, in lib. de mutat. monetarum, qui extat in Bibliot. SS. Patrum, cuius meminit Paul. Layman in Theol. mor. sect. 1. tract. 3. part. 1. cap. 5. n. 1. quibus adde cum pecunia à pecudibus, vel pecoribus diceretur, ex D. August. lib. de discipl. Christ. Varr. lib. 4. de ling. Lat. & multa poena pecuniaria, ideo d. l. aliud est fraus 131. §. inter multam, de verb. signif. quia potius in pecore antequam pecunia inueniretur soluebatur, & bobus multabantur, aut ouibus, not. Ludou. Dorleans ad Cornel. Tacit. lib. 14. pag. 140. not. 7.
- 3 Illud autem ex omnibus libet notare inter eos, quos primum nummos cudisse dicitur, Ioseph. lib. 1. antiq. c. 4. tribuit Caimo, & Thare Abrahami patri, Albericus in

ditionar. verb. Moneta, & in l. 1. de contrah. empt. Tiber. Decian. tom. 2. tract. crim. lib. 7. cap. 23. n. 10. & ad Lydos refert Herodot. lib. 1. hist. & plures qui in diuersis Gentibus pecuniam tradunt, diuersè inductam notauit Petr. Greg. d. cap. 2. numer. 19. & primam monetam argenti à Phædone cufam notat Strabo d. lib. 8. aliqui verò Philippum ex auro primò monetam cudisse, cum antea ex inferioribus fieret metallis, probarunt l. Quintus Murtius 27. §. fin. de auro, & argento legat. ibi, si autem aurum & argentum legatum est, id paterfam. videtur testamento legasse, quod eius aliqua forma expressum est, velut quæ Philippi sunt, item quæ numisma, & similia, ubi quod Accurs. in eius tex. gloss. refert ad Philippum Imp. 28. improbat Pinel. in rubr. C. de rescind. vend. 1. parte, cap. 1. n. 30. Bobad. in Polit. lib. 1. cap. 1. n. 11. & eum text. loqui de Philipp. Macedonum Rege, Magni Alexandri parente, ex Plauto, & Horatio probat Gothofr. ibi, quamuis non eum primum cudisse monetam auream, tenuerunt Afflict. de feud. ad tit. quæ sint regalia, verb. moneta, n. 38. Pinel. ubi proximè, Alex. ab Alex. iunctis quæ notauit Tiraq. lib. 4. dier. genial. c. 15. Cuiac. lib. 19. obser. cap. 25. Couarr. de vet. numism. collat. cap. 7. num. 7. Sixtinus de Regalibus, lib. 2. cap. 7. num. 10.

De causa verò, & ratione, propter quam moneta cuderetur, satis necessitatem commerciorum exprimit l. 1. de contrah. empt. quia nullus interpretum melius aperiet.

Cui verò, competat ius cudendi monetam, omnes ad Principem supremum referunt, l. 1. & fin. D. de vet. numis. potest. l. 1. C. de falsa moneta, & Regalibus tribuit c. 1. quæ sint regalia, in v. sibus feudorum, & innumeris comprobant & sequuntur Couar. de vet. numism. collat. cap. 8. Marquez ubi proximè, Basil. & Greg. in loc. supr. relatis, Menoch. de arbitr. lib. 2. cas. 316. omnes communiter ad text. in c. quanto, de iureiur. Renat. Chopin. de doman. Francia, lib. 1. tit. 7. à n. 14. Iul. Clar. lib. 5. sent. §. falsum, n. 45. Bossius in praxi crim. tit. de falsa moneta, Cantera in eod. tit. & de iure nostro pro omnibus sufficient l. 9. tit. 7. part. 7. l. 2. tit. 1. part. 2. l. 22. tit. ult. lib. 8. ordinam. l. 1. tit. 21. lib. 15. recop. Sixtinus d. cap. 7. num. 15. cum seq.

Sed licet id Regaliæ proprium sit, etiam pertinet ad eos, quibus ipse Rex suo priuilegio concesserit, Guido Papæ decis. 498. Petr. Greg. d. cap. 2. numer. 25. ubi refert plures Prælatos & Dominos, quibus in Gallia permillum monetam cudere, & de aliis prouinciis, quibus apud Germanos id concessum priuilegium, ex Sigonio, Crantzio, Auentino memorat Zuinger, in Theatro vita humana, vol. 3. lib. 5. pag. 781. sed ut notat Renatus Chopinus de domanio Francia, lib. 2. tit. 7. n. 14. summi Principatus symbolum est cufio monetae, & ideo à Parliamentis limitatum fuisse, ut licet aliquibus concederetur cufio monetae, non tamen auream cudere possent, quasi in hoc Regum potestas magis elucescat, & ut ex Plinio, Procopio & aliis refertur ibi, nec Romanorum tempore, nec Iustiniani Imperatoris licitum fuit Regibus tributariis auream facere: unde quia Rex inferioris Britannia cudere voluit, intestinum bellum inter eum & Gallia Regem excitatum, & ut Bohemorum Regi facultas esset auream cudendi monetam, quia subest Imperio, necessum fuit aurea Bulla id concedi ab Imperatore Carolo IV. & huc respexit quod de Vespasiano refert Cornelius Tacitus lib. 2. histor. §. 26. ut postquam à Syria legionibus Imperator aduersus Vitellium consalutatus, in eo curam præcipuam ostendit, ut Antiochia aurea moneta cuderetur suo nomine, quasi inde velut symbolo Principatus Imperator ostenderetur, cui adde quæ ex Oresmio & Petro Greg. tradit Paulus Layman d. cap. 5. num. 4. & iunge quæ notauit Fr. Hieronymus Rom. Hispanus 3. p. Rerum public. mundi, de Venetorum Republica cap. 5. ad fin. ut statim quo Dux à Venetis eligitur, eo die moneta cudatur in officina, cum nomine & stemmate noui Ducis signata, quasi id pro

inuestitura Principatus deferuiat, & initium sit dignitatis.

6 Sed etiam priuilegio, aut consuetudine immemoriali præscripta potest competere hoc ius cudendi monetam aliquibus Rebus publ. Prouinciis, vel vrbibus. Cynus in l. si quis numos, C. de falsis monet. glos. in rubr. C. de vet. numism. potest. & rationem tradit Petr. Greg. ubi proximè, num. 25. Guido Papæ decis. 498. Mynsing. cent. 4. obseruat. 24. Bossius in praxi, tit. de monetis, n. 1. non secus quàm alia iura Regum, & vectigalia quæ priuilegio, vel consuetudine aliis quàm Regibus competere possunt, c. 1. quæ sint regalia, l. pen. & l. fin. C. noua vectig. institui non posse, & vltra plura quæ prædicti notarunt, huius priuilegij cudendi monetam meminit Ant. de Yepes de Collegio Dimasellarum in Belgio, in Chronica D. Benedicti, 2. part. an. 167. c. 5. & de alio monasterio & Abbatia Germaniæ anno 218. cap. 1. ita similiter aliis modis potest acquiri ius cudendi monetam, de quo vide Baldum lib. 1. conf. 494. & lib. 3. conf. 372. quem refert Tuschus præf. concl. lit. M, concl. 347. ubi de Dominicis de Scala, Patronis Veronæ, & de ciuitate Aquilæ, tradit Paris de Puteo de syndicato, tit. de excessibus Baronum, n. 13. & de Republica, arg. l. creditor 102. de solut. ibi, mox pecunia qua Respublica utebatur, quasi erosa iussu Præsidis sublata est, probat Camillus Borellus de præstantia Regis Catholici, cap. 12. num. 5. & 10. adducens n. 9. Extraneam Ioan. X X I I.

9 Illud verò nostris disputationibus & controuersis iudicialibus præcipuum est, an essentia, & qualitas pecuniæ consistat in valore intrinseco materiæ, aut metalli ex quo cudatur, aut magis dependeat à forma publica & æstimatione quæ Principis autoritate & constitutione monetæ statuitur, de quo maximè discutiunt omnes, tam Politici authores, quàm monetarum interpretes. Ego strictam iuris & disputandi rationem distinguo ab æquitate & optima regendi arte, quia si ius summum attendimus, & philosophicè discutiamus, videtur monetæ essentiam non pendere ex metallo, sed à Principis potestate & decreto, quo iubetur res æstimari pecunia, l. 1. ff. de contrah. emp. eis verbis, ea materia forma publica percussa vsum dominiumque non tam ex substantia præbet, quàm ex qualitate, vt legit Gothofr. ibi, ex Budæo, sequitur Ferrandus lib. 1. explicat. cap. 19. & licet quantitate, legat Duaren. lib. 1. disp. c. 7. & Robert. lib. 3. sent. c. 6. tamen in simili & nobis aptissimo sensu accipiunt, vt quantitas non ad materiam referatur, sed ad publicum valorem, id est, character & signum numo impressum, & intelligatur illa metiendi, siue æstimandi vis, quæ à Principe numo tributa est, & in hoc potius quàm in metalli pondere, aut valore pecuniæ essentiam consistere. Cou. de vet. numis. collat. c. 7. n. 51. Annæus Robert. lib. 1. de re iudic. cap. ult.

10 Vnde plures censuerunt, monetam esse quid artificiale, constans autoritate Principis, & not. ferè omnes in l. 1. de contrah. empt. Connanus lib. 1. com. cap. 5. n. 8. Forcatul. necyom. iuris dial. 38. n. 1. Duaren. lib. 1. disp. c. 6. Vaconius lib. 1. declarat. c. 12. Pinel. in rubr. C. de rescind. vend. 2. par. cap. 13. n. 13. Ant. Fab. in Iurispr. tit. 2. princ. 4. illat. 3. qui tradit numi significationem ad valorem impositum referendam, & vltra plura, quæ cumulant authores suprà citati, & ex Theolog. Valentia 2. 2. disp. 5. q. 20. punct. 1. Gabriel in 4. dist. 15. quest. 9. Basiliius in relect. 3. part. Ego tali ratione confirmo: nam si utilitas publica, & commerciorum necessitas omnes in id compulit conuenire, vt autoritatem publicam pecuniæ adiungerent, vt ea omnes merces æquarentur, ac pretium haberent, si istud solum ex metallo eius valori, ponderi, aut quantitati referretur, illi qui ære, argento, aut alio quocunque metallo, ex quo moneta cuditur, non egerent, meriò recusarent vice mutua sua permutare, ideo vt generalis hæc institutio fieri posset, necessarium fuit pecuniæ æstimationem ex publica uti-

litate potius, quàm ex ponderis quantitate mutuari.

Probat theologicè ratiocinando Greg. de Valent. ubi 11 proximè, illius verba suggero: Publica (inquit) potestas in institutione pecuniarum nõ iussit populum reputare æquale rei, quod nõ est æquale, sed primò sua autoritate fecit pecuniā æqualis utilitatis cū rebus, & postea iussit populum reputare pecuniā æqualem ipsis rebus; omnis enim æqualitas iustitia metiēda est ex utilitate, quā res afferūt: modus autem, quo publica potestas fecit pecuniā primò æquē utilem atque res, ac proinde illis secundū communē æstimationem æquale fecit, iubendo in cōmuni vt pro pecuniis iuxta æstimationē illis impositam cōmutarentur quacunque res, quod perinde potuit licitè iubere, ac potuisset facere omnia communia, vel iubere vt unicuique necessaria petēti etiā absque vlla re exhibita à quocunque habente suppeditarentur. Hac ergo voluntate, & constitutione publica potestatis supposita, iam pecunia est facta admodum utilis, in quacunque materia sit, & consequenter iustitia ipsa inclinat ad commutandum secundum æqualitatem rei pro illa, verbi gratiā, supposita opera artificis circa lignum, alioqui non vsque adeo utile, quando iam ex illo est arca fabricata, iam est illud lignum factum utilius, atque adeo æquale alteri rei utili, vt possit in iustitia pro illa commutari; sic in proposito nihil interest ad æqualem rerum utilium æstimationem, vtrum utilitas insit rei secundum propriam formam ipsius, aut qualitatem, aut tantum ab extrinseca qualitate & institutione. Hactenus Valentia, ex quo palam desumitur, non ex intrinseco valore materiæ, aut æstimatione metalli pecuniam utilitatem consequi, sed ab extrinseca constitutione publica autoritate inducta.

Et ego argumentis firmo, quia cū symbolum principatus sit monetam cudere, quasi supremæ potestatis illud peculiare sit pecuniarum rebus valorem & æstimationem statuere, si ipsius æstimatio ex metallo penderet, & eius valori mancipatum mercium pretium, tunc nihil efficeret publica potestas, & Principis autoritas non elucesceret, cū ea non æstimeret res imposito valore numi, sed solum vt merces æquaret, fieret declaratio materiæ metalli qualitatis, quod quidem magis esset metallarij & aurificis peritia, quàm symbolum summi Imperij. 12

Rursus, quia si numus vt materia res æstimeret, nec 13 vt numus, sed materia pretium constitueret, non posset æquale & iustum esse; nam inter metalla æris, argenti, & auri, vt in rebus omnibus sunt etiam bonitatis gradus, quædam excellentiora sunt, alia exiguioris qualitatis, iuxta quod ex Alberto Magno in libr. de metal. Ioan. Chrisp. de arte metallica, August. Pantheo de transmutat. metall. & aliis notauit Pet. Greg. lib. 37. syntaxis artis mirabilis, c. 4. vnde si metalli æstimatione mercium valor censendus, non vtique posset absolute idem pondus metalli, cū differant qualitate, congruè, & æqualiter merces æstimare, quia in eo quod exiguius, vel excellentius, licet eiusdem speciei, differunt metalla, aut res excedet, vel superabitur ab eis, sed & ille præcipuus pecuniæ effectus, vt rebus statuatur pretium, & inter illud & merces differentia sit, antea quidem omnia, vt merx permutabantur, & admissa pecunia, vt tradit Paul. I. C. in l. 1. de contrah. empt. Nec vltra merx vtrumque est, sed alterum pretium vocatur, & si æstimatio pecuniæ, metalli, & materiæ adhæreret valori, aduersus numorum institutum, non vt pretium, sed vt merx numi haberentur, & ab intrinseco valore, & qualitate materiæ potius censeretur, quàm merces publica auctoritate æstimeret, quod valde dissonum ab essentia pecuniæ, vt expressim notat I. C. in l. si ita fideiussorem 32. ff. de fideiuss. ubi qui decem mutuauit, non potest accipere fideiussorem, qui numaria obligationi vadimonium tritici adiungat, verba tex. & ratio, quia non vt æstimatio rerum, quæ mercis numero habentur, in pecunia numerata fieri potest, ita pecunia merce æstimanda est.

Vlteriùs si in numis respiciamus potius materiæ ve- 14 ram qualitatem, quàm publicum impositum valorem,

rem, læderetur initium emptionis & venditionis, & retrorsum reinciperet in permutationem, quasi res pro re daretur, & numi pro merce & metallo, non pro pretio haberentur, cuius essentia magis in autoritate publica consistit, quam in materia. Et nota differentiam apprimè huic rei connexam inter permutationem, & venditionem, illa solum ex re tradita initium obligationi præbet, l. 1. de rer. perm. emptio verò nuda conuentione & consensu contrahentium perficitur; nam licet requiratur pretium, & hoc quod in pecunia numerata consistat, cum tamen pecuniæ æstimatio non ex materia intrinsecè, sed ex publica constitutione extrinsecè metiri oporteat, ideo quia hæc certa, & ab omnibus cognita, merx sola conuentione pretij æstimatur, absque eo quod pecunia præsens sit, & licet soleat res, quæ emitur, ab emptore videri, vt cognoscatur quod pretium illi statuendum, tamen pretium quod consistere in pecunia debet, semper publicum valorem ostendit, & tantum merce inspecta, etiam si numi non vt res ostendantur, rectè poterit cum ea computari, idque notat Vlpian. in l. 2. de contrah. empt. ibi: sine pretio venditio nulla est, non autem pretij numeratio, sed conuentio perficit sine scriptis habitam emptionem.

15 Et prædictam differentiam, & quod notauimus, insinuare videtur text. in l. naturalis §. §. & si quidem, ff. de præscript. verb. dum tradit, etsi quidem pecuniam dem, vt rem accipiam, emptio & venditio est: sin autem rem do vt rem accipiam, quia non placet permutationem rerum emptionem esse, &c. vnde apparet, etsi nec de venditione agatur, nec de pretio conuentum, sed solum eo ipso, quod pro re detur pecunia, quia non ex re & materia, sed ex publica autoritate consideratur, & contrahitur emptio & venditio, quia ad illam numorum vsus inuentus, l. 1. de contrah. empt. vbi rectè explicat Paulus, qui etiam est author d. §. etsi quidem.

16 Cui maximè pugnare videtur text. in l. fin. ff. de cond. caus. dat. vbi contra Celsum, si dedi tibi pecuniam vt mihi Stichum dares, non esse contractum emptionis & venditionis, sed permutationis, admittitur, & quamuis iurium conciliationem vellem scholarum Gymnasiis relegare, quia tamen ex horum intellectu magis elucet nostra sententia, en tibi interpretamentum; & omissis Ioanne antiquo Glossographo, Azone, Bart. & Fulgosio in d. §. etsi quidem, Decio in l. certi conditio, n. 10. de reb. cred. vbi Ripa n. 31. & eis quæ congerunt communiter interpretes, & D. Pichard. in §. item pretium, Inst. de contrah. empt. Classici authores melioris notæ distinguendum autumant inter pecuniam quando detur pro pretio nominatim, quia tunc emptio contrahitur, & in hoc casu procedere d. §. etsi quidem, sin verò non detur vt pretium pecunia, sed velut res, aut quantitas simpliciter, tunc non pro pretio, sed vt merx habebitur, & erit permutatio: ita accipiunt d. l. fin. & comprobant, quia non omnis pecunia pretium est, sed ea solum, quæ vt pretium datur, §. item pretium, de contr. empt. & huc respicit sententia l. si tibi, de præscript. verb. vbi etiam interuentu pecuniæ non contrahitur venditio, & in dubio iuxta prædicta accipiemus pecuniæ dationem, non vt pretium, sed vt rem, in d. l. fin. arg. l. in ambigua, de reg. iur. & ita eam interpretantur Corraf. 2. Miscell. c. 9. Hot. lib. 18. Epitom. in Pandect. tit. 1. n. 14. & lib. 19. tit. 14. n. 3. Cuiac. lib. 23. obseru. cap. 29. & lib. 2. quæst. Pap. ad d. l. si tibi, Duaren. ad tit. de cond. caus. dat. Ant. Fab. lib. 6. coniect. c. 10.

17 Sed licet hic sensus exprimat essentiam pecuniæ, vt quasi pretium omnia æstimet, tamen vltra quàm ariolatur, & solum ex cerebro interpretantium similibus verbis diuersam mentem adscribit, nam in d. §. & si quidem, illud & si quidem pecuniam dem, in d. l. fin. ibi, dedi tibi pecuniam, vt mihi Stichum dares; quare eisdem verbis tam disparem sensum infundunt? & simul admittunt vt pecunia mercis loco haberi possit, quod nequaquam patimur; vnde etsi Ant. Fab. non probet, quia

tamen leui coniectura discedit ab ea distinctione, quam plures sequuti, ego amplector, vt notanda sint verba eorum iurium, & iuxta veram iuris sententiam mentem eliciamus, dandi enim significatio ex sua natura denotat dominium transferri, §. sic itaque discretis, de act. l. vbi autem, §. fin. de verb. oblig. & quia conuentum in d. l. fin. de cond. caus. dat. dari pecuniam, vt Stichus daretur, id est, serui dominium transferri, non potuit contractus ad venditionem referri, cui connaturale est, vt non teneatur venditor præcisè & omnino dominium in emptorem transmittere, sed si dominus est, illud transeat, aliàs vsucapiendi conditionem præster, & ad euictionem venditor teneatur, l. si ita distrabitur, §. qui vendidit, de contrah. empt. ac per consequens emptio & venditio rei alienæ sustinetur, l. rem alienam 28. ff. eod. vnde cum in d. l. fin. illud actum vt Stichus daretur, id est, vt fieret recipientis, quod excedit connaturalia contractus emptionis, licet eo quod pro re detur pecunia, induci videbatur ille contractus, tamen ex prædicta adiectione, quæ dissonat à natura ipsius, meritò in permutationem transfertur, cui proprium est vt dominium inuicem transferatur, & suadet regula text. in l. vbi ita donatur, ff. de donat. caus. mort. pactum alicui contractui, de quo agitur, non conueniens, transferre conuentionem in eam speciem contractus cui congruit.

Hoc autem in d. §. etsi quidem, diuersè procedit, quia 18 non fuit eis verbis contractus celebratus, sed ita, pecuniam dem vt rem accipiam, quod ad nudam traditionem referri posse not. glos. verb. procliuor, in d. l. fin. & ita cum non referatur præcisè ad dominij translationem, meritò inducta emptio & venditio, eo ipso quod pro pecunia datur, quo verbo rectè vtitur I. C. in d. §. etsi quidem, vt ex parte emptoris detur pecunia: nam quamuis ad rei venditæ dominium transferendum non teneatur venditor, emptor autem debet pretij dominum facere venditorem, l. ex empto 12. §. & in primis, de act. empt. ibi: ipsam rem præstare venditorem oportet, id est tradere, & si dominus fuit venditor, facit emptorem dominum; si non fuit, euictionis nomine venditorem obligat: emptor autem numos venditoris facere cogitur, quæ verba aperte explicant quod notauimus.

Et hoc discrimen rei & pretij (de quo vltra interpretes in eo text. Connan. lib. 7. com. c. 1. Donel. lib. 13. c. 5. 19 Ant. Fab. lib. 6. coniect. cap. 9.) ex eo prouenit quod animaduertimus de essentia pecuniæ, in qua pretium consistere debet, eam quidem non ad materiam referri, sed ad formam, & cum hæc solum consideretur in genere suo, functionem recipit, & debitor pecuniæ, non speciei, metalli, aut materiæ, cuius promissa fuit, sed quantitatis & generis debitor existimatur respectu æstimationis publica autoritate constitutæ, ac perinde debet emptor dominium transferre, genus autem non perit, sed semper obligationem sustinet, l. incendium 11. C. si cer. pet. pecunia verò respectu materiæ vt species consideratur quando restrictio fit ad certos numos, velut qui in arca sunt; tunc enim perire poterunt. Ita accipienda iura in l. si seruos 37. de verb. oblig. l. si seruos 108. §. qui quinque, de leg. 1. not. Ant. Fab. de numar. solut. cap. 4. In hoc autem casu obligatio non vt in re vendita est restricta ad certam speciem, in qua si dominium habet, transferendum; aliter verò vsucapiendi ius, & euictionis nomine obligabitur venditor, nec aliter potest executionem habere contractus, quia cum aliud pro alio inuito creditore solui non possit, l. 2. §. 1. ff. si cer. pet. non potest alia res dari pro ea quæ vendita, si non fuerit vendentis; id autem cessabit in pretio, quia cum non fiat restrictio ad speciem, aut materiam, sed generis, aut quantitatis debitum consideretur, quamcunque pecuniam præster, non soluit debitor aliud pro alio, sed quibuslibet numis solutis ab obligatione liberabitur.

In quo etsi plura iura adduci possent, ego solum noto 20 l. 3. ff. de in litem iurando, vbi licet iuramentum in litem

ad supplementum probationis multoties locum habet, tamen quoties numi depositi sunt, si non reddantur, non admittitur iuramentum ad id quod interest, ea ratione, quia numerorum semper est certa æstimatio, & ideo constabit de valore & interesse numerorum absque iuramenti probatione, & Doñel. lib. 26. comm. c. 9. ideo tradit iuramentum affectionis locum non habere circa pecuniam, quia semper procedit in rebus in quibus cadit: pecunia verò non consideratur in iure respectu materiæ, & metalli, sed generaliter ex valore, qui certus & vniuersalis est, nec magis ad hæc quam alia corpora restringi potest, explicat Osvald. d. c. 19. iis verbis, *vnus enim aureus solaris, verbi gratia, ab alio utilitate & commoditate nihil distat*, & ita accipit Duar. ad tit. de in litem iurando, n. 4. & ratiocinatur Ant. Fab. de error. Pragm. decade 7. error. 9. ibi: *videnturque iidem numi reddi, etsi alia corpora, modò eiusdem generis & bonitatis, cum æstimatio non sit pro hominum arbitrio vana, neque ita cogatur illud pro alio accipere*, & quamuis in suo genere functionem recipere pecuniam plures retulerint, vt in sua specie argenti, auri, vel æris alij pro aliis numis subrogentur; tamen verum est adeo in illa communem valorem & auctoritatem publicam excellere, & occultare materiam, vt ærofa pecunia quantitate numerorum possit æquare aureos & argenteos, si æstimatione sua ad eos referatur, vt augeatur numerorum numerus, quo aliorum excellentia compensetur; & faciunt verba Butrij in cap. quanto, de iure iur. n. 12. vers. tertius casus, ibi: *quia bonitas in pecunia respectu pecunie est solum respectu vsus & æstimationis*; & iterum iis verbis, *materia enim pro nihilo est, considerando pecuniam vt pecuniam, appretiatio pecunie est bonitas eius*; & rectè notauit Bald. in l. singularia, n. 15. ff. si cert. pet. esse in pecunia speciale, vt in ea potius attendatur vsus quam materia: Ripa in l. quod te mihi, n. 24. vers. secundo casus, ff. eod. vbi etiam Butigel. n. 19. Oldrad. conf. 168. q. 3. n. 3. & mirè faciunt verba Bald. vol. 5. conf. 213. n. 2. ibi, *ista dos debet restitui in florenis, quia floreni sunt in obligatione, & ipsa moneta in bonitate intrinseca non est mone- ta, sed extrinseca, idest, in æstimatione, & valore ipsius*.

21 Vnde fit, præualere semper in pecunia publicam auctoritatem, vt ex ea multoties admissum in rebus vilibus & nullius æstimationis, iuxta rerum indigentiam numi fierent plumbei, lignei, papyracei & coriacei, vt variis exemplis exhauries ab Aristot. lib. 2. æcon. Plinio lib. 33. cap. 2. Sabellico lib. 4. enneade 9. Alex. ab Alex. lib. 4. dier. genial. c. 15. Dione, Suida, & aliis, quos refert Petr. Greg. lib. 36. syntagm. iur. c. 2. n. 4. cui adde Tiber. Dec. in tract. crim. lib. 7. c. 23. n. 10. & Bembo & aliis relatis plures casus cumulat Zuing. in theat. vite hum. vol. 7. lib. 2. pag. 1828. & nota Senecam lib. 5. de benef. c. 14. ibi, *as alienum habere dicitur, & qui aureos debet, & qui corium forma publica percussus, quale apud Lacedæmonios fuit, quod vsus numerata pecunia præstat, quo genere obligatus ex hoc fide exsoluet*. Ecce vbi non ex materia, aut metallo pecunia consideratur, quia debitum aurcorum nomine æris alieni explicatur, & cuicumque obligationi numerorum potest satisfieri coriaceis forma publica percussis, vel ex eis obligatio contrahi, & post alia exempla, quæ velut in nucleo authoribus relatis tradidimus, cum in vrbe Granatensi hæc scripta de eius Cancellariæ decisionibus, libet illud exprimere quod refert Ant. Nebriffensis de cad. 2. lib. 3. cap. ult. In bello Granatensi Enicum Lupidem, Comitum Tendillanum, Ducem insignem, Alania vrbi, vbi præerat, in summa rei pecuniaria desperatione simulasse iam decreta stipendia à Regibus Ferdinando & Isabella, & se in horas singulas expectare, & vt bono animo milites forent ille hortabatur, pollicitusque se daturum interea imaginarias pecunias, quibus inter se rerum venalium commercia exercerent, fide sua interposita, umbratiles eos numos aliis auri & argenti se redempturum; ex charta igitur panula fecit schedulas sua manu, atque subscriptione signatas, quibus imposuit nomina, pretium, quantique essent va-

litura, quosdam vocans numos aureos, quosdam argenteos, quosdam æreos, & in vnoquoque genere plures differentia, puta assis, semissis, trientis, quadrantis, iussit vt nemo supposititias illas pecunias recusaret, & ex illis militibus stipendia persoluta, & per illas emptiones facta, tantam fuisse Comitibus auctoritatem & reuerentiam, tradit Nebriffensis.

22 Sin verò cuiquam difficile videatur in materia vili, & nullius æstimationis posse pecuniam æquare mercium valorem, multipliciter occurri valebit. Primò ex Basilio d. 3. part. relect. 1. & si pecuniæ singularitas id admittat, tamen ideo rectè gubernandi rationi congruum esse, cudi ex pretiosissimis metallis auri & argenti, vt illorum valor facile possit mercium valorem adæquare; non tamen inde adimitur publica auctoritas, ne possit cuicumque numo ex quolibet metallo æstimationem constituere, qua res omnes æstimentur.

23 Secundò melius explicat Ant. Fab. in rational. 5. tom. ad l. 1. ff. de contrab. empt. notat dupliciter vsus pecuniæ considerari posse aut ex materia, vel forma materialiter, quando solum consideramus metallum abstractum à publica auctoritate & utilitate, veluti cum aurifex conflauerit argenteos, & aureos ad opus suæ artis faciendum, tunc solum attendimus in hoc casu materiam; vsus verò formalis est quatenus vt pecunia consideratur rebus pretium constitutum; tunc de intrinseco valore materiæ non curatur, sed de publico & formali ex Principis auctoritate & potestate, quæ adeo præualet, vt metalli æstimationem occultet, & exemplo Aristotelis firmat, in quo duplicem calcei vsus constituit, communem vt à futuro vendatur, & pretij commodum afferat venditori, velut quælibet alia merx. Alter vsus est proprius formalis, quatenus calceus est ad pedes calceandos; ita formalis similiter, & proprius numerorum vsus potest omnia æquare ex publica utilitate & necessitate, quæ supplementum adiungit ei quod materiæ defuerit.

24 Tertiò Petr. Greg. in loco non vulgari syntaxis artis mirabilis, lib. 3. c. 15. de medio nobis aptissimè loquitur, dum inquit, *Æquum medium est inter iusta deficientia, vel exsuperantia*, Arist. lib. 5. ethic. ad Nicomach. cap. 3. & seq. *aequalitatem fieri ex communi mensura, nempe numi, qui ad aequalitatem defectus, & exsuperantias rerum reducit*. Et postea melius exprimit, ibi: *nam æquum aliud numero, aliud dignitate: numero quod multitudine & magnitudine, idem & æquum dignitate, quod secundum rationem tale, & in numis exemplificat, quia vnus aureus etsi nec numero, aut pondere non æquet duodecim argenteos, tamen dignitate & æstimatione eis æqualis æstimatur*. Ita generaliter dicendum, pecuniam etsi proportionem non habeat ad merces, & res quibus pretium deseruit, tamen eis æqualem esse dignitate respectu formæ & publicæ auctoritatis, quæ numis valorem decreuit.

25 Principes enim in eo suam potestatem maximè elucescere voluerunt, & ita in numis illa sua stemmata signarunt quæ maioris gloriæ, aut nominis crediderunt, & vltra plura exempla, quæ ex Liuiο lib. 4. Sueton. in August. cap. 94. Niceph. lib. 20. c. 27. Cedreno pag. 304. ex Plut. Erasmo, & Manutio tradit Basil. d. 1. part. relect. ex Plinio & aliis Petrus Greg. d. cap. 2. n. 20. & 21. duo tantum exempla non communia, quæ prædicti non referunt, adducam, vt error qui vulgò inualuit, profligetur. Notat Carol. Sigonius, & adducit Franciscus Robortellus de nomin. Roman. c. 34. & cumulat Ioannes Gruterus in thesauro critico, 2. part. ibi, *illud non pratermittam, Cæsarem non ab vtero caso dictum, quod multis video placere, sed quod ait Sernius, & Spartianus, ab elephante primum caso, nam lingua Romana Cæsar Elephas dicebatur, quare in quibusdam argenteis numis apud me videre est ab altera parte elephantem cum hac inscriptione, CÆSAR, ab altera instrumenta quibus Romani elephantes perimebant*.

Secundum exemplum & posterius extat cuiusdam numismatis cusi ab Hermengildo Hispanorum Principe: nam cum ab eius auunculo Diuo Leandro ad fidei

Catholicæ sinceritatem conuersus Atrianismum abiuraret, à quo non potuit diuelli Hermengildi pater Leouigildus, Hispaniæ Gothorum Rex, ut bellica virtute, ita etiam infidelitate celebris, nam perfidiæ Atrianorum cultor & tutor, etsi monitis Diui Leandri, eius vxoris, fratris, & doctrina sæpius interPELLARETUR, nunquam destitit, unde inter patrem Hæreticum & filium Catholicum ciuilia excitata bella eo tempore, quo magis intestinum dissidium arserat, ut militum stipendiis occurreret numismata cussit Hermengildus, quorum ex altera parte eius nomen *Hermengildus* extabat, versa vice ex altera illud insculptum, *Regem deuota*, & huius monetæ memorat Ambrosius de Morales lib. 12. cap. 65. & à Diuo Leandro inuentam tradit Fr. Ant. de Yepes in *Chronico Ordinis S. Benedicti*, centur. 2. anno 104. c. 1. quasi D. Leandrus sacræ Scripturæ sapientissimus monetæ symbolum referret ad illud Diui Pauli ad Titum 3. *hereticum hominem post unam & secundam correptionem deuota*, quasi inde Princeps militibus iuberet Regem patrem suum ut Atrianum hæreticum deuotandum, & pro fidei Catholicæ defensione testaretur bellum excitasse.

27 Contra quæ omnia Magister Fr. Ioan. Marquez in *Rectore Christiano*, lib. 2. cap. 6. §. 2. ex opposito tradit, ut licet aliquando eandem nobiscum opinionem tenuerit, tamen re alius perpenſa, & uis ac discutiſis authoribus, statuit valorem pecuniæ esse naturalem, non verò artificialem; nam consistit in æstimatione & utilitate materiæ ex qua cuditur, quod valorem intrinsecum dicimus, nec pecunia pendet ab intrinseco à Principe ex sua potestate & publica autoritate constituto, ideoque Principem non posse monetam minuere, vel crescere, nisi intra metas veræ & propriæ æstimationis materiæ, cuius opinionis refert Diuum Thomam, Antoninum, Summam Angelicam, Couar. Lessium, Molinam, Gabrielem Vazquez, & alios plures, & inde resoluit Principem non valere monetam cudere, nisi ex materia, quæ in metalli æstimatione quadam proportionem æquet valorem constitutum; nam licet aliquoties ex ligno, corio, plumbo, & aliis rebus vilibus moneta cuderetur, id accidentaliter ex necessitate admissum, solum ut interim populus eis vteretur, & quasi vadimonium haberet eis numis fictitiis, postea argenteis, vel aureis æstimabilibus commutandis, ut in bello Granatensi iam factum notauimus, & inter alia argumenta duobus & præcipuis mouetur Marquez. Primò autoritate Diui Isidori lib. 16. orig. cap. 17. qui de numismatis essentia tradit, requiri metallum, figuram, & pondus, si ex his aliquid defuerit, numisma non erit. Secundò etiam à ratione argumentatur; nam licet Princeps qui nulli subest, etiam sub se habeat ius ciuile, ut pro Regni sui & subditorum utilitate possit immutare, tamen nunquam lædere valebit ius Gentium, quod immutabile est, §. *sed naturalia*, de iur. nat. idque ex eo textu ad ius Gentium referendum est, dum inquit: *Iura naturalia quæ apud omnes gentes peræquè custodiuntur*, & cum ius Gentium sit quod naturalis ratio inter omnes homines constituit, §. *ius autem gentium*, de iur. nat. ideo mutari non posse dicendum est, ut tradit Donel. lib. 1. com. cap. 7. Igitur cum usus pecuniæ apud omnes Gentes receptus ex eo iure procedere censeat Marquez, inde admittit mutationem pecuniæ fieri à Principe non posse, sed eam cudere necessarium ex materia quæ apud omnes intrinsecum habeat valorem, & cuius æstimatio perpetua, & semper constans sit.

28 Verumtamen his rationibus, quæ apud hunc authorem præcipuè sunt, nullo modo cogimur à prædicta discedere opinione: nam licet ex definitione Isidori numus constet metallo, figura, & pondere, non tamen inde Principis potestas limitatur, ne possit ex quocunque metallo monetam cudere, ut pro sua autoritate valorem statuatur, & ita magis ex ea æstimatio procedat quàm ex

materia: vltèriùs, licet gentium ius apud omnes homines pecuniæ usum suaderet ad commodiorem contrahendum expeditionem, tamen forma & materia pecuniæ iuri ciuili propria, & semper dependens ab autoritate & potestate eorum, quibus cudendi facultas, nec si id ad ius gentium referretur, & ut pecunia consisteret in materia æstimabili, fieri posset ut tam variè eius usus deprehenderetur: nam licet plures gentes, ut Peruani, & Mexicani, haberent metalla auri & argenti, tamen fructu *cacat* pro monetis vsi fuerunt, & apud Æthiopes cochleis & conchiliis maris, & sic de aliis rebus inæstimabilibus, & in plumbo, & metallis nullius valoris monetam cudere plures consueuerunt, ut ex variis gentibus notat Basilius ubi proxime, Petr. Greg. lib. 36. cap. 1. Alphonsus de Sandoual de instit. Æthiopica, lib. 2. cap. 11. & 15. itaque quamuis necessitas contractuum, qui à iure gentium procedunt, ex eodem iure pecuniam induxerit, nimis tamen graue est ita Principum potestatem restringere, ut ex iure ciuili non pendeat æstimatio pecuniæ, & materia ex qua cudi oporteat, hæc enim iuxta rectam regendi rationem Principes & Magistratus disponunt, minuunt, vel augent, nec quidquam coherent iuri gentium, aliàs enim Plato eius iuris peritissimus non diceret lib. 1. de legib. *moneta vel tempore, vel l. g. voluntate & moribus, vel augetur, vel minuitur*. Et quantumuis etià eius sensus ego fuerim, cum moneta cussa ex plumbo, corio, aut alia materia vili, id magis ex accidenti, & necessitate factum, ut interim aliis deficientibus, eis numis commercia sustinerentur, & illi numi non tam numorum, quàm arrhæ, aut tesseræ rationem obtinebunt, postea congrua æstimatione sarcienti, ut tradit Layman disp. 5. n. 7. non tamen inde à publica autoritate extrahenda pecuniæ institutio, quippe magis hoc casu excellit: nam cum opus fuerit pro tempore fictitiā facit, qua velut vera & æstimabili omnia vendantur.

Et quamuis in l. 1. ff. de contr. emp. traditur, *lecta materia, cuius perpetua æstimatio*, simul etiam adiectum publica, ut pro autoritate publica quod decerneretur, magis in pecuniæ institutione emeretur, & de perpetua æstimatione quod traditum respiciat rectam gubernandi rationem, quam *suprà num. 7.* animaduertimus, separandam ab obiecta dispositione, congruit enim optimæ regendi arti, ut licet essentia pecuniæ ex publica autoritate & potestate proueniat, tamen eam constare valore intrinseco, æstimatione scilicet metalli, ut ita facilius id, cuius causa inuenta, consequi valeat, & (ut sic loquamur) causæ artificiali suffragante naturali causa, id est, ut Principis decreto, qui ex publico iure pecuniam instituit, facilius & certius subditorum obedientia & executio deseruiat, si moneta cuderetur ex metallo pretioso auri, vel argenti, quibus apud omnes æstimatio est, & pro quo omnes sua bona dare non modò non recusarent, verum appeterent; ideo licet à principio pretiosis metallis monetæ non constarent, tamen postea apud Respublicas supremas & Principes admissum cudere pecuniam ex materia, quæ intrinsecum valorem contineret, duplici effectu: primò inter suos subditos, ut publicæ potestati, quæ æstimabilem fecit pecuniam, deseruieret valor ipsius metalli, & securius omnia pro eo possent commutari, & publicum decretum, quod statuit valorem pecuniæ, iuuaretur ipsa communi æstimatione, quæ subditos alliceret, & velut impelleret Principis, vel Reipublicæ decretis obtemperare, in quo Gubernatores rectè summi Gubernatoris Dei exemplum sequuti, nam licet Deus omnia ex sua potentia operari possit, sine alio medio, aut instrumento, tamen causis naturalibus quasi mediis utitur, ut earum ministerio omnia perficiantur; & licet cuncta posset eo solum quod vellet, verum ea velle solum regulariter experimur, quæ natura fieri possunt, & certi temporis vicissitudines expectat, regionum varietati, & cœli influentiis rerum creationem & augmentum commisit, ut hæc, quibus non

non egebat, velut faciles (si dicere fas est) diuinas reddant operationes, & eis suffragentur.

30 Secundò etiam apud non subditos, sed extraneos alterius Regni necesse fuit ut Princeps in suis terris pecuniam cuderet ex pretioso metallo, quod valorem intrinsecum monetæ adiungeret, ut cum alienigenis & Regnis confinibus, aut longè distitis Regionibus, à quibus subditi vitæ necessaria exportarent, commercia fieri & sustineri possent, aliàs apud eos si solum pecunia æstimabilis Principis potestate, cum extra suum regnum nulla sit, etiam pecunia æstimatione euacuabitur, & ideo congruit ut pretium metalli apud omnes gentes æstimabilem redderet pecuniam, nam cum Deus mundi plastes omnes eius Regionis & Prouincias naturali quodam vinculo catenauit, ut aliæ aliis egerent, & in aliquibus inueniretur quod in aliis deficeret, ut ita necessitate quadam se inuicem subministrantes copularentur, necessum omnino fuit ut Principes, apud quorum subditos ex solo suo decreto posset pecuniæ valor præstari apud extraneos, ex metallo mutuarer, ne aliter inter eos, deficiente Principis imperio, etiam pecuniæ æstimatio euanesceret, & commercia deficerent.

31 Idque etsi contractuum indulgentia admiserit, suadente optima regendi arte, tamen in stricta disputatione verum est, pecuniæ qualitatem & essentiam consistere magis in authoritate publica monetæ attributa, quam in materiæ æstimatione; & ideo per se considerari oportet, non facta relatione ad metallum, in quo ultra ea, quæ notauit Marquez, & ab eo relati, ego aliquibus iuribus inde interpretandis credo non ineleganter posse confirmari, nam inde intelligendus est text. in *l. cum aurum* 19. ff. de aur. & arg. leg. ut cum aurum, & argentum legatum est, quidquid auri & argenti à testatore relictum, siue factum, siue infectum, legato contineatur; sed tamen pecunia signata, licet auri, vel argenti, non comprehenditur, quia eo ipso, quod forma publica cusa pecunia, à materia, ut sic loquamur, quasi extrahi videtur, & in essentiam aliam transfunditur, quæ materiæ dispositione non venit, & quantumuis generali argenti legato etiam factum argentum, & elaboratum in vasis, phialis, & aliis operibus debeat comprehendere, ex celebri ratione Pauli in *l. quasitum* 78. §. illud ff. de leg. 3. ibi, quippe ea, quæ talis natura sint, ut sapius in sua redigi possint initia, ea materia potentia vitæ nunquam vires eius effugiant. Idque licet similiter possit fieri in moneta, ut ex auro, argento, vel alio metallo facta conflare valeat, & in sua initia & primam materiam redigi, adhuc in pecunia materia non consideratur, ut licet veniat argentum elaboratum argenti legato, tamen pecunia non venit, nisi fortè testator aurum, vel argentum signatum reliquerit, quia tunc legato comprehenditur quod eius aliqua forma expressum est, & numismata venient, *l. Quintus Mutius* 27. §. sin autem ff. de auro & arg. leg. non quidem ex dispositione, quæ ad argentum relata, sed ex demonstratione argenti signati, quasi pecunia non ex materia, sed ex signo, quod ei formam præstat, & publica authoritate imprimatur, debeat demonstrari, & ego noto locum Senecæ lib. 5. de benefic. cap. 20. ibi, non est malus denarius, quem barbarus & ignarus forma publica reiecit. Exprimit enim nummorum essentiam & probitatem, non ex materia, sed ex forma considerari, quomodo hæc iura, quæ inuicem contraria videntur, ex eis quæ diximus de pecuniæ essentia & qualitate, facile conciliantur.

32 Cui rei etiam connectitur, legatum auri posse æstimari pecunia, sed ea tamen non poterit existimari pondere auri & argenti, ut arg. *l. 1. §. sin. l. cum aurum* 9. *l. Titia* 35. de aur. & arg. leg. tenet Fab. de num. solut. c. 1. & quod traditur in *l. si non sortem* 26. §. si centum, de cond. indeb. ibi, licet enim placuit rem pro pecunia solutam parere liberationem. Ita necessariò interpretandum est, cum creditor consenserit, aliàs enim cum aliud pro alio

inuito creditore solui non possit, *d. l. 2. §. mutui datio, de reb. cred.* non possit liberatio sequi pro pecunia resoluta, nisi ex consensu eius cui soluenda, arg. *l. successores* 10. *l. cum qui* 16. ff. de solut. & ad æstimationem & quantitatem authoritate publica constitutam pecuniam referendam esse, non verò ad corpora, vel materiam, inde colligitur quare procedat, quod aliàs difficile videtur, in *l. qua extrinsecus* 65. §. sed etsi, de verb. oblig. ut quamuis cum ab interrogatione differat responsio, non subsistat stipulatio, *l. 1. §. si quis simpliciter, de verb. oblig. §. si de alia, Inst. de inutil.* tamen si stipulanti denarios tot aureos eiusdem quantitatis promiseris, obligaberis: nam materiæ differentia non recipit stipulationem dissimilem, quæ respectu pecuniæ non regulatur ex metallo, sed ex valore publico, quo altera monetæ species alterius æstimationi quasi eadem deseruit, & quisque in obligatione pecuniæ, ut Papinian. in *l. si cui* 94. §. sin autem, de solut. non corpora cogitet, sed quantitatem.

Et probatur subtili sententia textus inde interpretandi in *l. nam etsi fur* 13. §. sin. de reb. cred. ut si tibi communes nummos credidero centum, posse me quinquaginta condicere, etiam si singula corpora communia fuerint; licet enim in quacunque alia re communi non posset vnus solus condicere, quia pars eius distincta & separata non est, cum verò in nummis non debeat attendi metallum & materia, in qua cuiusque pars communis, sed ex publica æstimatione quantitas, & hæc separari possit, ideo fit, ut qui mutuo dedit pecuniam communem, utatur conditione, quæ competit pro mutuo pro ea quantitate, quæ ad ipsum spectat, hoc ideo, quia non attenditur nummus in specie & materia, sed eius æstimatio, Brissou. lib. 1. de solut. ex Tiraq. & Senatu Parisiensi rectè decretum statuit compellendos creditores recipere pecuniam, etiam in illa moneta quam receperunt; si tamen æquauerit receptam publica æstimatione constituta, quod etiam probant, & in suo genere recipere functionem, cap. olim, de censib. Albert. Brunus de monetis, partic. 6. n. 6. & 7. & part. 7. n. 2. ibi; nam de antiquis intelligi debet, vel de nouis ad æstimationem antiquorum. Gasp. Anton. Thes. de augmento moneta, 1. part. num. 79. ibi, possit vna moneta pro alia solui, ut argentea pro aurea, grossa pro minuta, minuta pro grossa. De quo etiam vide Ant. Fabr. de n. sol. cap. 3. præterquam in mutuo, de quo infra latius lib. 3. cap. 1. & 2. per tot.

Manet igitur, ad supremam Principum potestatem pertinere æstimationem pecuniæ statuere, eamque magis ex publica authoritate, quam ex materia & metallo considerari; verum si Principes velint optimam consequi Regni gubernationem, necesse est ut suam potestatem ad vtilitatem referant subditorum, quam semper respiciat ars & scopus Regentium; nam ex commerciorum augmento, & rerum affluentia, Regnorum felicitas consideratur; idque nulla ratione consequi potest, nisi materia, ex qua moneta cuderetur, pretiosa sit, & quæ valorem intrinsecum contineat, & ut ex Bart. Innoc. Panorm. Couar. Nauar. & Ant. Fabr. tradit Paulus Layman. d. cap. 5. n. 4. nummus non debet excedere valorem ipsius massæ rudis, & metalli, & solum illud superexcescere communi & iusta consuetudine permisum, quod circa laborem & artificium cudendi fuerit expensum; alienigena enim qui ad nos suas merces transportauerit, eas non offerret, nisi pro pecunia, quæ semper, & vbique æstimabilis sit, nec sufficiet apud extraneos ea æstimatio, quam Princeps in suo Regno statuerit: nam cum limites eius non excedat, ab exteris merces non permutabit, vnde necessum est à communi omnium æstimatione, à quibus ex metallo in pretio pecunia habetur, eius metiri valorem, ut rectè tradit Anaxus Robertus lib. 1. rer. iudic. cap. fin. ibi, illud equidem fatendum esse certum & constans, nummis pretium non posse à Christiano Principe assignari, nisi hoc communi omnium Europa Principum consensu decernatur.

35 Commercia quidem pecunia alit, & sustineri non aliter potuerunt, nisi apud omnes moneta æstimabilis sit, & certi valotis & perpetui, ut rectè Cassiodorus lib. 7. var. nomine Theodotici Regis scribit: Omnino debet monetæ integritas quæri, ubi & vultus noster imprimatur, & generalis utilitas inuenitur; quidnam erit tutum si in nostra peccatur effigie. Quæ verba licet referantur ad eos, qui radunt, vel diminuunt monetam; tamen cum ex Cassiodoro eius usus ad utilitatem publicam inuentus sit, nunquam consequi valebimus si monetæ æstimatione certa & perpetua non sit, nec integritas pecuniæ censetur ubi non adest valor intrinsecus, sed solum artificialis & impositivus ex Principis decreto, qui cum solum circa eius subditos locum habeat, generalis utilitas pecuniæ non dicenda, quod ut Romani obtinerent, quorum Respublica optima regendi ratione omnes excelluit, sedulo curarunt monetam constare valore intrinseco, non adulteratam esse, sed probam, & munera constituerunt quæ optimis viris præstabant, ut de probitate monetæ curarent, & in l. 2. §. eodem 30. ff. de orig. iur. mentio fit de triumviris monetilibus æris, argenti, auri flatoribus, qui cudendæ monetæ præficiantur, quorum etiam meminit Cicero lib. 7. epist. fam. epist. 13. ad Trebatianum, & ex Plin. lib. 33. cap. 3; colligitur lege decretum à Mario Gratiano, ut institueretur publica schola probandi numismatis, ubi velut libramine de pecuniæ qualitate constaret, & adeo gratissimum Romanæ plebi fuit ars probandi denarios, ut vocatione Gratiano statuas dicauerit. Flavius Vopiscus in Tacito tradit in eadem ratione causasse ne quis argento publice privatumque as miscuisset, si quis auro argentum, si quis ar. plumbum, capitale esse cum bonorum proscriptione. De quo elegantem fecit dilucidationem Marcellus Donatus, quam cumulat Ianus Gruterus in 5. tom. 2. p. Thesaur. critic. pag. 1042. & ideo lege prohibitum fuit ne moneta cuderetur plumbi, aut stanni, l. lege Cornelia 9. vers. eadem lege, ff. ad l. Cornel. de fals. & postea semper pecuniam signarunt ex eis metallis, quorum excellentiæ & raritati æstimatione conciliaretur, & ut tradit Fab. de num. sol. cap. 1. ibi, at nemo est qui nesciat inter metalla omnia minorem esse auri copiam, post aurum argenti, post argentum aris, inspecto scilicet non quod in hac, aut illa provincia, sed quod magis communiter apud omnes gentes obtinet. Unde ex his metallis inualuit monetæ cudi, maximè auri & argenti, l. quotiescumque, C. de susceptoribus & arcariis, l. unic. C. de argenti pretio quod thesauris infertur, lib. 10.

36 Nec etiam solum apud Romanos fuerunt officiales, quibus tempore cudendæ monetæ, an proba esset, iniunctum; sed & numularij erant, ad quos spectabat quando pecunia soluenda examinare, si adulterina, ærofa, aut vitiosa foret, & huc respicit illud Persij.

Ne qua sub arato mendosum tinniat auro.

ut antequam à numulario probaretur pecunia, eius solutio liberationem non pateret, unde celebris illa quæstio I. C. Africani, de qua in l. si soluturus pecuniam 39. ff. de solut. cum quis soluere vellet pecuniam, & creditoris iussu signatam apud numularium deposuerit, cuius periculi esset pecunia, de qua statim in decisionibus sequentibus discutimus, & ita in l. eleganter 14. §. qui reprobos, de pig. action. reproba pecunia non liberat soluentem, & interpretandum quod traditur in l. 1. C. de vet. numism. potest. lib. 11. à veteribus Principibus solidos formatos ita tradi, aut suscipi à vendentibus & ementibus iuberi, modò ut debiti ponderis & speciei proba fuerint, & melius comprobat textus in l. 2. C. de ponderationibus, & aur. illat. lib. 10. quoties de qualitate solidorum orta fuerit dubitatio, quam Græci zygo statem appellant, per singulas ciuitates constitutum pro sua industria & fide contentionem dirimere. Ecce munus in qualibet vrbe ut libripens denariis probandis præpositus, de quo in lege secunda, Cod. de ponderat. in Codice Theodosiano, & in lege prima, C. de frument. urbis Alexandr. libro undecimo,

Larrea Decis. Granat. Pars I.

Brissonus verb. Zygo states, & Marcellus Donatus ubi proxime.

37 Qua ratione vicij monetarum vitandi causa eas monetæ magis semper Romani voluerunt recenter cufas, & inter alias ærumnas quibus eos Impetator Neto grauavit, ut tributa & donaria ei oblata ex pecunia nouiter signata dependerent, notat Sueton. in Nerone, cap. 44. ibi, exigitque ingenti fastidio & acerbitate numum asperum, id enim significat quasi nouum, recentem, beneque percussum, qui non est usu & assiduo attrectatu erosus leuis, aut detritus, ut probat Seneca epist. 19. ad Lucilium, ibi, nec vales quod debeo, nisi in aspero & probo accipere, ut rectè ibi, ex Turnebo & Erasmo subscripsit Lipsius n. 13. & ultra eos noto Persium satyr. 3.

*Quid modus argento? quid fas optare? quid asper
Vtile numus habet?*

Et tactu ipso percipimus, an integri numi, an asperi sint, unde ex Lipsio ubi proxime, Aspri hodie apud Turcas numuli ex argento, quod asperum alij interpretantur, id est, album, & aspritudo, id est, candor. Sed melius, quia ut tradit Marcellus in dilucidationibus ad Suetonium Tranquillum, cap. 44. quia Turcas numis recenter cufis oblectari manifestum est, ut nullam ad eos pecuniam nisi nouam transportare mercatores dedicerint, & aspri numi pro asperi ex synæresi dicuntur, ita apud Virgil. lib. 1. Æneid.

*Improbum aspris veluti qui sentibus anguem
Pressit.*

Id quidem, quia veteres numi longo usu solerent detri, recentes autem & nouiter cufi legitimi ponderis, & quasi minus per manus ferrentur, necdum fraudibus & imposturis subiacerent, de quo alia infra disp. 21. n. 43. adeo omnibus gentibus ingens sollicitudo fuit de probitate monetæ, ut illa non fictitia, sed vera metalli æstimatione constaret.

38 Sed cum ab subditorum commune bonum & commerciorum augmentum, quibus regnum feliciter excellit, adeo interfit monetam constare valore intrinseco, illud etiam ad ipsius Principis auctoritatem maximè spectat; nam quamuis plures crediderint in eo Regis eminere potestatem, ut solum ex suo decreto absque metalli pretio intrinseco monetæ valor statuatur, ego cenfeo nullam rem magis ad auctoritatem Principis & eius imperij referendam, quam ut moneta ipsius constet vera, & intrinseca æstimatione, de qua Gaspar Anton. Thel. de augmento monetæ, 1. part. num. 45. intrinseca dicta, quia intra rem & in ipsa rei substantia consistat, ut excellentiæ & æstimatione metalli, extrinseca verò, quæ extra rem in sola pecuniæ æstimatione ex publica auctoritate continetur, si quidem numi constiterint valore intrinseco, tunc signum Principis quod tale pretium declarat, verum erit, non fictitium tantum ex sua voluntate pendens, & cum pecunia sit velut trutina qua penduntur omnes merces, & æstimantur, fallere videbitur si non habeat verum valorem, sed commentitium, ex solo Principis arbitrio, moneta quidem Regis signo, effigie, aut alio stemmate cusa est velut lex & decretum quo iubetur tali qualitate æstimari.

39 Et quemadmodum Regum imperio & auctoritati non leuiter detrahare videntur qui eorum legibus obtemperare renuerint, ita subditi & extranei qui pro valore numis statuto merces suas commutare recusant, non nihil Principes lædunt; nam certum est, & experientia semper compertum, nullum res suas vendere velle, quando pretium pecuniæ intrinsecum non est, & ut in cap. preced. probauimus, nunquam consequi poterit legis executio, cum verus valor pecuniæ pro portione quadam rerum æstimationem non aquauerit, Regumque potestas & consilium frigescit, quando id decernitur, cui obedientia & executio non connectitur; alienigenæ etiam, qui ad nostra littora suas merces aduehere solent, nihili monetam pendunt, si solum ex Principis

L decre

decreto æstimabilis, non verò metalli valore; & cum mercatoris opinio decrefcit quando ab alio mercatore literæ cambij delegatæ non acceptantur, vel implentur, quânto magis imperium & authoritas Principis euacuabitur, si eius moneta publica potestate cufa, & æstimatione decreta, pro nihilo à subditis & extraneis haberetur, qualibet enim gens, quæ propriam cuderit monetam, agrè feret ab aliis eam despici, & vltra alia exempla refert Stumpsius lib. 5. *Heluetia*, c. 2 §. an. 1458. cum in Conftantia ad fpectacula & publicas lætitias plures ex Suizeris congregarentur, vnus quidem ex Lucernensibus cauponæ domino monetam Bernensẽ obtulit pro victus & hospitij mercede, quam cum accipere recufaret, communem iniuriam Suizeri vendicantes rixas & graua scandala in vrbe excitauit.

40 Vnde ne pro nihilo habeatur Principis numus, oportet suo decreto & valori ex publica authoritate statuto coniungere metalli æstimationem, nam licet cuicumque rei ex sua potestate Princeps valeat pretium decernere, vindictis ac pœnis persequi recufantes, tamen vt inquit Plinius in *Panegyrico ad Traianum*, *infidelis recti magister est metus*, & nihil acerbius, aut infecurius quàm inuitos & renuentes ad commercia subditos compellere, quod nunquam fiet etiam grauioribus pœnis imminuentibus, vt fuprà notauimus *disp. preced.* non potuiffe vnquam legis taxatiuæ obseruationem obtineri, & non solum tacito consensu, sed exprefsa Principis, & magni Confilij fui sanctione abolitam fuiffe.

41 Sed vt propius accedamus eis quæ nostris decisionibus viam sternunt, circa id, an Princeps ex suo solo arbitrio possit monetam augere, vel diminuere, quatuor opiniones refert Basil. *d. relect.* 1. 2. part. alij qui omnes huius rei potestatem Principi non esse admittunt, quod tenet Parisiensis, Molina, & plures ab eo relati, & multos etiam eiusdem sensus adducit Marquez *d. lib. 2. cap. fin.* alij autem sentiunt id Principi licere, sed tamen adhibito subditorum consensu, ex D. Thom. *de regimine Princip.* lib. 2. cap. 13. & omnium sententiis opinionibus relatis & discussis, eam amplectitur Basil. 3. part. *dict. relect.* 1. absolute Principi non recognoscenti superiorem licere monetam semel constitutam mutare augendo, vel diminuendo valorem, aut immutando materiam, etiam non expectato populi consensu; cuius sententiæ plures ex Theologis extant, & ex Iurisconsultis refert Couar. Tiber. Decian. Ioan. Fab. Corneum, Boër. & alios, & vtrum in iure Poli id Principi possit permitti, videndi vltra prædictos Cardin. Abbas, & Anania in *cap. quanto, de iureiur.* Franc. de Marchis *decis.* 152. 1. p. Menoch. *de arbitr. cap.* 313. Belluga in *spec. Princip. tit. de mutatione moneta*, num. 7. qui tenent non posse in foro conscientiae Principem tam graue damnum subditis irrogare vt valorem monetæ minuat, & non valere Principem absque populi consensu mutare pecuniam, quia cum eius vsus ad omnes pertineat, debet ab omnibus approbari, ex D. Thoma, & Canonistis in *d. cap. quanto*, Couarrunja, Nauarro, Laudensi, & pluribus probauit Layman. *d. cap. 5. num.* 7.

42 Imò si absque iusta causa ad suum commodum Princeps, vel Magistratus monetæ mutationem instituerit, grauius eos peccare, ex aliis notat idem Layman *ibi*, n. 9. nam suprema potestas & iurisdicctio non exercenda cum damno subditorum, quoniam cum Rex sit propter Regnum, non verò è conuerso Regnum propter Regem, vt ex Cicrone, Plutarcho, Aristot. Platone, D. Thoma, & aliis probauit Menchaca *lib. 5. controu. illustr. cap. 1. à num.* 10. publicam vtilitatem violare Rex non debet, nec arbitrio suo in damnum subditorum monetam mutare, arg. *l. fin. C. si contra ius, vel util. public. l. 1. C. de diuers. rescript. in C. Theodos. l. 29. & 30. tit. 18. p. 3.* & præter fuprà adductos, vt non possit ad libitum Princeps monetam mutare, tenuerunt Afflict. in *pralud. ad constit. Neapolis. quæst.* 16. Igneus dicens communem in

l. necessarios, §. non alios, n. 99. ff. ad SC. Syllanianum; Renatus Copinus *de dominio Francia*, lib. 1. tit. 7. num. 4. Puteus *de syndicato*, sub rubr. *de excessibus Imperat.* Lucas de Peña in rubr. *de vet. numism. potest.* lib. 11. num. fin. & Innoc. n. 1. Ioan. de Imola n. 17. Ant. de Butrio n. 11. in *d. c. quanto*, & alios plures eandem sequutos opinionem refert Felician. *de censibus*, 2. tom. lib. 4. cap. vnic. n. 18. idem tenet Chassan. in *consuetud. Burgund. rubr.* 1. n. 48. quod tamen ex prædictorum sententia intelligi potest de moneta quam ipse Princeps cuderit, & eius maiori æstimatione vsus fuit, cum subditis daret; si verò temporis varietate, aut longo vsu deteriorata, & attrita fuit, rectè poterit iam mutare, aut agere, & in mutationibus in nostra Hispania sæpius euenit, quando Regni commune bonum & Procuratoribus generalium Contitorum exposcentibus mutatio monetarum decreta, vt hoc anno 1628. factum fuit, quia cum publica vtilitas intercedit, rectè subditis Princeps damnum irrogat, *l. venditor*, §. si constat, ff. *commun. predior. l. 1. 2. & per tot. C. quibus ex causis seruitus pro præm.* Menchaca *lib. 1. controu. illustr. cap. 5. n. 1.* Pinellus in rubr. *C. de rescind. vend.* 1. p. cap. 2. n. 13. & post congestos videndi Ifernia in c. 1. *qua sint regalia*, num. 19. *vers. moneta*, Platea l. 2. n. 2. *l. fin. n. 1. C. de veter. numism. potest.* Fachin. in *lib. 2. controu. cap. 9. n. 20. & vol. 1. conf.* 46. Budæus *de asse*, lib. 5. & in *l. 1. de contrah. empt.* Petr. Greg. *lib. 36. syntagm. cap. 2. n. 26.* Cabedo 2. part. *decis.* 45. Peguera *decis.* 46. lib. 11. Viuius 2. tom. *commun. opinion. lib. 9. tit. 19. n. 5.* Boerius *decis.* 327. Ritius 4. p. *collect.* 1222. Caualecan. *decis.* 16. n. 42. Afflict. *decis.* 90. Couar. *de vet. numism. potest.* n. 1. Ioan. Fab. in *princ. Instit. quib. mod. tollitur oblig.* num. 3. Couar. *de vet. numism. collat. c. 7. n. 6.* Pinell. in rubr. *C. de rescind. vend.* 1. p. c. 3. n. 4. Ioan. Sueffon. in *consuet. Turo-nens. c. de criminib. art. 1. in princ.* Ann. Robert. 1. *rer. iudicat. cap.* 16. Martin. Laudens. *de augm. & dimin. moneta*, plura notauit Gasp. Ant. Thes. *cod. tract.* & eius pater *decis.* 174. & 214. Barbosa in *lib. 4. remissionum ad leges Portug. tit.* 21. alios recenset Felician. *d. lib. 4. n. 20.* & vt tradit ipse Thesaur. 1. part. *de augm. & dimin. mon.* n. 38. cum antiqua moneta, quæ rectè in ipsius officina monetaria impressa, vestutate fuisset peiorata, atque in substantia & pondere imminuta per continuam attractionem, licita fuit taxatio & mutatio, vt pulchrè notat Gab. Biel in *tract. de monet. potest. concl.* 2. num. 2.

Aliter enim etsi populus in Principem potestatem transtulerit, l. 2. §. nouissime, *de orig. iur. l. 2. de const. Princ.* §. sed & quod Principi, *de iur. nat. gen. & c.* & inde Regum summum imperium effluerit, tamen vt inquit gloss. in *l. bene à Zenone*, *C. de quadriennij præscr.* & in *proemio ff. verb. sanctionem*, intelligi oportet vt Imperator sit mundi Dominus quoad protectionem, non quoad dominium absolutum, vt liberè sua possit subditis adimere, in quo iuxta rerum & temporis casus quid oporteat, statuendum est ex publica vtilitate, nam aliter nimis lubricum est de hoc decernere, & cauendum ne plus ex adulatione Principibus tribuatur, aut proteruè, etiam ex contumacia & supremæ potestatis iniuria aliquid. detrahare videamur, vnde ad casus & publicum subditorum commodum referendum censemus.

Illud autem notandum pro interpretatione text. in c. 44 *quanto, de iureiur.* ne supradictis obstare videatur in eis verbis, *irrequisto assensu populi*, vbi probatur non potuisse Regem obligari ad conseruationem monetæ sine populi voluntate, & ideo magis ad cusionem, vel mutationem requiri videtur; sed omissis interpretationibus, quas referunt ordinarij ad eum text. & quod tradit Couar. in *d. cap. 7. n. 5.* quem refert & refutat Felicianus *d. lib. 4. cap. vnic. n. 25.* iuxta quem procedit ille text. in Regno Aragonum, nam eorum Regi Petro II. Innoc. III. Pontifex rescripsit, vt constat ex epigraphe, & Antonio August. in *collect. ad Decretales*, lib. 2. tit. 15. cap. 4. in quo Regno non habent Reges omnimodam potestatem,

tem; sed iuxta illorum foros, & consuetudines restrictam, quippe anno 819. Inicus Arista, vel ut alij, quos refert Zurita *lib. 1. annal. cap. 5.* Inicus Garcia, filius Domini oppidorum Abarcuza & Bigorra, in Regem Aragoniæ & Nauarræ communi voto & consensu Christianorum apud montes Pyrenæos fuit electus certis legibus & conditionibus, quæ postea fori dicti, cuius electionis formam & verba licet prætermiserint Historiographi Hispani, refert Hotom. *in Franco-Gallia, fol. 76.* atque ab electione Regnum Aragonum incepisse, ultra Zuritam tenent Molin. *in repertorio fororum, verb. Iurisdic-tio, Portoles in scholiis ad eundem Molinum, verbo Vel, §. iurisdic-tio, n. 27.* & tradit Ifernina *in d. c. qua sint regalia in feud. n. 18.* Cum igitur non simpliciter & absolute, sed mediante fœdere de pacto in Regis potestatem venerint Aragones, sua priuilegia & libertates sibi reseruantes, necessariò dicendum, Regem in eos non habuisse plenitudinem potestatis, ut argum. *l. non dubito, ff. de cap. Alciat. de presumpt. reg. 3. cap. 8. num. fin.* resoluit circa Pro-uincias quæ hoc modo interuenientibus fœderibus, & conditionibus in populi Romani potestatem venerunt, de quibus *in l. colonia, & l. fin. ff. de censibus.*

45 Vnde quamuis regulariter cuilibet Regi supremam & plenè liberam potestatem habenti competat ius & facultas legis condendæ, *l. 1. cum simil. ff. de const. Princip.* nihilominus Aragoniæ Reges non debent in suo Regno legem aliquam statuere sine communi, concordique consensu totius Curia, & quatuor brachiorum Regni, ut probant Molinus & Portoles *ubi supra*, & constat ex omnibus foris, in quibus semper talis consensus apponitur expressè: inde fit, ut cum plena non gaudeant potestate Reges Aragonum sine consensu populi, non possint monetam cudere, ita ex mente Ifernina *ubi proxime*, hanc interpretationem *d. cap. quanto*, tradit Felinus *ibi, n. 24.* licet sibi tribuat Felicianus *d. lib. 4.* & nominatim cauetur in foro qui incipit, *Cum per dictam Curiam sit nobis supplicatum quod in Regno Aragonum*, &c. editus Cæsaraugustæ à Rege Petro II. *pag. 73.* ubi expressè disponitur, quod aliqua moneta sine consensu Curia generalis cudi non possit, & *infra* aliquibus constabit exemplis.

46 Sed vrget difficultas; nam si populi consensus in Rege Aragonum circa monetam necessarius, & illud ad iuramentum non accessit, ut constat litera textus, non potuit obligari ex eo, etsi monetam legitimam crederet, quo conseruare monetam obligatus, cum iuramentum adimplere & seruare non sit in sua potestate, quo casu iurans non obligatur, *cap. peruenit, cap. sicut 13. cap. venientes, de iureiur.* responde tamen ideò Pontificem *in d. cap. quanto*, tradidisse, Regem ex iuramento obligari ad conseruandam monetam, cum fuisset reducta ad legitimum valorem quem habuit tempore patris sui, quoniam ex epistolis plurium Prælatorum, & aliorum Magnatum & virorum Regni ad Innoc. III. missis, ut consulens damno occurreret, ex traditis ab Antonio Augustino, constitit Pontifici, velle & desiderasse Aragones, ut illa moneta iuxta antiquam formam & valorem iterum cuderetur, & circa hoc Regni consensus interuenire videbatur. Secundò autem securius & melius occurri difficultati poterit, ut iam quando moneta tempore patris prædecessoris primò cula est legitimo constituta valore, approbata fuit à populo, & Curia generali illius Regni, aliàs enim iuxta supradicta cudi non posset: vnde iam circa eam non erat necessarius nouus populi consensus, quia eandem monetam reductam ad primum valorem iterum approbaret, quamuis non colligeretur Aragonum voluntas ex epistolis ad Pontificem missis.

47 Manet igitur ex prædictis, præter Aragonum Regem liberè ex suprema potestate posse Principes monetam mutare, maximè cum fuerit legitimo valore fraudata; sed Princeps semper rectius faciet, si cum subditorum

consilio & consensu de pecuniæ mutatione decreuerit, ut suadet D. Thom. *de regim. Principum, lib. 2. cap. 23.* & notandum exemplum nobis præstant Lusitani Reges, ut refert Barbosa *in remissionibus ad Reges Portugallia, lib. 4. tit. 21.* dum inquit: *Alphonsus Rex Dionysij Regis filius de consensu populi & status Ecclesiastici moneta valorem mutauit, ita ut in posterum alia mutatio non fieret, super hoc confectis instrumentis, quorum exemplaria Bracara, & in Cœnobio Alcobaca, & in ciuitate Egítania seruari iussit.* In quo rectè Ecclesiasticorum voluntas accessit, ut vitaretur dubium an monetarum alteratio à Principe sæculari facta liget Ecclesiasticos, de quo Oldradus *cons. 250. in fine, Tusch. pract. conclus. lit. M, concl. 350.*

48 Congruit quidem id optimæ regendi rationi, ut assensu populi monetae mutatio fiat, non verò solum ex sua potestate Princeps faciat, quia ultra quàm plurimorum consilio, & voluntate rectius poterit executio dirigi, etiam si postea aliquam fraudauerit euentus consilium, & in perniciem (ut solet) quod salubriter decretum conuertatur, subditi non detestabuntur Principem, qui solum ex se fecerit mutationem, sed in salutem eorum direxisse prospicient, cum omnium vota captauerit, & conqueri non poterunt de damno imminutionis, cum eorum consensus præcesserit, ideo prudenter piissimus Rex noster Philippus IV. hoc anno 1628. antequam monetae ærosæ valorem taxauerit & imminuerit, omnium urbium quæ Regnorum metropoles erant, Consilium & Decuriones consuluit, & eorum suffragiis perpensis decreuit, in quo non solum aliarum Regionum exempla sequutus, sed & subditorum obedientiam, & utilitatem communem firmavit; nam cum iam supra notauerimus, & ultra prædictos tradit Caualecan. *decis. 16. n. 42.* in moneta consideratur duplex bonitas: una quæ extrinseca, altera intrinseca; hæc cum valor non mutatur, sed materia vel pretiosior, vel vilior efficitur; extrinseca verò bonitas est, quando ipsius monetae valor auge-tur, vel minuitur, sed pondus monetae, id est, materiae & metalli manet in eodem statu, ita factum fuit ann. 1602. ærosæ monetae mutatione valore adaucto, cum quadrans qui vno constabat maravedino, ad duos excreuit, & qui duobus ad quatuor, & qui quatuor ad octo, & ita omnis ærosa pecunia dimidia parte adaucta fuit, & augmentum cessit in utilitatem Regij ærarij, qui ex hoc dimidium omnis pecuniæ minutæ Regnorum Castellæ suis expensis & necessitatibus quæsiuit.

49 In quo simillimum exemplum historiae ostendunt, ut tradit Polyænus *lib. 6.* quem refert Zuinger. *in theat. vitæ hum. lib. 7. vol. 2. pag. 1719.* Leucon pecuniis indigēs promulgauit se aliam monetam percussurum, itaque afferret quilibet suos numos, ut alia forma excusi valerent, quibus omne quidquid habebant afferrentibus, aliud signū impressit, duplicique pretio esse unumquemque numū iussit, itaque dimidiam partem eorum qua collegerat lucratus, neminem ciuium damno affecit. Apud nos autem verum sine fraude idem factum est, nam Rex noster iussit subditos monetam omnem ærosam manifestare, ut ei duplicatum signū imprimeretur, iuxta prædicta, & quod superesset, lucraretur, ut bellorum necessitatibus & ærarij indigentia occurreret, & Hispani omnes obtulerunt, quorum principes non in bonis & corporibus solum, sed in amicis ex innata fidelitate imperium exercent, omnia sua & tunc dederunt, & cum necessitas temporum exposcit in dies Regibus subministrare experimur, semper quidē in Hispania, & vbique factum ex Regum indigentia ut pecunia mutaretur in deterius, ut notat Mariana *tract. de ponder. & mens. c. 22.* his verbis: *Et quidem tanta varietatis causam inueniebam inopiam ærarij extitisse, nam ei supplenda Reges sæpè pondus & bonitatem minuerunt, valore antiquo retento, quod iniquum est, neque nisi asperrimis Reipublica temporibus usurpandum, præsertim cum commercia impediantur, moneta adulterata, neque diuturna respiratio sit, sed breuissima noua pecunia valore cum pondere, aut boni-*

tate breui etiam imminuto : quod nostro damno quam certum extiterit, rerum experientia notauit, & Regum indigentiam sæpius in deterius mutasse monetam apud Hispanos, probatur ex eodem Mariana *d. cap. 22.* dum refert ab Alphonso XI. monetam adauctam, & Henrici II. ætate prosequutum fuit, & Ioannis I. temporibus octo vnciæ argenti, id est Marcus, qui 250. marauedinos valebat, postea marauedino imminuto 500. marauedinis æstimatus, sub Ioanne II. valor excreuit vsque 1000. marauedinos, & amplius. Henrico IV. regnante ad duo millia excessit, & postea 2500. & per Reges Catholicos ad 2278. redactus valor : sed æstimatione plurium monetarum Blanchi, Agnus Dei, Cruciatu, & aliarum, aliis ære cufis numis euanuerunt tempore & Regum indigentia. Et etiam apud alios ultra plura affero tibi quod de Alexio Comneno Zonaras refert. *Alexius Comnenus Imperator cum monetam à prædecessoribus suis adulteratam reperisset, eam fecit, qua expensis Imperij uteretur, in velligalibus Imperij probos numos exigebat* : & Dubrauius *lib. 21. histor.* tradit de Ioanne Bohemorum Rege : *cum Auenionem proficisceretur ut Pontificem consalutaret, & in reditu ad Pragam nimis laute & late in publicis spectaculis, conuiujs, & aliis rebus grandem pecuniæ summam perdidisset, ex veteribus bonis numis novos malos recudere cepit, pusillo illis argento superinducto, cetera planè æreos.*

50 Hac igitur pecuniæ mutatione plura paulatim damna creuerunt, quæ semper apud omnes nationes experiri, & octo maxima incommoda inter alia semper monetarum mutationibus innata recenset Layman. *d. cap. 5. n. 8.* & apud nos cum moneta non adæquaret valorem metalli, aut responderet ei, sed potius illum maximè excederet, inde factum ut supposititia æstimatione cum vero, id est intrinseco valore, & extrinseco non pensata, merces quasi absque communi regula ex arbitrio & auaritia vendentium pretia consequerentur, & generalis commerciorum iactura, & pecuniæ conturbatio excitata breuem, fuisse respirationem hanc pecuniæ mutationem apparuit; & ideo Pontifex Innocentius III. ad Regem Aragonum rescripsit *in c. quanto, de iureiur.* ibi, *quidam Consiliarij tui, imò potius deceptores, tuum animum induxerunt, ut iurares irrequisito assensu populi vsque ad certum tempus patris tui conseruare monetam, qua tamen circa mortem eius fuerat legitimo pondere defraudata*; si enim solum suadere conseruationem & tolerantiam monetæ deterioris redditæ à patre cusæ, deceptionis nomine execratur, quanto magis improbum erit in monetæ deprauationem inducere, ut grauius censendum excitare & impellere ad damnum, quam permittere, & omissionem ferre : sed vtrumque graue in commune populi, & subditorum dispendium, inde grauiissimi Consiliarij Regis nostri tam anxia sollicitudine curarunt à contratio, ut Aragoniæ Consiliarij moneta quæ à patre suo Philippo III. legitimo pondere fraudata admissa fuit, ad antiquum valorem & æstimationem rediret, quia nil gratius populo, quam sua naturali æstimatione constare monetam, nec aliquid acerbius quam eius declinationem sustinere, ex eodem Innocentio III. *in d. cap. quanto,* ibi, *cum autem adeò sit imminuta, & minoris valoris effecta, quod graue propter hoc scandalum in populo generatur.*

51 Et ultra quod nostris temporibus experti fuimus, comprobatur ex eo quod tradit Boterus *in relationib. orbis, 2. p. pag. 86.* apud Turcas, quia Sultanus permisit auri & argenti monetas æris portione conuari, Ianizarorum seditio grauis excitata, & urbem Constantinopolitanam incendijs & ruinis fœdarunt, & ipsum Othomanorum Principem in vitæ periculum coniecerunt, cuius nomine propter indigentiam à mercatoribus Aleppi sexaginta millia aureorum mutuò accepta, ut militum seditionem pacaret; si enim hi Ianizari, qui velut filij Sultanorum, in eorum Palatijs educati, & adhuc infantuli à Christianis genitoribus abdicati nullum alium patrem

nouerunt, quam Sultanum, adeò ex monetæ deteriore tate exacerbati, ut fidelitatis, obedientiæ, & amoris repagula confregerint; quid non vret fraudatæ monetæ ignis & dolor? Sed aliud de eadem gente memorandum refert exemplum Ludouicus Babia *3. part. de vitis Pontif. cap. 67.* in Amurate Turcarum Principe, cui cum Abrahamus, eius gener, & dilectissimus Aulicus confuleret ut belli necessitatibus occurreret, cudere monetam pondere minutam, & metallorum mixtura deteriore, milites Ianizari adeò in Abrahamum indignati ut eum à Sultano peterent, minantes incendium Principi & Palatio, quos cum nec donis, nec gratiosis verbis posset Amurates placare, eorum timens scandala & seditionem, tradidit generum suum & aulicum Abrahamum, quem in ipsius conspectu statim trucidarunt, eius membra rabidè dilacerantes.

Et Scoti rebelles & proditores in Regem Iacobum 52 manus iniecerunt, & custodia incarcerarunt, quia Legatis missis ut monetæ deterioris damno occurreret, respondit Rex nolle coactum remedium adhibere, ut ex Polydoro & Ferronio refert Pineda *in monarch. Eccles. & lib. 29. cap. 16. §. 2.* & causa deteriorationis monetarum tumultuarias Galliæ seditiones tempore Philippi Pulchri notat Bodinus author damnatus *lib. 6. de Rep. cap. 3.* & aliis exterorum ommissis exemplis facile nostræ Hispaniæ monumenta subministrant, ut velut coram oculis depicta possent hæc damna præuideri; est enim ut pictorum opera oculis, ita & Historiæ mentium picturæ quæ rerum euentus velut penicillo experientiæ demonstrant.

Prodeat Ioannes Mariana *lib. 14. de reb. Hispan. cap. 5.* 53 dum Sanctij IV. in patrem rebellionis semina refert his verbis : *nihil æquè vexabat atque ararij inopia, pecuniæ redigenda ratio aliqua quærenda erat, optima & facillima visa est nouum moneta genus tum ærea, tum argentea cudere, immutato pondere, metalloque permixto, retento valore, quod nisi pessimis Reipublicæ temporibus usurpandum non est, odium certè publicè conceptum amplius accendit.* Et Zurita refert *in annal. Aragonia, lib. 2. c. 70.* de magno suo Rege Iacobo, ut à subditis nimis semper tenacibus pro immunitatis suæ tutela tributa consequi posset, ut gratos redderet, eum iurasse numos Iaqueles pondere & valore nunquam mutandos, & *in lib. 3. annal. c. 16.* etiam notat in generalibus Comitibus brachiorum eius Regni sedulo cautum, ne monetæ *Vesantis* valor & probitas aliquo modo deterior redderetur, & ex maxima cura circa monetarum constantiam & valorem quem semper Aragonenses exhibuerunt (qui verè inter omnes gentes prudentia, & optima regendi arte excellunt) ansa oblata fuit eorum Regi Petro magno dicto, ut cum iamdiu in animo haberet suis Regnis adiungere Baleares insulas, & Maioricæ Regno Regem priuare, eo prætextu quasi subditis gratissimo intenderet, ex eodem Zurita *lib. 7. cap. 60.* quia Rex ille monetam cudere pondere imminuto & metallo deteriore, & id velut grauissimum crimen obiectans, formato processu, & lata sententia Regno priuauit, & de seditionibus Hispanis, vulgò *comunidades*, quæ tempore Maximi Caroli V. Imperatoris exortæ, Prudentius Sandoualium *in eius histor. lib. 5. anno 1520. §. 1.* tradidit præcipuam causam tumultuandi turbulentis hominibus eam fuisse, quia Monsiurius Xeuressius Carolo charissimus, & alij Belgæ, qui cum eo in Hispaniam transmissi, aureos biformes ex purissimo metallo cufos tempore Ferdinandi & Elisabethæ Regum Catholicorum, abscondere & recolligere cœperunt, ut in Belgicas suas regiones transportarent, minutioribus aureis & exiguioribus denariis nobis relictis, adeo Hispani innatæ fidelitatis tenacissimi prorumpentes ægrè tulerunt monetæ suæ fraudationem, & deteriori relictæ probiorem abscondi.

Et valde notandum est quod refert Ludouicus Babia 54 *in Pontif. hist. 3. part. in vita Gregorij XIII. cap. 26.* de Sebastiano

Sebastiano penultimo Lusitanorum Rege, & postquam de eo notasset natum cum lachrymis subditorum, educatum cum molestia affinium & consanguineorum, & maxima æmulatione aulicorum, & inuidia inseruiri, statim tradit paulò antequam ad miserabilem illam expeditionem Africanam proficisceretur, mutasse monetam & argenteos Castellæ in valore auxisse, cuius facti plures prauis ominis auspiciis piacularia cœpisse. Nec euentus fefellit, illo imprudenti animi elatione à Mauris occiso, & Regno finito, & Castellæ Principi delato; & de eadem mutatione fidem facit, & pretia mercium simul excreuisse, Molina 2. tom. de iust. & iure, disp. 400. §. cum hoc ita, & contra mutationem monetæ communiter expendunt plures Doctores illud Prouerb. cap. 20. vers. 10. pondus & pondus, mensura & mensura, utrumque abominabile est apud Deum, quasi prædicta verba influent, pecuniam quæ pondere & mensura constat, semper vnā eandemque esse debere, nec vnquam alio pondere, vel mensura mutandam; sed certè sensus eius loci non pertinet ad mutationem monetæ, ut percipies ex Nicolao de Lyra, & Cardinali Hugone de Sancto Caro in cap. 20. Prouerb.

55 Sed & damnis mutationis & deprauationis monetæ consequens, quod ex Nicolao Sanderò colligitur lib. 1. de orig. & progressu schismatis Anglicani, pag. 23. paulisper antequam grauem Angli Religionis iacturam facerent, monetam fuisse adulteratam, aded ut ex metallorum inferiorum mixtura populus nec æstimaret, nec ferè nosceret valorem: quod velut argumentum fuit adulterandæ fidei; numerorum enim lex aded hominum cordibus insita, & necessaria, ut qui eam violari permiserint, nec legibus diuinis, nec humanis obtemperent; & huic congruit quod aduersus Timocratem dixit Demosthenes, relatus à Marcello Donato in 6. part. Thes. Christ. pag. 1045. Solonem statuisse, non minus seuerè à iudicibus summis plectendum qui leges corrupisset, & adulterinas induxisset, quàm qui numismata adulterasset. Est enim certum, leges Regnorum, quæ ad politicum statum spectant, & de rebus hominum disponunt, inuicem cum pecunia respondere, & concurrere: nam cum ea omnium valorem pensitet, & cuiusque rei vera æstimatio & pretium nomine pecuniæ significetur, ut ex iuribus & argumentis probat Cuiac. lib. 2. diffinit. Papiniani ad l. fundam 28. de nouat. si pecuniæ valor certus & constans non sit, nec etiam legum executio obtrinebitur, ut experientiâ compertum in nostris pragmaticis, dum numerorum æstimatio deterior redditur, & in disput. præcedenti latè animaduertimus.

56 Sed nostro tempore etsi aded antiquioribus grauiora mala fuerunt, quanto infimæ monetæ maior cuspis, tamen prædecessorum turbines experti non fuimus ex subditorum in Principem Philippum III. cordiali fide, & eius probitate, ac Religione, qua maximè excelluit, & non solum Dei, verum & hominum amorem conciliauit, sensimus enim, & tulimus interna damna, quæ etiam externis & ab exteris fuerunt adaucta; nam cum monetæ ærosæ æstimatio nimis excederet valorem metalli, & maximum luctum ex eius cuspione accresceret, Bataui Insulani, nostri Imperij rebelles, illud vsurpari intenti, suburræ loco naues suas falsis æneis monetis onustas in nostra littora inuehentes, & argenteis maiori oblata quantitate permutantes, potentia & diuitiis aded excreuerunt, ut aduersus suum Principem Regem nostrum, & Catholicam Religionem iam diu schisma & rebellionem ab hinc multis annis alere non sinerent, ut eis posset meritò adæquari verba Cassiodori lib. 5. var. epist. 39. monetarios autem, quos specialiter in usum publicum constat inuentos, in priuatorum didicimus transisse compendium; famaque & nomine nimis excelluerunt hac improbitate fortè ab hoste Dæmone edocti, ut aliàs refert Suidas de Diogene, qui postea Philosophus fuit Cynici agnomine, nam Oraculum consulens, quo primas ferret?

Larrea Decis. Granat. Pars I.

respondit Apollo, si perperam cuderet: igitur monetam adulterauit, eaque de causa profugus Athenas venit; cumque in Aristhenem de gloria differentem incidisset, philosophatus est, quod refert Marcellus Donatus in dilucidationibus ad Vopiscum, apud Ioannem Grutherum 6. tom. thesauri critici, pag. 1045.

Sed & vastramentum Isabellæ Regina Angliæ, Dæmonis arte nimis ei familiatis, notat Osollean de rebus Angliæ, 3. tom. lib. 1. cap. 4. Hoc tempore anno 1601. cum Irlanda Insula debellatorem intenderet, & licet plures vrbes & populos cepisset iuxta maris littora, tamen qui nemora & montium saltus Mediterranei occupabant, ingenti constantia & grandi furore bellum sustinere durarunt, quos cum armis & viribus non posset opprimere Isabella, vulpinam pellem induens, leonina exuita, quod robore non obtinuit, Dæmone dictante, astutia procurauit. Igitur armorum inducias concessit, & blanditiis montuosos, quos rebelles appellabat, alliciens decreuit ad commercia cum suis admit-tendos, & postquam iam inuicem inter omnes merces permutabantur, & emptiones, ac venditiones fiebant, tunc ingentem quantitatem moneta ærosæ cudere fecit, quam sagaces Angli à Regina edocti & inducti, simplicibus motanis pro suis aureis & argenteis numis grandi excessu permutabāt, cum aurum omne, & argentum hoc stratagemate ademūt, postea monetā aneam diminuit, & tam vili pretio taxauit, ut nec inter se pecunia uti possent ad cōtractus, unde commercio interdicto reipsa, ac simul retrahētibus merces suas Dinamarcis, & Anglis & Saxonibus deficientibus auro & argento, quod pro pretio appetebant, omnes Irlanda incolæ pauperes patriā deseruerunt, exules ac mendici, velut illuvia numerosa totas nostræ Hispaniæ Prouincias annis proximè præteritis inundarunt, ubi pietate Christiana admissi, & eleemosynis, ac Regia liberalitate protecti ac tutelati fuerunt.

Et antea retrò sæculis idem de Timotheo Perdica tradit Aristoteles in sua æconomica, & Polyænus lib. 3. cap. 4. Nam cum aduersus Calcidonenses bellum gereret, numos Macedonicos cuspit, mixtos metallo Cyprio, cuius quarta pars constabat argento, reliquum ære vitioso, id enim est Cyprium metallum, iuxta Festum lib. 1. qui Insulam Cyprum Ærosam appellat, quia in ea plurimum æris nascitur. Suasit igitur Perdicas suos mercatores, ut emptiones cum aduersariis facerent pretio eius monetæ oblato, & ita ad hostes omnem illam monetam transtulerunt, quæ cum ad militum stipendia erogaretur, ingentia mala & grauissimam seditionem excitauit, & proximum quod Olaus Magnus lib. 6. cap. 13. scribit his verbis: Moscouitarum mercatores Græca astutia, ut & Religione imbuti, Septentrionales populos simplices adulterina moneta incredibiliter decipere: verum & hi fraude cognita agrè vindicarunt, ac falsariis deprehensis igne liquefactis improbis numis in ora pro supplicio illatis illos peremerunt. Sed quod tunc Septentrionales à Moscouitis passi, hodie nos etiam ab ipsis Septentrionalibus & Batauis damna experimur, cum exiguioris ponderis redditā moneta ærosā, & ultra materiam æstimatio creuit, rectè notauit Hispanus Matthæus Bravo in tractatu de regendi ratione, lib. 3. de rerum copia, ibi, exterius namque negotiator, quod de pecunie bonitate, aut pondere detrahis, numeri auctione illico restaurat. Et iterum ibi, nimis de bonitate minuas, aliud deterius continget, latam etiam falsitatis viam aperis, dealbatamque Chymistarum artibus (quibus exteri supra modum excellunt) optima moneta imaginē cuprum simulans aurum, mercesque nostras breui transfert.

Caueant igitur Principes ab his malis, nec suffragentur decreta deterioratione eis detrimentis, quæ in monetis naturaliter temporum vicissitudine obueniunt; nam vsu ipso atteruntur, & malitia sæculi deteriorantur, & ut inquit Annæus Robert. lib. 1. rerum iudicarum, cap. fin. Quis est autem adeo rerum ignarus, qui nesciat in quibusvis numis materia bonitatem adhuc centum annis valde imminutam, & in deterius paulatim iuisse? Et statim circa id Hispanorum notat sedulitatem (utinam veram, non

commentitiam) ibi, quin & ipse quoque aureus in materia bonitate valde est imminutus, atque ideo quoties vel de pacis conditionibus, vel foedere ineundo, vel de Principis alicuius aut magnatis captiui redemptione actum est, Hispani non modo in aureis numis contrahi, & solutionem permitti, sed & materia aureorum bonitatem exprimi voluerunt. Princeps igitur ad subditorum salutem, populi utilitatē, & commerciorum augmentum id semper statuatur, ut publica pecuniæ æstimation non excedat nimis valorem metalli, sed ad ipsum proportionem quadam respondeat, quod æquitati & optimæ regendi arti congruere tradiderunt Bart. in l. Paulus, col. 2. ff. de solut. & in l. 1. §. ult. ff. de aur. & arg. leg. & communem testatur Curtius iunior in l. 2. §. numi, ff. si cert. pet. sequitur Afflict. decis. 90. probant Innocent. Panorm. Hostiensis, Ioan. Andreas, Imola, Ancharanus, Felinus & Guido in d. cap. quanto, de iureiur. Belluga in speculo Princ. tit. de mutar. moneta, n. 7. Chopinus de dominio Franciæ, lib. 1. tit. 7. n. 14. Afflict. decis. 90. num. 4. ubi plura additionator, & Franciscus Marcus decis. 152. ex Curtio iunior, Budæo, Couarruia, Carranza de collat. monetarum, 2. p. c. 2. ad fin. & c. 3. plura adducit, & Ritius 4. p. collect. 1222. tradit, Principem non debere facere monetam minoris valoris in forma, eo quod est in massa, expensis deductis, ob idque expensæ sunt faciendæ de publico, iuxta Afflict. d. decis. 90. & videndus Camillus Borrel. de præstantia Reg. Cathol. cap. 12. n. 28. qui arg. cap. quanto, de iureiur. contra Bart. tenet etiam expensas non posse aliquantulum minuire pondus monetæ, de quo etiam supra adduximus Layman. d. cap. 5. n. 4. qui alios in id refert, & nimis audacter & acriter Ant. Fab. 5. tom. ration. ad l. 1. de contrah. empt. latrocinio enim publico proximum esse dixit, si talis moneta cudatur, cuius bonitas extrinseca non adequetur intrinsecam, aut ad eam saltem proxime accedat. Et postea eod. loco, aptissime his verbis: Illud postremo obseruandum est in Republica bene constituta, qualis certè Romana fuit, si qua unquam alia, certam & perpetuam esse debere numi materiam & æstimationem, non ut in his nostris miserrimis temporibus euenisse videmus, per singula momenta mutabilem, unde fieri necesse est mira, fœdæque nominum & rerum confusione, ut plerumque numo, non tanquam numo, sed tanquam merce abutamur. Tunc enim solum id locum habere potest, quando numismate uteremur, non ut pecunia, sed pro gemma, ut in moneta politè cusa, maximi ponderis, & elegantioris formæ, ut Segouientes numi aurei, tunc quidem absque eo, quod id singulare admissum in pecunia, posse in ea vsum fructum constitui, etsi corpora numorum solutione consumerentur, si eadem quantitas redderetur, §. constituitur, de usufr. tamen cum qui pro gemmis numis uteremur, tunc eodem corpore reddendo vsum fructus consistit, ita accipienda l. numismatum 18. ff. de usufr. & non consideratur moneta ut numus, sed velut merx ex pondere, corpore, & materia, verè pecuniæ abusum esse notauit Fab. ubi proxime.

60 Sed & ille mutationem prædictam, quæ anno 1602. æneæ monetæ valore adaucto, manifestè increpauit in Iurisprudencia Papiniana, quam paulò postquam præcessit mutatio, in lucem edidit, & tit. 2. pr. 4. illat. ita scribit: sed cum de numo tanquam de numo loquimur, ad eum valorem impositum respicimus qui ex communi Gentium omnium consensu pro materia qualitate & quantitate perpetuus, & ubique gentium idem est: de quo l. 1. de contr. empt. & in l. fin. de in lit. iur. non de illo, qui in hac, aut illa Prouincia pro arbitrio legislatoris, aut abusu & licentia commerciorum facile ac persape immutatur, præsertim in Republica malè constituta, nec prudenter gubernata.

61 Experti igitur tam acerba mala fuimus & mutationis effectum, qua præteritis annis augendam æstimationem æneæ monetæ obtentum fuit, id pro adulatione Principis inductum pro respiratione breui, & leui commoditate, quo nil mirum si omnia velut nutantia fœda nimis confusionis mutabilitate fœdarentur: nam, ut

inquit Salustius de Republ. tuenda, quem sequitur Causæ de vera prudentia: tunc imperia sustentantur cum salubria consilia obtinuerint, ubique amor, gratia, timor, voluptas ea corrumpere, paulò post imminuta opes, deinde ademptum imperium, postmodum seruitus imposita est. Præuidit enim Romanorum exitum postquam descuerunt à simplici consulendi affectu, omnia in suas rapinas & utilitates conuercentes. Caueamus igitur praua consilia quibus opes & thesauri valde imminuantur; nam ut optimè tradit Leo constitut. 52. remque publicam pecuniarum vis stabilit, & in l. 1. §. in causa. de questionibus, tradit I. C. pecunias esse Reipublicæ nervos, in quo textu rectè notarunt Gothofredus ibi, Ferrand. lib. 1. explicat. cap. 29. legendum nervos, non ut alij, seruos; nam ultra quàm hoc verbum à mente & vero sensu discrepat, illud certum non solum ex Iuriconsulti verbis, sed monitis & sententia politicorum, pecuniâ Regna sustineri, ut Cicero pro l. Manilia, Plutarch. in Cleomene, & Quintilianus declamat. 341. quibus connecte Adamum Conzten. lib. 8. Politic. cap. 5. ubi per totum rectè comprobat, & n. 4. adducit illud Mutiani, pecuniam esse nervum imperij; opus sunt opes, & sine illis nihil fiet quod est opus.

Sed melius omnibus denotauit D. Thom. quem prædicti non referunt, de regim. Princ. lib. 2. cap. 7. dum inquit, pecunia est fideiussor necessitatis; quasi omnibus occurrat, & difficilia pecuniâ vincantur, in quo ultra omnes & pro omnibus noto verba Patris Ioan. Oforij in Dominica 5. post Pascha, qui ut orationis erga Deum vim & efficaciam explicaret, ita nobis aptissime scribit: qui pecuniam habet, omnia habet quæ illi necessaria sunt, quia ea data omnia emere potest. Ita oratio est pecunia spiritualis, quæ media omnia acquirimus quæ volumus; est enim illa instrumentum generale, quo omnia nobis acquirenda sunt; & qui eam habet, omnia se habere credit. Congruè quidem orationem pecuniam spirituales appellat, ut eius potentiam exprimeret, & ita ut supremæ Eucharistiæ sacramento totum mundum subiugari, ex D. Eligio Homil. 2. denotaret Lorinus in Psal. 110. numisma triticeum appellauit, & ut tradit idem Lorinus in cap. 10. Eccles. vers. 19. quod Christus quodammodo pecuniæ obediuit, quia tunc passus quando venditus. Pecunia quidem expeditionibus belli spiritum inflat, commercia alit, sterilitatis damna delet, & naturæ ac temporis iniuriis occurrit, ut aliàs impie Lucianus in dialogo Demonax, monetam æqualem cum incantationibus vim obtinere: & iuvat quod notauit Anastasius Nicenus in quest. 26. ideo Simonis Magi fallacias adeo valuisse tradit, quia in aurum conuertebatur, & antiqui ex D. Augustino lib. 7. de Ciuitate Dei, cap. 12. Iouem Deorum maximum pecuniam vocarunt, quod eius sint omnia, & Ant. Ræuardus tom. 1. com. symb. verbo Amalthea, n. 32. Ideo semper Herculem victorem finxisse, quia Amaltheam mulierem diuitem omnem suam pecuniam in quodam cornu detinuisse, quæ emebat Herculi omnia quæ ipse voluisset. Et omnia pecuniâ duci & gubernari, etsi non debeat ducere, sed hominem sequi, notauit Horat. epist. 10.

Imperat, aut seruit collecta pecunia cuique,

Tortum digna sequi potius quàm ducere funem.

Pro cuius intellectu adde quæ notauit Petrus Nannius lib. 4. Miscell. in Horatio, & magis pecuniæ potentiam insinuat D. Chrysost. hom. 49. ad Pop. eis verbis: Regnum Cælorum non tantum valet, quantum pecunia, imò nec minimam partem: quod ita accipe quasi pecuniæ seruitio & seruitia à Regno Dei & eius amore abducamur, & Ecclesiasticus cap. 10. scribit, pecunia obediunt omnia, quod Caiet. interpretatur, argentum humiliat omnes, sed melius Lorinus ibi, ex Hebræo traduci posse statuit, pecunia respondet omne, audi eius verba: erit ergo sensus, pecunia cū rebus omnibus magnā habitudinē esse sibi optimè respondere, & per prosopopœiā perinde ac pradita res essent sensu & intelligēdi facultate, præcipere ac præstare, atque suppeditare pecuniâ quacūq; imperatur, & expediuntur. Si equidē

id ex pecuniæ valore, quo omnia perficit, & quæcunque difficilia superat, & vincit, de æstimatione intrinseca minuas, sine viribus & effectu reddes pecuniam.

63 Vnde merito Princeps noster hoc anno 1628. suæ antiquæ æstimationi æneos reddidit quadrantes, prius diu re discussa, externarum Prouinciarum exemplis perpenfis, & nostrorum Regnorum & urbium consiliis admissis, nilque antea intentatum, nil Princeps liquit inhaustum, vt absque subditorum dispendio consequi posset; & præcedenti anno 1627. pragmatica sanctione lata Martii die 17. Martij æraria instituta quibus tributa aliqua Regalia adscripta fuerunt, vt eius monetæ consumptioni deferrent sine damno priuatorum, in quo variis opinionibus & consiliis præmeditatis illud salubrius, monetam iusto materiæ valori & metalli æstimationi adæquari, vt in his Regnis etiam antiquitus factum, & similiter cum monetæ qualitas deterior reddita, idem fecerunt Aragones, Valentini, Cathalani, Lusitani, Milanenses, Neapolitani, Galli, Veneri, Angli, & Germani, & omnia Regna quæ politica disciplina excellunt, sed cum nimis glisciente morbo citius medelam exposceret, & tardior adhibenda quæ ex ærariarum institutione politica, & vltus id secundum si leniri non potuisset, hoc anno ad antiquum pondus dimidia parte valoris diminuti moneta reddita fuit; necessarium enim remedium omnium Gentium exempla probarunt: nam Lusitani Regni mutationem refert Pinel. in rubr. C. de rescind. 1. parte, cap. 3. num. 8. & Gamma decis. 374. & de Turingia Missena ex Agricola, & suo tempore Sabaudia refert Gasp. Anton. Thes. de augm. moneta, 1. part. num. 35. & de Turonensis monetæ mutatione in melius aucta, Oldrad. cons. 150. in princ. & de alia mutatione Boërius decis. 327. n. 5. in fin. Geminianus cons. 137. in princ. vers. item ista mutatio, & Romanus cons. 123. & de similibus mutationibus Egid. Bellamera cons. 33. n. 35. vers. decimatercia conclusio, Signorolus consil. 74. & ex Iacobo Butrigario libro primo, consil. 499. in princ.

64 Et iam diu apud omnes Gentes inualuisse mutationem monetæ cum adulterina, vel deteriori reddita bellorum necessitatibus, aut aliis causis, tradunt Plinius lib. 33. cap. 3. Vopiscus in Aureliano, Zonaras tom. 3. pag. 235. de Imperatore Alexio Comneno, & de Nicephoro Cedrenus pag. 542. & Lampridius retulit de Alex. Senecro reprobasse ab Hellio Gauallo monetam cusam, & iusto valori adæquasse; & in simili fortè monetæ ærosæ deprauatione idem Romæ factum, & non imminuta solùm, verum sublata, constat ex l. creditor, ff. de solut. ibi, mox pecunia qua Respublica utebatur, quasi ærosa iussu Præsidis sublata est, & in l. 2. C. de vet. numis. potest. Imperatores Valentinianum & Valentem de imminutione solidorum constat egisse, & Cuiac. in l. 1. C. eodem, memorat pragmaticam sanctionem Iustiniani factam petitione Vigilij, cap. de mutat. solidorum, & mutationem in melius fieri solere, aut non vsu monetam reprobati suadet ex cap. cum Canonicis, 26. de censib. ibi, summam illam ex integro de meliori moneta exigant sibi solui; & iterum ibi, solutione prioris pecunia, vel si non sit in vsu, &c.

65 Et similiter apud nos Pontifex iussit Petro Aragonum Regi, vt monetam valore minutam mutaret, in d. c. quanto, de iur. ibi, consulimus & mandamus, vt reprobata moneta quæ à legitimo pondere fuerat defraudata, alia sub nomine patris tui moneta cudatur, quam ad legitimum pondus reducas. Et de Iacobo Aragonum Rege tradit Belluga in speculo Princ. rub. 36. §. graue damnum, argenti pondus quod appellant Marcum, quatuor argenteis quos excreuerat, excedens materiæ pondus minuisse, & subditis querentibus ad eorum publicam vtilitatem pertinere respondit, & Henrico II. Castellæ Rege jam in disp. præced. notauimus, quia nimis monetam auxit, vt stipendia solueret externis militibus, adeo creuisse mercium pretia pecuniæ deterioratione, vt comitiis generalibus vrbis

Taurinæ anno 8. Regni sui, iterum monetam reformatet, & ad valorem antiquum reduxit.

His igitur, & experientia ipsa optimâ rerum magistra persuasum est, non aliter posse his damnis (quæ nos experti) occurrere, nisi retrosum ænei quadrantes ad antiquum valorem redderentur: suavit etiam ex monetæ deprauatione Baranis, aliisque rebellibus & hostibus viam patuisse, vt adulterinam monetam cuderent, & pro centum Regalibus nostris argenteis cum ducentos ærosæ monetæ, & fortè trecentos offerrent, lucri auiditate omnes numos argenteos commutabant, & rebellium denariis externis adulterinis subdole vexati fuimus, quod semper cuilibet genti nimis acre & dolendum fuit, & vltra plura comprobo sacre Scripturæ testimonio lib. 1. Machab. cap. 15. vbi extant epistolæ Antiochi Regis filij Demetrii, quæ missæ ab insulis maris Simoni Sacerdoti & Principi Gentis Iudæorum, & postquam edixit velle vindicare Regnum, & restituere illud sicut erat antea, & destinasse procedere per Regionem, & vlcisci in eos, qui eam corruerunt, & qui desolauerunt in Regno ciuitates multas, vt hæc obtinerentur, inter alia scripsit, & permitto tibi facere percussuram proprii numismatis in Regione tua. Quasi nihil gratius Hebræo populo posset indulgere, quam numisma proprium, nec externo vti.

Vnde ne uteremur alienis numis, scilicet adulterinis à Septentrionalibus rebellibus nobis illatis, necessum fuit hanc æstimationem monetæ deletæ, vt Hispani uterentur vero quadrantum valore, non commentitio, quo adaucto, exteri in nostram perniciem valde abusi fuerunt.

Suasit vltèrius æneam pecuniam iam esse dolosam, vt verè conueniat illud Persij,

Quod si dolosi spes refulserit numi.

Dolum enim continet simulare fictitium valorem, quo nec materia constat, nec lex contractuum admisit emptiones quidem & venditiones, quæ fiebant pro pretio horum numotum maximo & excrefcenti, celebrabantur iurgia & contentiones, ænei denarij excitabantur, vt quod aliàs dixit Conradinus, vinitur numo sine iurgio, possit ad eorum reprobationem meritò trahi, omnes quantum possent, eos numos vitabant; & idèd quod de adulterina moneta ex Imola, & Speculatore tradit Puteus de ludo, num. 53. pro moneta non habendam, meritò potest vsurpari, vt solùm deferuiat ludo qui dicitur par impar, non quidem pro numo, sed pro numero, quia, vt inquit Vlpian. in l. eleganter, §. qui reprobos, de pignor. action. falsus numus non est. Idem dicendum de numo qui commentitio valore solùm constat, non verò, vt ex aliis criticè & eleganter comprobat Petrus Pantoja, eruditus Hispanus, in l. fin. C. de aleatorib. pag. 231. & ex infimo valore pro moneta non habendam ærosam, suadetur doctrina Bossij in praxi criminali, tit. de falsa moneta, n. 4. in statutis contra cudentes appellatione monetæ non venire minimam, & Alexand. cons. 104. vol. 1. col. 2. ex his tradit duos à morte liberaffe, qui in viridatio magno Castri portæ Iouis cudebant quadrantes; tam magno enim damno huius æneæ pecuniæ omnes abusi, aureæ & argenteæ monetæ à nostris Regnis extractæ, aut ab oculis absconditæ, vt dici in Hispania hoc tempore non posset, quod Hispanus Martial. lib. 14. epigr. 12.

Hos nisi de fulua loculos implere moneta

Non decet, argentum vilia lignaferant.

Et otiosum extitit illud Quintiliani.

Deferre & fuluam manibus gestare monetam.

Quia in nullius manibus aurei & argentei videbantur, sed nimio ærosi quadrantis attractu coinquinati vexabantur, & cum iam aureis & argenteis non pro numis, sed pro gemmis, aut mercede excellentiori metallo uteremur, vt hæc ad commercia redirent, & sua comuni æstimatione intrinseca pecunia constaret, salus populi, quæ suprema lex, etiam cum aliquo subditorum

damno, quod Princeps sarcire pollicitus, & modos ex suis tributis soluendi, constitui suavit publica utilitas, decretum hoc anno 1628. mense Augusti editum, ut dimidium æstimationis, quo anno 1602. ærofi numi creuerunt, nunc decresceret, & illos ad antiquum valorem materiæ & metallo adæquabilem redire.

68 Sed & hoc malum adulterinæ monetæ Germaniam etiam his temporibus expertam docet Paulus Layman d. cap. 5. n. 9. ubi etiam Ecclesiæ & Imperio rebelles Calvinistæ (qua secta Holandiæ & Zelandiæ insulæ inquinatæ) egregij in omni genere falsarij factitare aggressi sunt, ut ex non magna argenti massa ingentem admixto ære pecuniarum numerum conflarent, qua potentia & viribus creuerant; quamobrem viri multi prudentes necessarium esse duxerunt, atque Catholicis Principibus persuasum, ut defensionis causa aliquam etiam pecuniarum mutationem fieri curarent. Hæc ille, & quanto quæ hoc anno apud nos facta necessaria mutatio fuit, cum antiquo & congruo valori ænea pecunia redderetur, tanto infesta extitit quæ annis præteritis eius valorem adauxit, ut merito hodie oblitteraretur.

69 Sed ex eodem Paulo Laymano ibi, n. 26. subiungo similem in Germania mutationem Thaleri Imperialis; nam qui anno 1618. ante belli tumultus valebat quinque florenos, postea anno 1622. æstimabatur decem florenis. Vnde maximè isti numi floreni vitiiati, exosi & suspecti hominibus esse cœperunt, ut quisque mallet Thaletum Imperialem, quàm decem florenos (ut apud nos magis æstimabantur quatuor regales numi argentei, quàm quinque, aut sex in æreis numis) igitur tradit author ne abscondendo, conflando, exportando omnis bonarum monetarum copia auferretur, plurimum Principum Imperij consensu impositivus valor decreto publico dimidia parte minutus fuit, ut idem numus qui hac die valebat florenum, altera valeret medium, & Thalerus Imperialis ad eum reductus est valorem, qui erat anno 1618. antequam tumultus bellici cœperunt. Subiungo deinceps eius verba, ut merito similiter à nobis factum constituamus, ibi. *Quod consultissimè, & magno Reipublica bono factum esse experimur iam cum incommoda priora & mala ingentia qua ex depravatione monetarum sequuta sunt, paulatim cessatura adhuc magis, si plena pecuniarum reformatio futura sit. Quomodo enim malum aliter tolli possit nisi remouendo causam, ex qua provenit? alioquin enim si pecunia vitiiata non tollantur omnino, sed ad mediocritatem redigantur, malum non curatur, sed potius ostenditur vitium monetarum, propter quod rerum pretia semper aucta esse oportebit. Profectò sicut in aliis rebus mundus decipitur, ut res vanas & inanes propter speciosum titulum & extrinsecum fulgorem magni æstimet, sed cum ad corruptionem & amissionem declinare incipiunt, tunc earum vanitas & indignitas apparet; ita etiam in monetis accidit, ut dum impositivum grandem titulum, seu nomen floreni simplicis, duplicis gererent, magni fierent, & non modica mercede digna censerentur; postea verò apparente interna inanitate, ac publica taxationis diminutione, omnino contemni, & tanto magis rerum omnium pretia accrescere cœperunt, idque omnino non emendabitur, nisi antiquarum monetarum integritas restituatur.* Hæc ille, nobis aptissimè, nam quamvis ærofi monetæ diminutione aliquantulum damnis occursum, adhuc tamen pretia rerum immodica durant, & ænea pecunia nihilo penditur ex nimia illius affluentia & præterita cusione, & nisi in totum consumatur, & ut antea vteremur, quamplurimis numis aureis & argenteis, paucis verò æneis, non satis damna sarciri poterunt, quamvis nostra Pragmatica consultissimè ærofi pecuniam diminuit.

DISPUTATIO XIII.

De solutione pecuniæ, quando monetæ reprobatio timetur, an admittenda.

- 1 *Hæc quaestio de accidentali & extrinseca mutatione monetæ ærofi, non de intrinseca, aut deterioratione tractu temporis.*
- 2 *Extrinseca mutatio pertinet ad creditorem.*
- 3 *l. 1. §. planè, & §. post litem, ff. si quadr. paup. feciss. dic. l. in ratione 30. §. certis, ff. ad l. falc. expendantur.*
- 4 *Pecunia cum generaliter debetur, debet attendi tempus solutionis.*
- 5 *Creditor sustinet periculum mutationis pecuniæ, quando in mora, vel culpa est recipiendi.*
- 6 *l. si opera 6. de doli exceptione, expenditur.*
- 7 *Pecunia æstimatio ea videtur agi in contractibus, vel ultimis dispositionibus, quæ tempore contractus & testamenti fuit.*
- 8 *l. creditor 102. de solut. exornatur & explicatur.*
- 9 *l. eleganter, §. qui reprobos, de pignor. act. expenditur.*
- 10 *Pecunia deterior non rectè soluitur.*
- 11 *Debitor non audiendus, cuius ipse contrarium postulaturus.*
- 12 *Natura repugnat quem locupletari cum aliena iactura.*
- 13 *Decisio Senatus.*
- 14 *Oblatio pro solutione non habetur.*
- 15 *Periculum rei dominum sequitur.*
Principis decretum, ut vis maior, & casus fortuitus censetur, ibid.
l. si soluturus 39. de sol. interpretatur, ibid. & n. 16. & 17.
- 16 *Numularij qui antiquitus dicebantur.*
- 17 *Mora creditoris nocet ipsi.*
- 18 *l. qui decem 72. de solut. expenditur.*
- 19 *Bald. Giurba, & alij pro nostra decis. expendantur.*
- 20 *Martialis adducitur, & l. si vina 15. de peris. & com. rei vend.*
- 21 *l. 3. §. si argento, ff. de statu lib. noviter expenditur.*
22. 23 *Paulus Layman adducitur contra nostram sententiam.*
24. 25 *Idem Layman explicatur ne nobis obstat.*
- 26 *Mutationem extrinsecam non attendi ex Interpretum sententia procedit in numis, qui intrinsecum valorem habent.*
- 27 *Debitor speciei liberatur soluta specie, quamvis deteriori.*
- 28 *Depositum restrictum ad speciem pecuniæ, eam, licet deterioratam, reddit.*
- 29 *l. cum quis 38. §. qui hominem, de solut. expenditur.*
30. 31 *l. inde Neratius 63. de cond. indeb. conciliatur cum d. §. qui hominem.*
- 32 *l. statuliberum 9. §. illud tractatum, ff. de statulib. l. si mihi 92. de solut. concil. cum d. l. inde Neratius.*
- 33 *Debitor speciei non liberatur præstando speciem, quæ eius culpâ deterior reddita.*
- 34 *Solutionis tempus non dicitur in quo iustè solutio potest recusari.*
- 35 *l. qui decem 72. de solut. explicatur.*
- 36 *Contrahentes de illa æstimatione pecuniæ agunt, quæ constans & duratura.*

Q V Æ S T I O.

Debitorum, qui ante mutationem monetæ, cum de mutanda rumor erat, creditoribus suis obtulerunt debita absque consignatione pecuniæ, aut ea facta sine iudicis decreto, vel authoritate iudiciali interveniente, utrum videantur oblatione.